

Historische Steekproef Nederlandse bevolking

HSN

Jaarverslag 2008

INHOUDSOPGAVE

1	Introductie	5
2	Concept van de HSN	9
	2.1 Achtergrond	9
	2.2 Opzet en inhoud van de database	10
	2.3 Internationale context	12
3	Projecten	13
	3.1 HSN-basisbestand	13
	3.1.1 Ontwikkeling en financiering	13
	3.1.2 Geboorten, huwelijken en overlijdens	15
	3.1.3 Levenslopen	17
	3.1.3.1 Life Courses in Context (LCC)	18
	3.1.3.2 Verzamelen en invoeren van levenslopen	19
	3.1.4 Provinciale overzichten	21
	3.1.4.1 Utrecht	21
	3.1.4.2 Zuid-Holland	22
	3.1.4.3 Zeeland	23
	3.1.4.4 Noord-Holland	23
	3.1.4.5 Noord-Brabant	24
	3.1.4.6 Friesland	24
	3.1.4.7 Limburg	25
	3.1.4.8 Overijssel	25
	3.1.4.9 Groningen	25
	3.1.4.10 Gelderland	26
	3.1.4.11 Drenthe	26
	3.2 Projecten in samenwerking met andere onderzoeksinstituten	26
	3.2.1 Migratie provincie Utrecht (MUT/ASG)	27
	3.2.2 Verminderde fecundabiliteit ten gevolge van maternale high-risk concepties (OVF)	29
	3.2.3 Regionale verschillen demografisch gedrag Nederland 1900-1960 (RDN)	30
	3.2.4 Algemene Klapper Overlijdensakten Nederland (AKON)	31
	3.2.5 Twentse Textiel Arbeiders (TTA)	31
	3.2.6 Geographical and Social Mobility of Female Domestic Servants in Zeeland, 1860-1920 (MFZ)	32
	3.2.7 Duitsers in Utrecht, tijdelijke minderheidsvorming in de 19e eeuw (DUM)	33
	3.2.8 Religieuze verschillen in zuigelingen- en kindersterfte, Den Haag, 1860-1920 (RCM)	34
	3.2.9 Determinanten van het vestigingsproces van immigranten en hun nakomelingen in Nederland in de periode 1853-1960 (DVI)	35

3.2.10	Gezinsvorming en Bestaansstrategieën in West-Nederland (GBW)	37
3.2.11	Early-life conditions, social mobility and longevity (ESM)	38
3.2.12	Leefstrategieën geboren Rotterdammers (RAM)	39
3.2.13	Verhuisgedrag van bededen te Amsterdam (VBA)	40
3.2.14	Europese Migratie naar Nederlands-Indië (MNI)	41
3.2.15	Huwelijksakten VHMO-leerlingen (HVL)	42
3.2.16	Index akten burgerlijke stand (GENLIAS)	43
3.2.17	Long Term Mortality Effects of Potato Crisis (LMP)	44
3.2.18	Joodse Nederlanders of Nederlandse joden? (JDJ)	44
4	Software	46
5	Promotionele activiteiten	50
6	Personeel	52
7	Bestuur HSN	54
8	Stuurgroep HSN	54
9	Wetenschappelijke Raad van Advies	54
10	International Advisory Board	55
APPENDIX A.	Privacy reglement HSN	57
APPENDIX B.	Publicaties in relatie met de HSN	61
APPENDIX C.	Lezingen, symposia en andere promotionele activiteiten	77
APPENDIX D.	Working papers	101
APPENDIX E.	HSN-data-releases	103
APPENDIX F.	HSN-projecten	107

1 Introductie

De Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN) is een initiatief van onderzoekers uit verschillende disciplines binnen de sociale en historische wetenschappen. Het doel van de HSN is het aanleggen van een representatieve database van negentiende- en twintigste-eeuwse levensgeschiedenissen. De basis voor deze HSN-database wordt gevormd door een steekproef uit de geboorteakten van de periode 1812-1922.

Net als in de voorgaande jaren richtten de werkzaamheden zich in 2008 vooral op het project Life Courses in Context (LCC). Eind 2008 kwam er een tweede, sterk verbeterde release met ongeveer 21.500 levenslopen ter beschikking voor wetenschappelijk onderzoek. De HSN werkt in dit project samen met het instituut Data Archiving and Networking Services (DANS). De HSN zorgt voor de bouw van de database met levensgeschiedenissen uit de geboorteperiode 1863-1922. Het levensloopdeel van het project werd op 11 april 2008 afgesloten met het congres 'Levenslopen in de 19^e en 20^e eeuw'. In een achttal voordrachten werd een deel van de mogelijkheden geschetst die de nieuwe dataset het onderzoek biedt. De presentaties werden in artikelvorm uitgebracht in de boekaflevering bij jaargang 83 (2008) van het sociaal-wetenschappelijk tijdschrift *Mens & Maatschappij*: *Honderdvijftig jaar levenslopen. De Historische Steekproef Nederlandse bevolking*. Het tweede onderdeel van het LCC-project, de digitalisering van de Nederlandse volkstellingen (1849-1947) werd reeds in 2006.

Afbeelding 1. Koffiepauze bij het congres 'Levenslopen in de 19^e en 20^e eeuw'.

afgerond door middel van het door DANS en het CBS georganiseerde symposium *Uitgeteld en ingevoerd*. In 2007 verscheen onder dezelfde titel de afsluitende bundel van de presentaties.

Bij de HSN waren in 2008 bij elkaar tweeëntwintig personen in dienst, vooral voor het werk aan het project Life Courses in Context. Dit was overigens al een dertigtal minder dan in 2004-2005 toen de personeelsinzet voor dit project zijn grootste omvang bereikte. Aan het eind van 2008 waren er nog twintig personen in dienst. De gemiddelde omvang van de staf bedroeg ongeveer vijftien full time eenheden. Een deel van de staf werkt buiten het instituut op de verschillende archieven waar het materiaal wordt verzameld. De invoer van de gegevens werd verzorgd door het bedrijf *Digital Manufacturing and Productions (DMP)* in Steenbergen.

In 2008 werd er op twee fronten verder gewerkt aan de opbouw van de database. Binnen het kader van het LCC-project kwamen er door middel van een beta-release aan het begin van het verslagjaar 21.488 levenslopen beschikbaar voor onderzoek (HSN release 2008.01). In totaal gaat het voor dit project om de levenslopen van 41.000 onderzoekspersonen, waarvan er aan het eind van 2008 37.000 waren ingevoerd. Aan de controle van deze gegevens werd uit eigen middelen verder gewerkt, zodat er aan het eind van het verslagjaar 26.000 levenslopen gereed waren om in de volgende release te worden opgenomen. Daarnaast werd er verder gewerkt aan het invoeren van huwelijksakten, overlijdensakten en persoonskaarten. In 2008 werden er 1800 nieuwe huwelijksakten ingevoerd, zodat het totale aantal ingevoerde akten inmiddels meer dan 25.000 bedraagt.

Afbeelding 2. Foto HSN-staf (17 april 2008).

Van links naar rechts: en van onder naar boven: Maarten van Oosten, Winette Hofman, Chestin BakkeOnno Bus, Huub van Eijden, Kees Mandemakers, Marja Koster, Behice Gül, Walfried Commandeur, Gerrit Arends, Coosje Couprie, Henk van der Gaauw, Ben Mouwes, Frank Zaagsma, Jos van Hees, Rolf Wasser, Bob van Dantzig, Bart Grutterink, Jan Bartman and Jaap Bording. Niet op de foto: Coby Bos, Rik Kersjes and Hendrien Emmers.

Naast de basis activiteit van de HSN, de aanleg van de database, werkt de HSN in specifieke onderzoeksprojecten samen met andere personen of instellingen. In 2008 waren dit vijf projecten.

Het eerste betreft het promotie-onderzoek 'Leefstrategieën geboren Rotterdammers' van drs. J. Bruggeman. Deze database omvat twee generaties Rotterdammers uit de periode 1850-1890. Doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in overlevingsstrategieën van Nederlandse arbeiders destijds. In 2008 werd de definitieve dataset opgeleverd.

Het tweede project betreft een samenwerking met dr U. Bosma onder de titel 'European migration to and from the Dutch East Indies'. In dit onderzoek wordt nagegaan welke HSN-steekproefpersonen in Nederlands-Indië hebben gewoond en zo ja, waar en hoe lang. Van de verwachte 800 aan te treffen personen zullen de levenslopen worden gereconstrueerd. In 2008 bestond het werk voornamelijk uit het achterhalen van het Nederlandse deel van de levensloop.

Het derde project, 'Long Term Mortality Effects of Potato Crisis (LMP)', richt zich op onderzoek naar lange termijn mortaliteitseffecten in relatie met verzwarende omstandigheden tijdens het eerste levensjaar en verschillen in sociaal-economische achtergrond. De hypothesen worden getest aan de hand van gegevens van onderzoekspersonen die zijn geboren in de periode 1843-1854 in de provincie Zeeland. Het project staat onder leiding van Prof. dr G. J. van den Berg en Prof. dr M. Lindeboom (beiden van de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde) en wordt gefinancierd door NETSPAR (Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement). In april 2008 werd het HSN-deel van het onderzoek afgesloten met de oplevering van de dataset.

Nieuw in 2008 was het onderzoek 'Jewish Dutch or Dutch Jews? A historical study of the assimilation of an ethnic-religious minority group'. Het onderzoek wordt uitgevoerd door dr. P.J.R. Tammes en begeleid door prof. dr. L.A.C.J. Lucassen (Instituut Geschiedenis van de Universiteit Leiden). Men richt zich op vraag waarom bepaalde joden meer waren geassimileerd dan andere joden. Om de mate van assimilatie te bepalen richt het onderzoek zich op de omgang van joden met niet-joden als huwelijkspartner, huwelijksgetuige, huishoudlid, buurtgenoot en collega. Om patronen in assimilatie te ontdekken wordt er gebruik gemaakt van individuele levensloopgegevens, afkomstig uit bevolkings- en huwelijksregisters. De HSN bouwt voor dit onderzoek een dataset met levenslopen voor een oversampling van 660 joden die in 1941 in Amsterdam woonden en daar ook geboren zijn. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van het HSN-basisbestand.

Sinds 2006 functioneert de HSN tevens als distributiepunt voor het wetenschappelijk gebruik van de gegevens van het GENLIAS-databestand. Dit is een groeiende index met daarin uiteindelijk alle personen die zijn opgenomen in de akten van de burgerlijke stand. Het gaat hierbij in eerste instantie om de huwelijksakten waarvan naast andere gegevens de namen van zowel de bruid als bruidegom als die van de ouders van beiden in de index zijn opgenomen. Op basis

van dit materiaal werden er in 2008 diverse papers gepresenteerd en artikelen gepubliceerd. Het gebruik van de GENLIAS-index kreeg een nieuwe impuls door middel van LINKS (**Linking system for historical family reconstruction**). Aan het einde van het verslagjaar werd bekend, dat de desbetreffende aanvraag werd gehonoreerd door het CATCH-programma (Continuous Access To Cultural Heritage) van NWO. LINKS richt zich zowel op het koppelen van gegevens van de burgerlijke stand als van de doop- trouw- en begraafboeken. Het project is een samenwerking met diverse organisaties waaronder het Leiden Institute for Advanced Computer Studies (LIACS), het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI), de Virtual Knowledge Studies (VKS), het Meertens Instituut en de organisaties achter GENLIAS (vooral de regionale archieven).

In 2008 werd er door middel van twee subsidies verder gewerkt aan de ontwikkeling van de HSN software. De eerste betreft een subsidie van de KNAW voor de ontwikkeling van een automatische webrelease binnen het kader van het IISG-project 'Global hubs for global history'. In 2008 kwam het functioneel ontwerp gereed. De tweede betreft een toekenning vanuit het Internationaliseringsfonds van NWO Geesteswetenschappen voor de ontwikkeling van een vergelijkend datamodel voor longitudinale databases. Dit laatste project wordt medegefinancierd door de *Demografic Database* van de Universiteit van Umeå (Zweden) en het *Interuniversity Consortium for Political and Social Research* (ICPSR) van de universiteit van Michigan. In 2008 vonden twee workshops plaats waarin door de belangrijke databases op het gebied van de historische levenslopen overeenstemming werd bereikt over de structuur van een gestandaardiseerde data-opslag. Deze zogenaamde *Intermediate Data Structure* zal het uitgangspunt vormen voor het nieuw te ontwikkelen output-programma voor de HSN-levenslopen.

In 2008 vonden er 48 papers, lezingen, presentaties, interviews e.d. plaats op basis van gegevens van de HSN-database of in verband met de HSN. Hierbij waren 28 verschillende onderzoekers betrokken. Dit aantal is nog nooit zo hoog geweest en is een duidelijke indicatie van het toenemende gebruik van HSN- gegevens. Het aantal publicaties bedroeg twintig.

De HSN is gehuisvest binnen het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) te Amsterdam en staat onder leiding van prof. dr K. Mandemakers. De HSN maakt deel uit van de onderzoeksafdeling van het IISG.

De besluitvorming over de verschillende projecten berust bij de stuurgroep HSN waarin het bestuur van de stichting HSN en de directie van het IISG zijn vertegenwoordigd.

Dit jaarverslag over 2008 biedt tevens een cumulatieve samenvatting van de resultaten van de HSN in de voorafgaande jaren. Allereerst wordt in het volgende ingegaan op de doelstellingen en het concept van de HSN. Daarna wordt een overzicht gegeven van de verschillende projecten die door de HSN of in samenhang met de HSN werden ondernomen. In de daaropvolgende paragrafen wordt aandacht geschonken aan de interne organisatie van de HSN. Aan het eind

van dit verslag volgen de samenstelling van het bestuur van de stichting HSN, de stuurgroep, de Wetenschappelijke Raad van Advies en de International Advisory Board.

Het verslag sluit af met zes bijlagen. Appendix A bevat het door de HSN gehanteerde privacy-reglement. De appendici B, C, D en E geven een overzicht van respectievelijk de publicaties, lezingen/presentaties, working papers en data-releases die zijn gerealiseerd op basis van de HSN-database. Appendix F tenslotte geeft een tabel met daarin een overzicht van alle binnen het kader van de HSN gefinancierde projecten.

2 Concept van de HSN

2.1 Achtergrond

Het kerndoel van de HSN is de bouw van een representatieve database voor de bevolking van Nederland in de 19e en eerste helft van de 20e eeuw. De basis van dit bestand wordt gevormd door een steekproef uit de geboorteakten. Aan de gegevens uit de geboorteakte worden zoveel mogelijk gegevens uit andere archieven toegevoegd, om onderzoek mogelijk te maken naar de levensloop van diverse groepen Nederlanders.

Het belang van de HSN voor de onderzoeker is vierledig. In de eerste plaats zorgt de HSN voor een representatieve dataset waar onderzoek mee kan worden gedaan naar maatschappelijke processen in de 19e en 20e eeuw. In de tweede plaats functioneert deze *HSN-basisset* met levensgeschiedenissen als een controlegroep (of -groepen) waar onderzoekers andere onderzoekspopulaties mee kunnen vergelijken. In de derde plaats wordt er door de HSN expertise opgebouwd op het gebied van data-invoer en -beheer waar een individuele onderzoeker in de korte tijd die hij ter beschikking heeft meestal niet aan toekomt. In de vierde plaats biedt de HSN de mogelijkheid voor onderzoekers om met eigen onderzoeksprojecten op de *HSN-basisset* voort te bouwen.

Het wetenschappelijk belang van één centrale database met individuele gegevens kan niet genoeg worden benadrukt. In het verleden zijn er door wetenschappers uit verschillende disciplines al diverse bestanden aangelegd met data betreffende individuele personen uit de 19e en begin 20e eeuw. Kenmerk van nagenoeg al deze bestanden is, dat ze slechts voor dat ene onderzoek worden verzameld en dat er daarna betrekkelijk weinig meer mee wordt gedaan. De HSN bouwt één groot basisbestand waarvan bestaande vormen van onderzoek profiteren en waarmee nieuwe vormen worden geïnitieerd, zowel nationaal als internationaal.

Naast een rendementsverhoging zijn er ook redenen van meer wetenschappelijke aard voor het creëren van één representatieve data-set van het 19e en begin 20e-eeuwse Nederland. Voor veel historische vraagstellingen is het micro-niveau van het individu en zijn/haar familie het meest geëigend. Vanwege het ontbreken van dit 'enquête-materiaal' wordt voor veel van deze vragen noodgedwongen op een

hoger dan individueel niveau naar antwoorden gezocht. Een onderzoeksbestand met daarin gegevens van geboorteakten vormt een uitstekende basis om allerlei vraagstellingen op het juiste onderzoeksniveau te kunnen beantwoorden. Voorzover er wel historisch onderzoek plaatsvindt op individueel niveau, gebeurt dit tot op heden vrijwel altijd voor een zeer beperkte regionale eenheid. De database van de HSN geeft de mogelijkheid om dergelijke regionale onderzoeken in de juiste context te plaatsen en eventueel te generaliseren naar grotere eenheden. Ook zal onderzoek op regionaal niveau kunnen profiteren van de reeds aanwezige gegevens die in het landelijke HSN-bestand voor de desbetreffende regio zijn opgenomen. Omgekeerd wordt het HSN-bestand juist ook door de eventuele regionale uitbreidingen van steeds grotere waarde voor verder wetenschappelijk onderzoek.

2.2 Opzet en inhoud van de database

De basisset van de HSN is gebaseerd op een steekproef uit de geboorteakten van de burgerlijke stand uit de periode 1812-1922 (n= 78.000). In de basisset worden de belangrijkste gegevens uit de levensgeschiedenis van de getrokken personen opgenomen. De gegevens hiervoor komen naast de geboorteakten uit de huwelijksakten, de overlijdensakten, het bevolkingsregister en de volkstellingsregisters. Deze bronnen zijn zeer rijk en leveren kennis over de beroepsloopbaan, de gezinssamenstelling en het migratiepatroon van de onderzoekspersoon (en evt. van zijn of haar verwanten). Door middel van een koppeling met belastingkohieren en het kadaster kan er ook een beeld worden verkregen van de inkomens- en vermogenspositie.

De onderzoekspersonen zijn geselecteerd via een a-selecte enkelvoudige steekproef in de geboorteregisters uit de periode 1812-1922. Deze steekproef is gebaseerd op twee databestanden met daarin het aantal geboorten per gemeente (het Hofstee-bestand met geboorte-aantallen voor de periode 1812-1850 en het bestand van de Historisch Ecologische Databank voor de periode 1851-1922). Om op een leeftijd van twintig jaar van de onderzoekspersoon qua omvang zo gelijk mogelijke cohorten te verkrijgen, worden er voor de samenstelling van het HSN-basisbestand per periode verschillende steekproef fracties gehanteerd: 0,75% voor de periode 1812-1872, 0,5% voor 1873-1902 en 0,25% voor 1903-1922 (voor de provincies Utrecht, Friesland en Zeeland, 0,5%). Dit komt neer op een totaalbestand van ongeveer 78.000 personen. Dit aantal voldoet om statistisch verantwoorde uitspraken te kunnen doen voor subpopulaties van minimaal twee procent van de gedurende deze periode in Nederland geboren bevolking (in totaal ongeveer 14,5 miljoen personen).

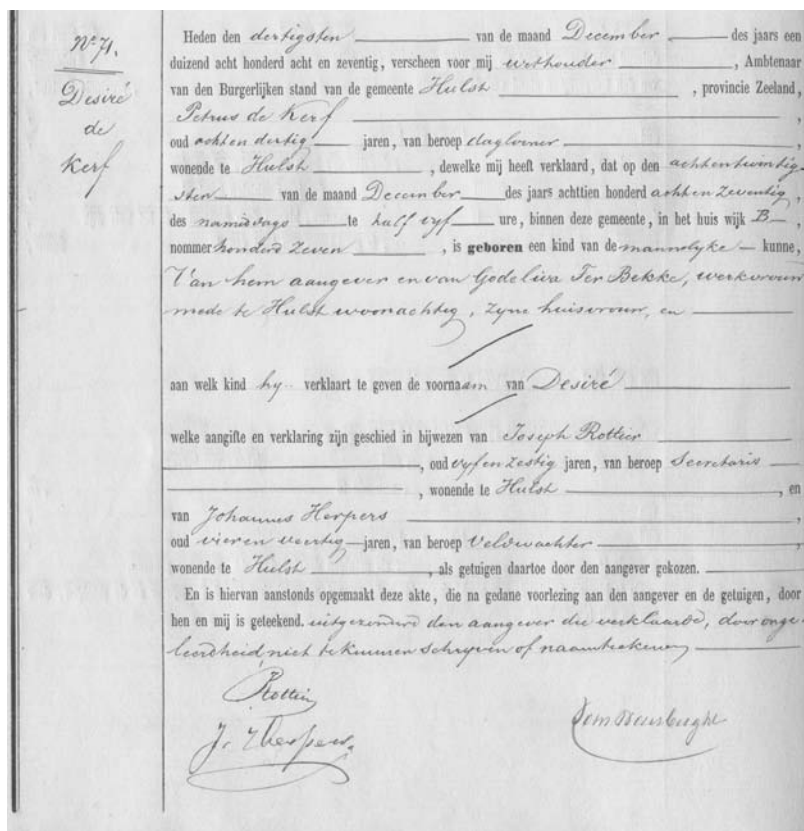
Uit de geboorteakten (zie afbeelding 2) en overlijdensakten komen de kerngegevens betreffende geboorte en overlijden. Deze akten bevatten ook nog aanvullende gegevens zoals beroepstitels en woonplaatsen van de ouders of andere verwanten. Huwelijksakten geven data betreffende woonplaats, beroep, leeftijd, analfabetisme (al dan niet zetten van een handtekening) van zowel de huwenden als de ouders van de huwenden en vier getuigen (veelal verwanten of goede vrienden van de huwenden).

Door middel van het bevolkingsregister kan de HSN haar onderzoekspersonen gedurende hun gehele leven volgen. Vanaf de volkstelling van 1849 wordt in Nederland bijgehouden waar iemand woont, in welke gezinssituatie hij of zij zich bevindt en tot ongeveer 1970 welke beroepen hij of zij uitoefent en tot welke godsdienst men zich rekent. Het bevolkingsregister is hiermee een superieure bron voor longitudinale analyse, omdat het niet zoals de burgerlijke stand afhankelijk is van momentopnamen zoals geboorte, huwelijk en overlijden en men niet zoals bij gelinkte volkstellingen gemakkelijk migrerende personen kan kwijtraken.

Bij het bevolkingsregister zijn er vier elkaar opvolgende administratieve systemen. In eerste instantie hanteerde men op adres ingedeelde registers, in de periode 1880-1920 werd overgegaan op een systeem waarin het gezin centraal staat. Deze overgang ging in de meeste gemeenten gepaard met de invoering van een kaartsysteem (Gezinskaarten). Per 1 januari 1940 was er de overgang naar het individuele systeem van persoonsgezinskaarten (PK's). Per 1 oktober 1994 zijn de PK's vervangen door een volledig geautomatiseerd systeem, de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). Uittreksels hiervan worden na elk overlijden net als de PK's als zogenaamde persoonslijsten (PL's) gearchiveerd op het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG). In de periode voor 1850 zijn de volkstellingen van belang, met name die van 1830 en 1840. Deze geven met het bevolkingsregister vergelijkbare informatie. Het was alleen niet verplicht voor de gemeenten, om deze informatie actueel te houden. Van lang niet alle gemeenten zijn deze registers bewaard gebleven.

Behalve als een belangrijke bron van onderzoek en als controle-bestand fungeert het HSN-bestand ook als basis voor nieuw te verzamelen gegevens. Dit wordt in de praktijk gerealiseerd door a) een data-structuur te ontwerpen en te onderhouden waar een individuele onderzoeker gebruik van kan maken en b) de database steeds tot uitgangspunt te nemen voor nader onderzoek, zowel door een uitbreiding van het aantal opgenomen individuen (oversamplings) als door een verdieping door middel van het opnemen van aanvullende gegevens van een bepaalde groep onderzoekspersonen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om gegevens uit het kadaster, de militieregisters, belastingkohieren, notariële archieven en kerkelijke archieven.

De openbaarheid van de gegevens voor wetenschappelijk onderzoek wordt geregeld door middel van een reglement (zie appendix A). Dit privacy-reglement is gebaseerd op de Wet Bescherming Persoonsgegevens (WBP) en kent verder als uitgangspunt, dat voor het verstrekken van gegevens dezelfde regelingen worden gehanteerd als die van het archief waaruit de desbetreffende gegevens zijn betrokken. Dit kan betekenen dat een deel van de database uitsluitend in anonieme vorm beschikbaar wordt gesteld. Het werk aan de database wordt uitgevoerd op het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Het eigendom van de gegevens berust bij de stichting Historische Steekproef Nederlandse bevolking.

Afb. 3. Geboorteakte van Desiré de Kerf, Hulst 28 december 1878 (Zeeuws Archief, Burgerlijke Stand Hulst, geboorteregister 1878).

2.3 Internationale context

Buiten Nederland kent men vergelijkbare projecten, met name in Canada, Zweden en Frankrijk. Het databestand voor Nederland onderscheidt zich van de buitenlandse voorbeelden, onder andere doordat het onderzoek zich hier over het gehele land uitstrekt en omdat er alleen gegevens worden verzameld voor een steekproef uit de bevolking. Daarnaast is er een aantal landen waar de tienjaarlijkse volkstellingen of steekproeven daaruit worden gedigitaliseerd, o.a. in Noorwegen, Engeland en de Verenigde Staten (IPUMS-project).¹

De invoer van het bevolkingsregister is vanuit internationaal perspectief de grote troef van de HSN. Er zijn maar weinig gebieden in de wereld waarvoor een dergelijk archief zo goed bewaard is gebleven en ook zo goed toegankelijk is. Met dit archief is het bijvoorbeeld mogelijk individuen over geheel Nederland te volgen en dus ook van migranten de gezinnen te reconstrueren. Zonder toegang tot de HSN beperkt veel historisch-demografisch en sociaal-historisch onderzoek zich om praktische redenen vrijwel altijd tot dat deel van de populatie dat in de

¹ Voor een overzicht, zie P. Kelly Hall, R. McCaa, G. Thorvaldsen (ed.), *Handbook of International Historical Microdata for Population Research* (Minnesota Population Center Minneapolis 2000).

geboorteplaats is blijven wonen en werken. Dit betekent bijvoorbeeld dat er een sterke bias in het onderzoek komt vanwege een oververtegenwoordiging van middengroepen als boeren en middenstanders.

In het buitenland is het vaak nodig om het gehele archief in te voeren, teneinde de gegevens van slechts een deel van de onderzoekspersonen te completeren. In Nederland is dat niet nodig, omdat het bevolkingsregister en de bestaande indexen op de burgerlijke stand talloze mogelijkheden bieden om onderzoekspersonen die tijdens het invoeren 'zoekraken', weer terug te vinden. De keuze voor de geboorteakten als steekproefkader zorgt voor een goede representatieve basis. Zoals hierboven uiteen gezet is, is de steekproef uniek te noemen in de mate waarin ze het volgen van levenslopen, ook bij migratie, mogelijk maakt. Ze is ook voor onderzoek op internationaal niveau van grote waarde. Immers, voor talrijke vraagstukken rond bijvoorbeeld nuptialiteit, vruchtbaarheid en sociale mobiliteit geldt dat de relatie met migratie nog grotendeels onbekend is.

3 Projecten

De door de HSN verrichte activiteiten kunnen in drie categorieën worden ondergebracht: a) projecten die gericht zijn op de bouw van het HSN-basisbestand met levensgeschiedenissen, b) projecten die samen met andere organisaties worden uitgevoerd en waarbij naast de uitbouw van het bestaande bestand ook nieuwe onderzoekspersonen kunnen worden toegevoegd (bijvoorbeeld 2^e generaties) en/of materiaal wordt ingevoerd dat niet in directe zin tot het HSN-basisbestand wordt gerekend, bijvoorbeeld kadastrale of belastinggegevens en c) het bouwen van software en vastleggen van expertise waarmee de verschillende projecten worden uitgevoerd, gearchiveerd en ter beschikking gesteld.

In het volgende wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken voor de verschillende projecten die gericht zijn op de invoer en ter beschikking stelling van data. De software komt aan de orde in paragraaf 4. Voor een overzicht van de financiële omvang van alle HSN-projecten, zie appendix F.

3.1 HSN-basisbestand

3.1.1 Ontwikkeling en financiering

In de beginperiode van de HSN (1991-1995) werd het werk financieel mogelijk gemaakt door het Ministerie van Onderwijs & Wetenschappen. In eerste instantie gebeurde dit door financiering van het HSN-proefproject in de provincie Utrecht. In tweede instantie betrof de financiering een verdere uitbouw van de 'Utrechtse database' en de uitbreiding van de steekproef met Zuid-Hollandse en Zeeuwse geboorteakten.

Op basis van een door NWO toegekende investeringssubsidie (NWO-middelgroot dossiernummer 200-01030) werd er door de HSN gedurende de periode 1996-1999 verder gewerkt aan de bovengenoemde projecten en werd het HSN-basisbestand uitgebreid tot geheel Nederland. Voor de periode 2000-2002 werden door NWO-middelgroot (dossiernummer 175-111.000.00) opnieuw middelen ter beschikking gesteld om door te gaan met de gegevensverzameling. Hierbij lag de nadruk op de invoer van huwelijksakten en eerste inschrijvingen in de bevolkingsregisters.

Tabel 1 Aantal ingevoerde geboortekten, huwelijksakten, overlijdensakten en persoonskaarten naar provincie van geboorte, d.d. 31 december 2008.

Provincie	Geboortekten	Huwelijksakten	Overlijdensakten	Persoonskaarten (PK) en -lijsten (PL)	Totaal aantal PK's / PL's & overlijdensakten en als percentage van geboortekten	
					Aantal	%
Groningen	4.428	2.284	996	1.166	2.162	48,8
Friesland*	6.066	2.673	2.402	1.637	4.039	66,6
Drenthe	2.044	525	462	618	1.080	52,8
Overijssel	5.009	2.383	2.042	1.280	3.322	66,3
Gelderland	8.421	3.038	1.825	2.087	3.912	46,5
Utrecht*	4.484	1.744	2.062	1.186	3.248	72,4
Noord-Holland	13.066	3.578	3.459	3.271	6.730	51,5
Zuid-Holland	16.797	4.156	4.303	4.277	8.580	51,1
Zeeland*	4.459	1.877	2.188	1.025	3.213	72,1
Noord-Brabant	8.753	1.600	2.100	2.067	4.167	47,6
Limburg	4.589	1.405	995	1.063	2.058	44,8
Totaal*	78.116	25.263	22.834	19.677	42.511	54,4
Totaal 31-12-2007*	78.116	23.460	22.690	19.622	42.312	54,2
Totaal 31-12-2006*	78.144	22.323	22.501	19.623	42.124	53,9

* Cijfers inclusief oversampling Friesland, Utrecht, Zeeland periode 1903-1922 met 0,25%; als gevolg van correcties is het aantal geboortekten in 2008 iets lager dan aan het einde van 2006.

In 2003 werd gestart met het verzamelen van het materiaal voor de bouw van de database met levensgeschiedenissen. Deze verzameling vindt plaats binnen het kader van het project Life Courses in Context. Dit project wordt gefinancierd uit het NWO-programma voor grote investeringen (dossiernummer 175-107.105.01) met een ondersteunende subsidiëring van de KNAW.

In het volgende wordt eerst verslag gedaan van de stand van zaken aan het einde van het verslagjaar voor Nederland als geheel. In een eerste paragraaf gebeurt dit voor de akten van de burgerlijke stand en de persoonskaarten, in een tweede paragraaf voor de levenslopen. Daarna volgen er per provincie korte overzichten van de voorgeschiedenis van de data-verzameling en de activiteiten die op dit gebied in 2008 in elke provincie plaats vonden.

3.1.2 Geboorten, huwelijken en overlijdens

In 2008 werd het HSN-basisbestand uitgebreid met huwelijksakten en een klein aantal overlijdensakten en persoonskaarten. Het aantal ingevoerde huwelijksakten steeg met bijna 2.000 akten tot 25.263. Er werden vooral huwelijksakten ingevoerd van de provincies Overijssel en Noord- en Zuid-Holland. Het aantal ingevoerde overlijdensakten nam enigszins toe tot een totaal van 22.834. Tabel 1 geeft per 31 december 2008 per provincie de stand van zaken betreffende de invoer van de geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten en de persoonsgezinskaarten (PK's). Het totale bestand (HSN basisset) bedraagt 78.116 geboortekakten. Tabel 2 en 3 geven dezelfde gegevens als in tabel 1 maar dan ingedeeld naar drie geboorteperioden: 1812-1862, 1863-1882 en 1883-1922.

Tabel 2 geeft ook aan in welke mate en op welke wijze de HSN informatie heeft over het moment van overlijden van de onderzoekspersoon. Informatie kan worden verkregen door middel van de overlijdensakte, de persoonskaart (PK) en het bevolkingsregister van voor 1940.

De ingevoerde overlijdensakten betreffen tot op heden voornamelijk vroeg overleden onderzoekspersonen (OP's). Met name in Zeeland, Friesland, Overijssel en Utrecht zijn er ook overlijdensakten van ouderen ingevoerd. In 2008 zijn er nagenoeg alleen overlijdensakten ingevoerd in de provincie Overijssel. Voor de periode vanaf 1940 worden er geen overlijdensakten ingevoerd, daar deze nog maar weinig toevoegen aan de gegevens van de PK's.

Op 1 oktober 1994 hield de PK op te bestaan en werd zijn rol overgenomen door de zogenaamde persoonslijsten (PL's) afkomstig uit de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). Net als de PK's worden ook deze PL's gearchiveerd en ter beschikking gesteld door het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG). De PL's zijn in tabel 1 inbegrepen bij de PK's. Daarnaast krijgt de HSN steeds meer overlijdensinformatie door middel van het volgen van de levensloop. Tabel 2 laat zien, dat nu, in combinatie met de overlijdensakten en de Persoonskaarten, voor 61% van de onderzoekspopulatie het moment en de plaats van overlijden bekend is, voor de geboorteperiode waarop de levenslopen worden uitgezocht, 1863-1922, zelfs voor ongeveer 80%.

Tabel 2 Aantal ingevoerde geboorteakten, overlijdensakten en persoonskaarten naar geboorteperiode, d.d. 31 december 2008.

Periode	Omvang HSN basisset (geboorteakten)	Overlijdensakten en Persoonskaarten (PK) en -lijsten (PL)					
		Overlijdensakten		PK& PL		% van totaal basisset	
		Aantal	% < 16 jaar	Aantal	Aantal PK partner	Overl. akten, PK's en PL's	Overlijdensdatum bekend (incl.bev. register)
1812-1862	36.283	12.724	74,5	750	29	37,1	38,9
1863-1882	16.507	5.304	85,2	5.272	790	64,1	81,3
1883-1922*	25.326	4.806	91,8	13.655	3294	72,9	79,5
Totaal *	78.116	22.834	80,6	19.677	4.113	54,4	61,0
Totaal 31-12-2007	78.116	22.690	81,7	19.622	3.452	54,2	60,2

* Cijfers inclusief oversampling Friesland, Utrecht, Zeeland, periode 1903-1922 met 0,25%.

Binnen het kader van het LCC-project is de HSN ook gestart met het verzamelen van de PK's van de huwelijkspartners van vrouwelijke onderzoekspersonen. Als regel werd de vermelding van de kinderen op de PK's namelijk alleen bij de vader gedaan. Daarnaast is de PK van de man van belang vanwege de beroepsvermeldingen die bij gehuwde vrouwen meestal ontbreken en daarom ook voor de vrouw vaak als indicator wordt genomen voor de sociale achtergrond. In 2008 werden er ongeveer 700 partner PK's ingevoerd. Hiermee kwam eind 2008 het totaal aan ingevoerde 'partner PK's' op meer dan 4.000.

De exacte verdeling van de invoer van de huwelijks- en overlijdensakten over de verschillende provincies wordt op pragmatische gronden bepaald door de wensen van met de HSN samenwerkende wetenschappers en de lokale capaciteit van de HSN. Omdat het werk aan de index op de huwelijksakten (GenLias-project)² in de provincies Zuid- en Noord-Holland nog niet is voltooid, is ook de invoer van de huwelijksakten voor deze provincies relatief achtergebleven. Vanwege het Life Courses in Context-project, met als geboorteperiode 1863-1922, ligt bij de invoer van de huwelijksakten de nadruk op de akten uit de periode 1880-1950.

² GenLias is de naam van het indexeringsproject van de Rijksarchiefdienst met als doel de bouw van een centrale index van de burgerlijke stand, in eerste instantie de huwelijksakten (zie verder www.genlias.nl).

Tabel 3 geeft een overzicht van de ingevoerde huwelijksakten naar periode. In deze tabel is ook het aantal huwelijksakten opgenomen dat naar verwachting nog moet worden ingevoerd, bij elkaar iets meer dan de helft. Deze komen met name uit de geboorteperiode 1812-1862. Het aandeel onderzoekspersonen dat met meer dan één huwelijksakte is opgenomen, bedraagt ongeveer zeven procent. De laatste twee kolommen van tabel 3 geven aan van hoeveel personen er naast de huwelijksakte ook gegevens bekend zijn over het overlijden. De eerste geeft het aantal gevallen met een overlijdensakte of PK; de laatste kolom de wat grotere groep waarvan alleen de datum van overlijden bekend is. Ook hier blijkt een duidelijke achterstand van de geboorteperiode 1812-1862 op de latere perioden. De relatief kleine aantallen met zowel een huwelijksakte als een overlijdensakte/PK zijn vooral een gevolg van de bij de invoer van overlijdensakten plaats gevonden nadruk op de jong overledenen. Deze zijn nooit aan een huwelijk toegekomen.

Tabel 3 Aantal ingevoerde huwelijksakten naar geboorteperiode, d.d. 31 december 2008.

Periode	Ingevoerd		Naar verwachting nog in te voeren**		Aantal personen met huwelijksakte en met een:	
	N	% 2e of > huwelijk	N	%	Overlijdensakte of PK	Overlijdensdatum
1812-1862	9.979	9,0	14.140	58,6	2.801	3.108
1863-1882	5.724	5,8	5.066	47,0	4.470	5.185
1883-1922	9.560	4,5	9.263	49,2	8.669	8.815
Totaal*	25.263	6,6	28.469	53,0	15.940	17.108
Totaal 31-12-2007*	23.460	6,2	30.170	56,3	14.458	15.269

* Cijfers inclusief oversampling Friesland, Utrecht, Zeeland, periode 1903-1922 met 0,25%.

** Het totale aantal te verwachten huwelijksakten is gebaseerd op 90% van het aantal personen in de steekproef waarvan bekend is dat ze ouder zijn geworden dan 15 jaar (voor aantallen zie tabel 2).

3.1.3 Levenslopen

Al vanaf 1993 zijn er door de HSN deelverzamelingen aangelegd van personen waarvan op basis van het bevolkingsregister zo goed als mogelijk de gehele levensloop wordt vastgelegd. Dit gebeurde met name binnen het project Early Life Conditions, Social Mobility and Longevity zie paragraaf 3.2.11. Vanaf 2003 vielen de levenslopen onder het project Life Courses in Context. Dit project werd

afgesloten per 1 juni 2008. Op basis van eigen middelen van HSN en IISG werd hieraan gedurende het verslagjaar nog verder doorgewerkt.

In de volgende paragraaf zal eerst kort worden ingegaan op het project Life Courses in Context als geheel, daarna volgt de stand van zaken met betrekking tot de levenslopen.

3.1.3.1 Life Courses in Context (LCC)

Het programma van het Life Courses in Context-project (LCC), beoogt de ontwikkeling van een database met ruim 41.000 levenslopen van personen geboren in de periode 1863-1922. Deze database wordt aangevuld met kerngegevens op het niveau van de gemeenten. Dit laatste gebeurt door middel van de digitalisering van de resultaten van de tienjaarlijkse volkstellingen uit de periode 1859-1947. Dit onderdeel van het project werd uitgevoerd door het instituut Data Archiving and Networking Services (DANS).

De door de HSN verzamelde individuele levenslopen moeten worden geanalyseerd binnen een snel veranderende context van een industrialiserende en moderniserende Nederlandse maatschappij. De volkstellingen verschaffen de daarvoor benodigde gegevens op het niveau van de gemeenten. Het gaat hierbij niet alleen om gegevens betreffende de bevolkingsomvang, de tellingen geven ook cijfers betreffende de verdeling naar leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, religieuze achtergrond, beroep, nationaliteit en de samenstelling van de huishoudens. Op 29 september 2006 werd dit onderdeel officieel afgerond door middel van het door DANS en het CBS georganiseerde symposium *Uitgeteld en Ingevoerd: analyse van de Nederlandse volkstellingen 1795-2001*. De publicatie van de papers verscheen in 2007 onder dezelfde titel.

Het levensloopdeel van het project werd op 11 april 2008 afgesloten met het congres 'Levenslopen in de 19^e en 20^e eeuw'. In een tiental voordrachten werd een deel van de mogelijkheden geschetst die de nieuwe dataset het onderzoek biedt. De presentaties werden in artikelvorm uitgebracht in de boekaflevering bij jaargang 83 (2008) van het sociaal-wetenschappelijk tijdschrift *Mens & Maatschappij (Honderdvijftig jaar levenslopen. De Historische Steekproef Nederlandse bevolking)*.

Het project Life Courses in Context werd gefinancierd uit het NWO-programma voor grote investeringen (dossiernummer 175-107.105.01) met een ondersteunende subsidiëring van de KNAW. Onderdeel van het project was ook een gezamenlijke website waarin de resultaten worden gepresenteerd. Deze website kwam in mei 2004 in de lucht en is te vinden onder het adres www.lifecoursesincontext.nl.

3.1.3.2 Verzamelen en invoeren van levenslopen

De verzameling en digitalisering van de levenslopen wordt in drie deelprojecten onderscheiden:

- A Invoer van levenslopen op basis van de geboorten in vier speerpunt-regio's: Utrecht, Zeeland, Friesland en Rotterdam, geboorteperiode 1850-1922.
- B Invoer op basis van de geboorteperiode 1883-1922.
- C Invoer op basis van de geboorteperiode 1863-1882.

Het tweede en derde deelproject omvatten de taakstelling binnen het Life Courses in Context-project (LCC). Het eerste deelproject hangt samen met twee samenwerkingsprojecten (ESM en RAM, zie verder paragraaf 3.2.11 en 3.2.12). Deze projecten vormen ook een gedeeltelijke matching voor het LCC-project over de geboorteperiode 1863-1922. Bij elkaar komt het aantal levenslopen dat in productie is genomen uit op 44.252.

Het productieproces van verzamelen en invoeren gebeurt in vier fasen:

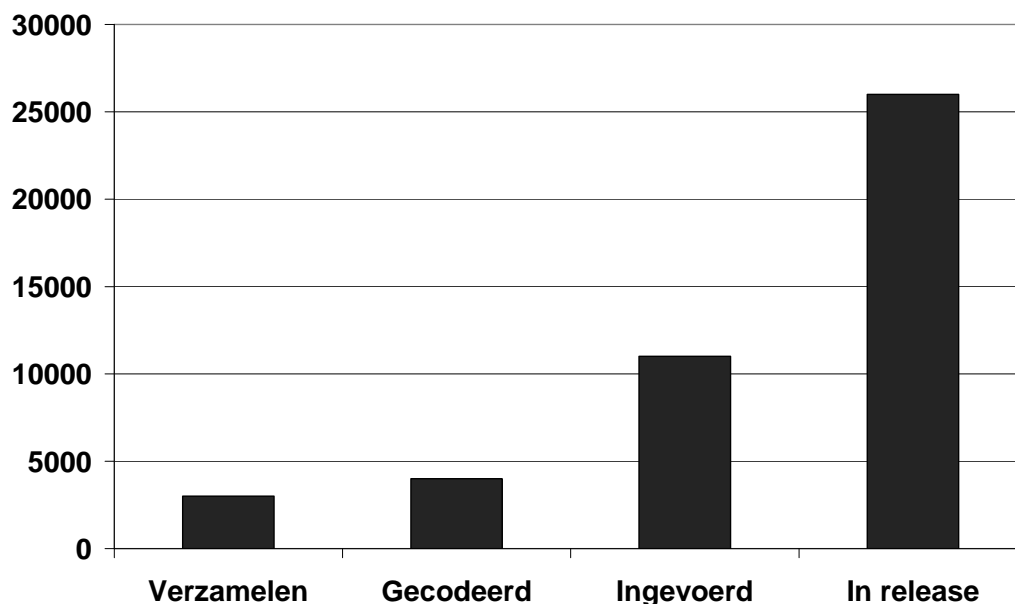
- 1 Eerste fase verzamelen: Aanmaken van een dossier voor elke onderzoekspersoon (OP) en uitzetten van deze dossiers onder de verzamelaars. Deze bezoeken de archieven in de geboorteregio van de OP en kopiëren alle relevante pagina's uit de bevolkingsregisters.
- 2 Tweede fase verzamelen: Het verzamelde materiaal komt weer terug op het kantoor en voor elke onderzoekspersoon wordt nagekeken of alle mogelijke inschrijvingen zijn gevonden. In ongeveer 40 procent van de gevallen moet de OP nog in andere regio's worden gevolgd (mail-traject), alvorens de verzameling van de levensloop is afgerond. Zodra een geval volledig is, worden alle gekopieerde inschrijvingen voorzien van identificerende gegevens.
- 3 Invoerfase: deze begint zodra een dossier compleet is.
- 4 Controle van de invoer en eindcontrole van de gehele levensloop.

In afbeelding 4 en meer gespecificeerd in tabel 3 wordt per fase een overzicht gegeven van de stand van zaken per 31 december 2008. De regel in de tabel met de titel 'AF' geeft het aantal volledig ingevoerde en uitgecontroleerde onderzoekspersonen ('In release' op de afb. 3). In december 2008 kwam een tweede release ter beschikking voor wetenschappelijk onderzoek *HSN Release Life Courses 2008.01*. Deze release omvatte vergeleken met de release 2007.01 niet alleen meer gevallen (n=21.488) maar was ook van een groot aantal bugs ontdaan en omvatte ook een extra tabel met daarin records voor alle afzonderlijke observatieperiodes voor alle individuen. De release betreft twee onderdelen:

- 1 Levenslopen geboorteperiode 1850-1922 provincies Friesland, Zeeland, Utrecht en de stad Rotterdam (n=12.088)
- 2 Levenslopen geboorteperiode 1883-1922 rest van het land (n=9.400).

Inmiddels werken er meer dan dertig onderzoekers met deze release.

Afb. 4. Status van de 44.252 HSN-levenslopen per 31 december 2008.

Het LCC-project ging van start op 1 maart 2003. Zowel in het eerste jaar als ook in 2004 lag de nadruk bij het werk op het verzamelen van de gegevens in de archieven van de geboorteregio's, in 2006 kwam dit werk nagenoeg gereed. Om snel over een dataset te kunnen beschikken werd begin 2007 besloten om ook dossiers waarvan nog niet alle informatie bekend was toch in te voeren. Eind 2008 was 7% van de gevallen nog in de kodeerfase en nog niet gereed om te worden ingevoerd. Dit betrof voornamelijk dossiers uit de geboorteperiode 1863-1882. De nadruk in dit verslagjaar lag op het controleren van reeds ingevoerd materiaal.. Ongeveer 60% van alle dossiers is inmiddels compleet en nagekeken op foute en/of inconsistente invoer. De gevallen waarvan de levenslopen geheel zijn ingevoerd en gecorrigeerd ('AF', n=26.234) betreffen voor de periode tot 1883 nagenoeg alleen onderzoekspersonen uit de genoemde speerpuntregio's. Bij de genoemde release 2008.01 werd getracht een redelijk representatief geheel naar buiten te brengen, om deze reden ligt het aantal in de release (n=21.488) lager dan het aantal gevallen in tabel 4 dat eind 2008 als 'AF' staat genoteerd.

Tabel 4 Aantal levenslopen naar stadium van verwerking, Nederland, naar geboorteperiode, d.d. 31 december 2008.

Nederland	1850-1862*		1863-1882		1883-1922		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
0. Nog niet gestart	0	0	0	0	0	0	0	0
1. Dossiers uitgezet	0	0	0	0	0	0	0	0
2. Dossiers terug (mail)	25	1,0	2.183	13,2	703	2,8	2.911	6,6
3. Invoerfase	21	0,9	2.929	17,8	1.434	5,7	4.384	9,9
4. Controlefase	2	0,1	5.662	34,3	5.059	20,0	10.723	24,2
5. AF	2.387	98,0	5.725	34,7	18.122	71,6	26.234	59,3
Totaal	2.435	100,0	16.499	100,0	25.318	100,0	44.252	100,0

* De periode 18850-1862 valt buiten het LCC-project en omvat alleen de levenslopen van onderzoekspersonen uit de provincies Friesland, Zeeland, Utrecht en de stad Rotterdam.

3.1.4 Provinciale overzichten

3.1.4.1 Utrecht

In 1995 werden de tijdens het proefproject verzamelde Utrechtse data beschikbaar gesteld voor wetenschappelijk onderzoek (HSN data-release 94.0). Deze release was de voorloper van de meer definitieve publieksversie die in 1998 ter beschikking kwam (K. Mandemakers & J. Kok, *HSN. Historical Sample of the Netherlands. Data Set Release Utrecht UT.03* (Amsterdam IISG Publishers 1998), 54 p.). Op basis van de release 94.0 werden de lezingen van het in 1994 gehouden symposium verwerkt tot artikelen voor de congresbundel (K. Mandemakers & O. Boonstra (red.), *De levensloop van de Utrechtse bevolking in de 19e eeuw* (Van Gorcum Assen 1995, 186 p.).

De provincie Utrecht maakte onderdeel uit van het ESM-project (zie par. 3.2.11), als gevolg waarvan eind 2001 het werk in deze provincie weer is opgepakt. Op basis hiervan en de data van Zeeland en Friesland (ESM release 04-05) verschenen o.a. publicaties in *Economic History Review* en in *Historical Social Research*, beiden in 2005. Zie verder paragraaf 3.2.11 (ESM) en appendix B en C. In 2006 kwam *release ESM 8.0* uit met daarin de volledige set van de Utrechtse levenslopen. De VU-economen G. van den Berg, M. Lindeboom en F. Portrait publiceerden in de *American Economic Review* (2006) onder andere op basis van de Utrechtse data het artikel, 'Economic conditions early in life and individual mortality'. In 2007 werd door dezelfde onderzoeksgroep een aantal papers gepubliceerd (zie verder appendix D2) en gaf Gerard van den Berg een keynote lezing met als titel 'Early-life conditions, marriage, mortality, and labor market

policy', op de *Conference on Gender and Labour Market Policies*, gehouden op 7 en 8 december in het Federal Employment Agency, Nuremberg.

3.1.4.2 Zuid-Holland

De steekproef voor Zuid-Holland komt uit op 17.000 gevallen, dat is bijna een kwart van het totale bestand. In het verslagjaar werden er ruim 600 huwelijksakten ingevoerd tot een totaal van circa 4.200. In de bundel S. Boef-van der Meulen en W.J.H.M. van der Laar e.a. (red), *Migranten en passanten. Voorbeelden uit een eeuwenlange geschiedenis* (Rotterdam 2002) geeft Kees Mandemakers een overzicht van alle projecten die er binnen het kader van de HSN te Rotterdam plaatsvinden en plaats hebben gevonden.

Op 21 januari 2005 vond er een symposium plaats in Rotterdam onder de titel *Rotterdamers van binnen en van buiten*, georganiseerd door het Gemeentearchief Rotterdam, het Historisch Museum Rotterdam en de HSN. Tijdens dit symposium met als thema de demografische en sociale ontwikkelingen in Rotterdam in de 19^e en 20^e eeuw, presenteerde een aantal onderzoekers hun onderzoeksresultaten op basis van het HSN basisbestand Rotterdam, onder meer Kees Mandemakers, 'De HSN in Rotterdam'; Jan Kok, "Eigen baas zijn, da's maar alles". Huwelijksmotivatie van Rotterdamers uit de tweede helft van de negentiende eeuw'; Henk Delger, 'Arbeidsmarkt en beroepsmobiliteit. Een onderzoek naar de werkgelegenheidsstructuur voor Duitse migranten in Rotterdam, 1870-1930'; Gerard van der Harst, 'De verhuisgeschiedenis van Zeeuwse en Brabantse migranten in Rotterdam, 1870-1940'; Margaret Chotkowski, 'Collega's, vrienden en huisgenoten?'

Dagelijkse contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940' en Leo Lucassen, "Toen zij naar Rotterdam vertrokken". Immigranten toen en nu'. Zie verder paragraaf 3.2.9. Naar aanleiding van dit congres verscheen in 2006 de congresbundel *Naar Rotterdam. Immigratie en levensloop in Rotterdam vanaf het einde van de negentiende eeuw*, onder redactie van Paul van de Laar, Leo Lucassen en Kees Mandemakers (zie verder appendix B).

Op 6 oktober 2006 vond in Den Haag het symposium *Hollanders op drift* plaats met als onderwerp de demografische en sociale ontwikkelingen in Holland in de 19e en 20e eeuw. Er werden o.a. lezingen gehouden door Kees Mandemakers ('De Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN) in Holland'), Jan Kok en Hilde Bras ('Verwantschap en migratie in Noord-Kennemerland (1830-1940)'), Henk Laloli ('Gescheiden wegen? Verhuizingen als tekenen van residentiële segregatie in Amsterdam 1890-1940'), Doreen Gerritzen ('Voornamen in Holland'), Thimo de Nijs ('Middenstanders en migratie, ca. 1880-1940'), Leo Lucassen ('Bevolkingsdynamiek en levensloop in Den Haag in de 19^e en 20^e eeuw: een onontgonnen terrein') en Ulbe Bosma en Kees Mandemakers ('De sociale achtergrond en levenslopen van 'Oost Indiëgangsters').

3.1.4.3 Zeeland

De bouw van het HSN-basisbestand Zeeland gebeurt in samenwerking met de Commissie Regionale Geschiedbeoefening Zeeland en het Zeeuws Archief.

In verband met het geringe aantal geboorten te Zeeland is er voor het cohort 1903-1922 meteen een oversampling uitgevoerd van 0,25 procent tot een totale steekproef fractie van 0,5 procent. Een eerste release voor wetenschappelijk gebruik kwam in 1998 ter beschikking (*HSN Data-release Zeeland 98.2*). Op basis hiervan vond op 20 maart 1998 een symposium plaats te Middelburg onder de titel 'Over Zeeuwse mensen'. De lezingen werden uitgegeven in een speciaal nummer van het tijdschrift *Zeeland* (K. Mandemakers, O. Hoogerhuis & A. de Klerk (ed.), *Over Zeeuwse mensen. Demografische en sociale ontwikkelingen in Zeeland in de negentiende en begin twintigste eeuw*. Themanummer *Zeeland 7* (1998), nr. 3, 64 p.).

Op 27 mei 2005 werd in Middelburg onder de titel *Zeeuwen in beweging* door de HSN in samenwerking met het Zeeuws Archief en de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland een symposium georganiseerd waar door verschillende wetenschappers de resultaten van hun onderzoek en het belang van de Zeeuwse database naar voren werd gebracht. Tijdens de studiedag presenteerden vijf onderzoekers de nieuwste inzichten met betrekking tot de sociale veranderingen in de levensloop van Zeeuwen in de negentiende en eerste helft van de 20ste eeuw. In 2006 werden deze inleidingen opgenomen in het themanummer *Zeeuwen in beweging* van het tijdschrift *Zeeland*, onder redactie van Kees Mandemakers, Leo Hollestelle en Aad de Klerk. Zie verder appendix B.

Een nieuw Zeeuws project is het project 'Long Term Mortality Effects of Potato Crisis (LMP-project)'. Het project richt zich op onderzoek naar lange termijn mortaliteitseffecten in relatie met verzwarende omstandigheden tijdens het eerste levensjaar en verschillen in sociaal-economische achtergrond. De hypothesen worden getest aan de hand van gegevens van onderzoekspersonen die zijn geboren in de periode 1843-1854 in de provincie Zeeland. Voor het LMP-project, waarvan het databestand in april 2008 werd opgeleverd, zie verder paragraaf 3.2.17. In 2008 publiceerden Jan Kok en Kees Mandemakers hun artikel 'Free Choice from a Limited Supply. The Marriage Market in Two Dutch Provinces, 1840-1940' gebaseerd op onderzoek in de provincies Zeeland en Utrecht.

3.1.4.4 Noord-Holland

In Noord-Holland werd de steekproef gestratificeerd in cohorten van tien jaar en drie geografische gebieden: Amsterdam, 'Overige grote steden' en 'Platteland en kleine steden'. Bij elkaar gaat het om ongeveer 13.000 geboorteakten.

In 2008 werd er vooral verder gewerkt aan het invoeren van huwelijksakten.. In verband met het congres Holland kwam er in 2006 een eerste release met Amsterdamse data uit de periode 1883-1902.

3.1.4.5 Noord-Brabant

In Noord-Brabant wordt vooral gewerkt door Rolf Wasser. De nadruk lag op het uitzoeken van migratie-trajecten, met name voor de geboorteperiode 1863-1882. Het werk in de geboorte-regio's was reeds in 2006 nagenoeg voltooid.

Sinds juli 2007 werkt Evelien Walhout aan haar promotieonderzoek als AIO aan de Universiteit van Tilburg (promotor: Prof. dr A.J.A. Bijsterveld). Onderwerp van haar onderzoek zijn de demografische en sociaal-culturele factoren van de zuigelingen- en kindersterfte in Noord-Brabant tussen 1880 en 1920.

3.1.4.6 Friesland

De bouw van het HSN-basisbestand Friesland vond plaats in samenwerking met It Tresoar te Leeuwarden. De bouw van het databestand startte in 1996. De eerste twee releases voor wetenschappelijk gebruik kwamen in 2000 en 2001 ter beschikking (zie verder bijlage E). Op basis hiervan werd op 23 februari 2001 onder de titel *Over Friese mensen* in *It Aljemint* te Leeuwarden door de HSN in samenwerking met het Rijksarchief Friesland en de Fryske Akademy een symposium georganiseerd. De lezingen kwamen uit in een speciaal nummer van *It Baeken* (J. Frieswijk, L. Jansma, K. Mandemakers & B. Oosterhaven (red.), *Oer Fryske minsken / Over Friese mensen*. Themanummer *It Baeken* 63 (2001), nr. 3/4. Inleidingen HSN-congres Leeuwarden, 23 februari 2001, 96 p.'s).

In 2008 werd in Friesland verder gewerkt aan de controle van de levenslopen, zie ook het ESM-project (par. 3.2.11). Het Friese deel bestaat uit ongeveer 4000 levenslopen. De inschrijvingen in de bevolkingsregisters werden reeds voor 2006 verzameld en gekopieerd. Eind 2008 werden 3871 levenslopen ter beschikking gesteld voor onderzoek.

3.1.4.7 Limburg

Bij de bouw van het HSN-basisbestand Limburg wordt samengewerkt met de stichting Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL). Ten behoeve van de HSN werd er door SHCL een ID-plaats opgezet. Het directe toezicht op deze plaats wordt uitgeoefend door het SHCL, het invoer-technische toezicht door de HSN.

De werkzaamheden gingen van start per 1 januari 1997, einde 1998 waren alle geboorteakten ingevoerd en einde 1999 ook alle overlijdensakten van vroeg overledenen. Inmiddels zijn ook ongeveer 1350 huwelijksakten ingevoerd. In 2008 werd verder gegaan met het verzamelen van de inschrijvingen uit de bevolkingsregisters.

3.1.4.8 Overijssel

De bouw van het HSN-basisbestand Overijssel gebeurt in samenwerking met het Historisch Centrum Overijssel (HCO) te Zwolle. In 1999 werden voor Overijssel de laatste geboorteakten ingevoerd. Het aantal overlijdensakten dat in Overijssel wordt gevonden is relatief groot, omdat de beschikbare Overijsselse klapper (GENLIAS) toen al de gehele negentiende eeuw bestreek. Dit betekent dat op eenvoudige wijze ook van de op relatief hoge leeftijd overleden personen een overlijdensakte kan worden gevonden en ingevoerd; voor de geboorteperiode 1812-1873 werd een vind-percentages van 50 procent gerealiseerd. Bij elkaar is inmiddels voor 64,5% van de Overijsselse onderzoekspersonen de overlijdensdatum via een overlijdensakte of PK bekend. Gedurende 2008 werd verder gewerkt aan de invoer van huwelijksakten en overlijdensakten van HSN-onderzoekspersonen die in Overijssel huwden maar in andere provincies waren geboren. Ook werd doorgedaan met het verzamelen van levenslopen van de onderzoekspersonen die in de periode 1863-1922 zijn geboren.

3.1.4.9 Groningen

Op 1 oktober 1997 werd gestart met de werkzaamheden, aan het eind van 1998 waren bijna alle geboorteakten ingevoerd en in 1999 werd de invoer van de overlijdensakten van vroeg overledenen afgerond. Voor Groningen zijn nu bijna 2300 huwelijksakten ingevoerd. Naast de reeds in 2001 ingevoerde eerste inschrijvingen uit het bevolkingsregister, werd in 2002 gestart met de collectie van volledige levenslopen. Dit werk werd in 2006 voortgezet met de nadruk op de cohorten 1863-1882. In 2007 kwam het werk in Groningen met het afbouwen van het *Life Courses in Context* project stil te liggen.

3.1.4.10 Gelderland

De bouw van het HSN-basisbestand Gelderland gebeurt in de vorm van een samenwerking met het Gelders Archief.

Begin 1999 waren alle benodigde geboorteakten ingevoerd, waarna verder werd gewerkt aan het zoeken en invoeren van overlijdensakten van vroeg overleden Onderzoekspersonen. Eind 1999 kon ook dit onderdeel van de invoerwerkzaamheden worden afgerond. Gedurende het verslagjaar lag het werk aan de invoer van de burgerlijke stand stil. Binnen het kader van het *Life Courses in Context*-project werden de levenslopen van de cohorten 1863-1922 verzameld. Een probleem in deze provincie is het ontbreken van het gehele bevolkingsregister van Arnhem en Renkum.

3.1.4.11 Drenthe

De bouw van het HSN-basisbestand Drenthe vond vooral plaats op het HSN-kantoor te Amsterdam. Dit gebeurde in samenwerking met het Rijksarchief Drenthe dat de microfilms van de burgerlijke stand ter beschikking stelde. In 1998 werden reeds alle geboorteakten en overlijdensakten ingevoerd. In 2006 konden voor het eerst huwelijksakten worden ingevoerd in deze provincie, in totaal 827 akten.

Voorts werd in 2006 het verzamelen en kopiëren van alle levenslopen van de cohorten 1863-1922 afgerond. Een groot aantal dossiers kon worden ingevoerd. Gedurende het verslagjaar kwam het zoeken naar migratietrajecten met het afbouwen van het *Life Courses in Context* project stil te liggen.

3.2 Projecten in samenwerking met andere onderzoeksinstituten

De HSN streeft ernaar om bij haar projecten zoveel mogelijk samen te werken met derden. Samenwerking heeft voor de HSN verschillende voordelen. Het wordt bijvoorbeeld mogelijk om op een grotere schaal te werken (met bijvoorbeeld meer mogelijkheden voor de ontwikkeling van software), de basissteekproef wordt van extra gegevens voorzien en het is een van de vormen waarin de HSN-data de onderzoeksgemeenschap ten goede kunnen komen. In totaal zijn er tot op heden zestien overeenkomsten tot samenwerking afgesloten door de HSN.

In 2008 werd gewerkt aan een vijftal projecten. Een onderzoek van middelgrote omvang is het door de winstverdelingscommissie van SNS Reaal gefinancierde onderzoek van drs J. Bruggeman naar meerdere generaties van Rotterdamse arbeiders waarvan de eerste generatie stamt uit de periode 1843-1862 (par. 3.2.12). Verder werd het project 'Europese Migratie naar Nederlands-Indië', gestart in 2002, voortgezet. Het gaat hierbij om een post-doc onderzoek,

uitgevoerd door dr U.T. Bosma. Getracht wordt de levenslopen te reconstrueren van circa 800 personen uit de HSN-steekproef die kortere of langere tijd in Nederlands-Indië hebben gewoond of verblijf hebben gehad (par. 3.2.14). Het derde project is de uitbreiding van de Zeeuwse database met geboorten uit de periode 1843-1854 en de daarbijbehorende demografische context ten behoeve van het onderzoek 'Long Term Mortality Effects of Potato Crisis'(LMP) van Prof. dr G. J. van den Berg en Prof. dr M. Lindeboom (beiden van de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde), zie verder par. 3.2.17.

Nieuw is het onderzoek 'Jewish Dutch or Dutch Jews? A historical study of the assimilation of an ethnic-religious minority group'. Het onderzoek startte op 15 december 2007 en betreft de bouw van een database met joodse onderzoekspersonen. Het met de database te verrichten onderzoek wordt uitgevoerd aan het Instituut Geschiedenis van de Universiteit Leiden door dr. P.J.R. Tammes en begeleid door prof. dr. L.A.C.J. Lucassen (3.2.18). Het bestaande GENLIAS record linkage project kreeg een nieuwe impuls door toekenning van een subsidie uit NWO-CATCH. Hiermee werd het project ook omgedoopt in LINKS (Linking system for historical family reconstruction, zie paragraaf 3.2.16).

De volgende paragrafen geven per project een overzicht van de doelstellingen, de stand van zaken en de personen en instanties die bij deze samenwerking betrokken zijn. Het gaat hierbij niet alleen om de zojuist genoemde lopende projecten, maar ook om de in het verleden afgeronde projecten. Voor een meer volledige weergave van de resultaten van alle projecten moet worden verwezen naar de website van de HSN: www.iisg.nl/~hsn/projects.

3.2.1 Migratie provincie Utrecht (MUT/ASG)

Het N.W. Posthumus Instituut stelde vanaf 1 september 1993 dr J. Kok in staat onderzoek te verrichten op basis van het Utrechtse deel van het HSN-basisbestand. Het onderzoek beoogde het migratiegedrag van de Utrechtse bevolking (MUT) in de 19e en 20e eeuw in kaart te brengen. Oorspronkelijk liep het project tot 1 november 1996; vanwege het hierna te behandelen ASG-project kon dit contract verder worden uitgebreid tot 1 mei 1998. Aansluitend werd dr J. Kok aangesteld bij de onderzoeksafdeling van het IISG (tot 1 mei 1999) alwaar hij ook verder kon werken aan het Utrecht-onderzoek.

Het migratiegedrag werd in verband gebracht met aan de ene kant de patronen in de individuele levensloop en aan de andere kant de arbeidsmarkt en de veranderingen daarin. Gepoogd werd om alle veranderingen van woongemeente (vanaf 1850) van alle tussen 1812 en 1912 geboren steekproefpersonen te traceren. Deze migraties konden onderscheiden worden naar frequentie per individu, naar afstand en richting, naar type (bijvoorbeeld van dorp naar stad) en naar de mate waarin retourmigratie plaatsvond. Bekeken werd in hoeverre deze patronen verschilden naar sexe, geboortecohort, geboorteregio, periode, beroep

vader van de onderzoekspersoon, beroep van de onderzoekspersoon zelf, migratieverleden van de ouders en van de onderzoekspersoon zelf.

Door middel van een door NWO ondersteund samenwerkingsproject met drie andere onderzoekers (dr A. Knotter, dr R. Paping en dr E. Vanhaute, NWO dossiernummer N14-96) werd het onderzoek naar het migratiegedrag gerelateerd aan de 'arbeidsstrategieën van gezinnen' (ASG-project). Het ging hier om een vergelijkend onderzoek waarbij vier grote bestanden (waarvan het HSN-bestand voor de provincie Utrecht er een is) werden gebruikt. Dit onderzoek werd uitgevoerd in de periode tot 1 mei 1998.

In 1997 werden de werkzaamheden voor het specifieke ASG-databestand afgerond. De opgenomen informatie betrof vooral gegevens over kinderen van de onderzoekspersonen (geboortedatum, vertrekgegevens en/of het eventuele overlijden). In totaal zijn 800 van deze gezinsreconstructies uitgevoerd voor de geboorteperiode 1823-1892.

Resultaten van het onderzoek verschenen in de vorm van artikelen, o.a in de bundel Mandemakers en Boonstra (red.), *De levensloop van de Utrechtse bevolking* en de tijdschriften *History of the Family. An International Quarterly*, *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*, *Historical Methods*, *Histoire & Measure*. De uiteindelijke resultaten verschenen in 1999 als 'Migratie als gezinsstrategie, Midden-Nederland 1850-1940', in J. Kok, A. Knotter, R. Paping en E. Vanhaute, *Levensloop en levenslot. Arbeidsstrategieën van gezinnen in de negentiende en twintigste eeuw*. Aangepaste versies van de artikelen in deze bundel verschenen in 2004 in een thema-nummer van *History of the family. An international Quarterly*. In 2002 werden de Utrechtse data opnieuw gebruikt in twee vergelijkende artikelen van Jan Kok et al. in *Annales de Démographie Historique*. Jan van Bavel en Jan Kok publiceerden in 2004 o.a. op basis van de Utrechtse data in het *European Journal of Population* het artikel 'Birth spacing in the Netherlands'.

In 2005 van Jan Kok en Jan van Bavel, 'The Role of Religion in the Dutch Fertility Transition. Starting, Spacing and Stopping in the heart of the Netherlands, 1845-1945' in *Continuity and Change*. In de bundel *Genegenheid en gelegenheid* werd een artikel van Jan Kok en Kees Mandemakers opgenomen onder de titel 'Vrije keuze uit een beperkt aanbod. De huwelijksmarkt in Utrecht en Zeeland 1850-1940'. In 2006 verschenen in twee bundels (Y.-C. Chuang, T. Engelen en A.P. Wolf (red.), *Positive or preventive. Fertility developments in Taiwan and the Netherlands, 1850-1950* en R. Derosas en F. van Poppel (red.), *Religion and the Decline of Fertility in the Western World*) vier artikelen die voor een deel zijn gebaseerd op dit Utrechtse materiaal (zie verder appendix B).

3.2.2 Verminderde fecundabiliteit ten gevolge van maternale high-risk concepties (OVF)

Het Onderzoek Verminderde Fecundabiliteit (OVF) is een samenwerkingsproject met de vakgroep Medische Informatiekunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen (Prof. dr G.A. Zielhuis, dr P.H. Jongbloet en dr L. Smits). Het project is gestart op 1 september 1993 en werd gefinancierd door NWO-Medische Wetenschappen (NWO registratienummer: 900-561-064).

Het onderzoek toetste aanwijzingen dat personen die geconcipieerd zijn in situaties van hormonale disbalans een grotere kans lopen op pathologie. Bij vrouwen kan zich dit uiten in een verlaagde kans op zwangerschap. Een hormonale disbalans wordt verondersteld op te treden in de eerste jaren na de menarche, in de laatste jaren voor de menopauze, in de eerste periode na een vorige zwangerschap en na een lange periode van infertiliteit. Daarnaast kan dit verschijnsel zich voordoen in bepaalde seizoenen.

De hypothese dat de vruchtbaarheid van de vrouw is verminderd, wanneer zijzelf in één van genoemde overgangssituaties is geconcipieerd, kan epidemiologisch worden benaderd door gebruik te maken van historisch-demografische gegevens uit de vorige eeuw. Op dit punt ontstaat de aansluiting op de HSN-database. Uit de vrouwelijke bevolking van Rotterdam, geboren in de periode 1873-1902, werd een steekproef samengesteld van vier risico- en vier controlegroepen. Via gezinsreconstructie werd nagegaan of de risicogroepen in vergelijking met de controlegroepen verminderde vruchtbaarheid vertonen of niet. Dit laatste werd onderzocht aan de hand van gegevens over het aantal levend- en doodgeborenen, aantal meerlingen, geslachtsratio, geboorte-intervallen en seizoensgebondenheid van geboorten.

Het grootste deel van de risicogroepen werd samengesteld door middel van een rechtstreekse steekproef uit de gezinskaarten. De personen voor de controlegroepen kwamen uit de HSN-basissteekproef en een oversampling daarvan voor de periode 1873-1902 (n totaal = 2100). November 1996 kwam de dataverzameling gereed en kon de OVF-database worden verstuurd naar Nijmegen. In deze database bevonden zich uiteindelijk 2591 onderzoekspersonen met bijbehorende gezinsreconstructies. Van ongeveer 1500 hiervan konden de gegevens te Rotterdam worden ingevoerd, voor 1000 moest de informatie uit een groot aantal andere -over heel Nederland verspreide- gemeenten worden betrokken. Het onderzoek werd d.d. 17 november 1998 afgesloten met de promotie van Luc Smits (L.J.M. Smits, *Preconceptional determinants of the fecundity of female offspring* (dissertatie KU Nijmegen 1998) 205 p.). Daarnaast zijn er op basis van het OVF-materiaal verschillende artikelen gepubliceerd, o.a. in *Human Reproduction*, *Social Biology* en *Chronobiology International*. In 2002 verscheen het laatste voor dit onderzoek beoogde artikel in *International Journal of Epidemiology*. Op basis van dit materiaal publiceerde Jan Kok in 2006 het artikel "Eigen baas zijn, da's maar alles". Huwelijksmotivatie van Rotterdammers uit de tweede helft van de negentiende eeuw'.

3.2.3 Regionale verschillen demografisch gedrag Nederland 1900-1960 (RDN)

Het onderzoek 'Regionale verschillen demografisch gedrag Nederland 1900-1960' (RDN) is een samenwerkingsproject met de Vakgroep Geschiedenis van de KU Nijmegen. Het betrof de bouw van een databestand ten behoeve van de volgende twee projecten: a) Women, work and demographic behaviour in the Netherlands, 1900-1960 (uitvoerder dr A.A.P.O. Janssens, NWO inschrijfnummer 240-129-046) en b) Veranderingen in nuptialiteit en fertiliteit, Nederland 1900-1960 (AIO: drs M.P.G. Panhuijsen). Beide onderzoeken vonden plaats binnen het kader van het onderzoeksprogramma 'Arbeid in transformerende samenlevingen' van het N.W. Posthumus Instituut (onderzoeksleders: dr Th.L.M. Engelen en dr M. Baud). Het project startte op 1 mei 1994.

Kern van het eerste onderzoek zijn de demografische repercussies van de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt. Arbeid, huwelijk en gezin behoren als een onlosmakelijk geheel te worden gezien in het leven van vrouwen. Onderzocht wordt in hoeverre arbeidsparticipatie van vrouwen voor en na hun huwelijk consequenties heeft voor de betekenis van huwelijk en voortplanting in het leven van vrouwen. Doel van het onderzoek is de historische ontwikkeling na te gaan van de arbeidsparticipatie van gehuwde en ongehuwde vrouwen voor de cohorten 1881-1885 en 1911-1915 voor een viertal stedelijke gebieden.

Het tweede onderzoek doet een poging de oorzaken te achterhalen van de demografische modernisering van Nederland tussen 1900 en 1960. Nederland onderscheidt zich van andere landen door een late en trage modernisering. Het onderzoek richtte zich op twee belangrijke discussiepunten in de historiografie: de rol van cultureel-mentale variabelen en het verlagen van het aggregatie-niveau tot dat van individuen en echtparen.

Het databestand RDN werd samengesteld op basis van een steekproef voor twee cohorten (1881-1885 en 1911-1915) in de geboorteregisters van Rotterdam, Enschede, Tilburg, Zaanstad. De steekproef bedraagt per geslacht voor elke combinatie in eerste instantie 400 personen, in Tilburg en Zaanstad maken alleen vrouwen deel uit van de onderzoekspopulatie. Indien deze personen op vijftienjarige leeftijd nog in de plaats woonden, werden alle gegevens uit bevolkingsregisters overgenomen. Bij migratie zonder terugkomst of bij het bereiken van de zestigjarige leeftijd werd de observatie gestopt. Indien er minder dan 200 personen overbleven, dit gebeurde met name bij de vrouwen-cohorten, werden oversamplings uitgevoerd.

Begin april 1997 konden de geïntegreerde data-bestanden van de bevolkingsregisters aan Nijmegen worden geleverd. In 1998 en 1999 werd er verder gewerkt aan de invoer van persoonskaarten. In 1999 werd het grootste deel van deze invoer uitgeleverd, een definitieve dataset volgde in 2002. Hiervoor werd een speciaal output-programma geschreven waarin de PK's werden geïntegreerd met de releases van de bevolkingsregisters. De data van Enschede vormden de basis voor verschillende publicaties, o.a. in *Historical Social Research*. In 2008 gaf Angélique Janssens twee lezingen op basis van deze

dataset: 'Women, work and fertility decline. A comparison between two industrial textile cities in the Netherlands, 1880-1960' (*Economic History Seminar van de University of Michigan*) en 'Did women have an increased appetite for marriage? Marriage and female labour markets in the Netherlands between 1880-1960' (*Social Science History Conference* te Miami).

3.2.4 Algemene Klapper Overlijdensakten Nederland (AKON)

In Zeeland is er sinds 1994 gewerkt aan een index op alle overlijdensakten uit de periode 1811-1940. Naast de voor de index benodigde gegevens (naam en leeftijd van de overledene en namen van de ouders en de evt. echtgenote) werden in Zeeland ook beroepsgegevens ingevoerd. Hiervoor werd door de HSN een speciaal AKON-invoerprogramma ontwikkeld op basis van de bestaande HSN-invoermodule voor overlijdensakten.

De invoer van alle overlijdensakten van de in totaal 153 (voormalige) Zeeuwse gemeenten over de periode 1811-1940 werd in 2004 voltooid. In totaal meer dan 60.000 overlijdensakten werden door meer dan veertig vrijwilligers in de database gezet. Het project stond onder leiding van dhr. L.M. Hollestelle (Zeeuws Archief). De overlijdensakten zijn op de website van het Zeeuws Archief te raadplegen door middel van de ISIS-database.

Op 15 december 2004 werd het AKON-project feestelijk afgesloten in Middelburg met een tweetal lezingen door Kees Mandemakers en Frans van Poppel (zie appendix C).

3.2.5 Twentse Textiel Arbeiders (TTA)

Het project 'Twentse Textiel Arbeiders' is een proefonderzoek om te bezien of de HSN-data licht kunnen werpen op de vraagstellingen die gehanteerd werden in het onderzoek naar 'living strategies' van het IISG. In dit onderzoek werd nagegaan welke strategieën gezinnen uit de arbeidersklasse hanteren om zich staande te houden. Doel was om een aantal verschillende 'coping repertoires' van samenhangende strategieën te onderscheiden en om de plaats van organisatie in de arbeidersbeweging binnen deze repertoires te bepalen.

Het proefonderzoek werd in september-december 1996 uitgevoerd door Floris Vermeulen, die vanuit zijn studie Economische en Sociale Geschiedenis (UvA) stage liep bij HSN/IISG. Het onderzoek richtte zich op de bestaansstrategieën van Twentse Textielarbeiders rond 1920. Daartoe werden kaderleden van textielarbeidersbonden vergeleken met een controlegroep van Twentse textielarbeiders. Voor beide groepen werden gegevens uit de burgerlijke stand, kadaster en belastingkohieren ingevoerd. Bij de analyse van deze gegevens bleken interessante verschillen te bestaan tussen de kaderleden en de controlegroep. Op de *3th European Social Science History Conference* (2000) presenteerden Lex Heerma van Voss en Floris Vermeulen het paper 'Living Strategies of Twente Textile Workers, ca. 1920' (HSN Working paper nr. 16).

3.2.6 Geographical and Social Mobility of Female Domestic Servants in Zeeland, 1860-1920 (MFZ)

Het project 'Geographical and Social Mobility of Female Domestic Servants in the Netherlands, Zeeland 1860-1920' (MFZ) is een samenwerkingsproject met het Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology (ICS). Het betrof de opbouw van een databestand ten behoeve van het promotie-onderzoek van dr H. Bras. Het onderzoek werd begeleid door Prof. dr H.B.G. Ganzeboom en Prof. dr J.M.W.G. Lucassen.

Het MFZ-project omvatte de reconstructie van de levenslopen van vrouwen geboren tussen 1845 en 1915 op de Zeeuwse eilanden Noord- en Zuid-Beveland, Schouwen-Duiveland, Tholen en St. Philipsland. De HSN-steekproef bevat 600 van dergelijke vrouwen, waarvan circa 450 de vijftien jaar hebben gehaald. Deze 450 vrouwen werden -voorzover mogelijk - aangevuld met één van de zusters, zodat het totaal aantal onderzoekspersonen op ca. 700 uit kwam. De genoemde eilanden omvatten ongeveer 40 procent van alle steekproefpersonen (de rest is geboren op Walcheren of in Zeeuws-Vlaanderen). Hierbij concentreerde het onderzoek zich in het bijzonder op de levenslopen van dienstmeisjes in verhouding tot die van andere vrouwelijke beroepsbeoefenaren. Onderzocht werd hoe deze levenslopen afhangen van ouderlijk milieu, migratie en status van de werkgever.

De dataverzameling betreft de migratietrajecten, de (eventuele) huwelijksakten van deze vrouwen, de situatie van het ouderlijke gezin op moment van geboorte en begin van de beroepsloopbaan en inkomenspositie van vaders, werkgevers en echtgenoten uit de kohieren van de hoofdelijke omslag en eventueel de registers van het kadaster. Een voorlopige release van de dataset vond plaats in oktober 1998 (de definitieve release in maart 1999).

Evenals bij de bouw van het HSN-basisbestand vond dit project plaats in samenwerking met de Stichting Regionale Geschiedbeoefening Zeeland (SRGZ) en het Rijksarchief Zeeland (RAZ). Eerste resultaten van dit project werden door Hilde Bras gepresenteerd op verschillende congressen, o.a. op de Social Science History Conferences. Het onderzoek werd op 10 juni 2002 afgerond met de promotie aan de Universiteit Utrecht (Hilde Bras, *Zeeuwse meiden. Dienen in de levensloop van vrouwen, ca. 1850-1950*. Aksant Amsterdam). In 2003 verscheen een tweetal publicaties van Hilde Bras op basis van MFZ-data in het tijdschrift *The history of the family* en, samen met Jan Kok in de bundel F. van Poppel et al (ed.), *The road to independence. Leaving home in western and eastern societies, 16th-20th centuries. Population, family and society* (Bern 2003). In 2004 werd deze serie uitgebreid met een artikel in *Continuity and Change*.

De dataset werd verder gebruikt binnen het kader van het VENI-project 'Siblings and the Life Course. Mutual Relations, Diversity and Interdependence in the Life Courses of Brothers and Sisters, 19th and 20th centuries' (NWO-016044010). In 2005 verscheen het artikel "They live in indifference together". Marriage mobility in Zeeland, The Netherlands, 1796-1922' van Hilde Bras en Jan Kok in de *International Review of Social History*. Samen met Muriel Neven publiceerde Hilde Bras in 2007 twee artikelen waarin het onderzoek naar siblings centraal stond: 'The Effects of Siblings on the Migration of Women in Two Rural reas of Belgium and The Netherlands, 1829-1940', *Population Studies*, 61(2007), 1, 53-71 en 'Mariage et décohabitation dans deux sociétés rurales (XIXe-XXe siècles). Frères et sœurs : rivaux ou solidaires?', in : M. Oris, G. Brunet, E. Widmer en A. Bideau (eds), *Les Fratries. Une démographie sociale de la germanité*. Bern: Peter Lang, 2007, 181-218.

3.2.7 Duitsers in Utrecht, tijdelijke minderheidsvorming in de 19e eeuw (DUM)

Het onderzoek 'Duitsers in Utrecht, tijdelijke minderheidsvorming in de 19e eeuw' (DUM) is een door NWO gesubsidieerd onderzoek (NWO dossiernr.: 250 290 53) bij de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Utrecht (aanvragers: Prof. dr M. Prak en Prof. dr J.M.W.G. Lucassen). Het project startte op 1 maart 1997 en werd uitgevoerd door dr M.L.J.C. Schrover.

Hoofdvraag van dit project is waarom de ene groep migranten sneller assimileert dan de andere. Achterliggende vraag is o.a. of tijdelijke minderheidsvorming als een zorgwekkend fenomeen moet worden beschouwd of slechts een normale fase in het assimilatieproces inhoudt. In het onderzoek werd geprobeerd het verloop van het assimilatieproces te verklaren met een beheersbaar experiment waarvoor twee groepen migranten zijn gekozen, die slechts op enkele punten van elkaar verschillen.

De migranten die werden onderzocht komen allen uit Duitsland en verschillen van elkaar op slechts vier punten: religieuze achtergrond, beroepsstructuur, aard van de migratie (individueel of als groep) en mate van zelforganisatie. In principe werden tijdens dit onderzoek drie generaties gevolgd voorzover deze in de stad Utrecht aankwamen en daar bleven wonen; de eerste generatie kwam aan in de periode 1820-1850.

De samenwerking met de HSN bestond eruit dat de HSN-basissteekproef voor de stad Utrecht voor de periode 1812-1835 als een controlegroep in het onderzoek werd opgenomen. De immigranten werden op deze wijze steeds vergeleken met drie generaties autochtone Utrechters. Om voldoende aantallen te verkrijgen vond een oversampling plaats op de bestaande basissteekproef tot n=957. Van deze groep werden de geboorteakten en -indien men te Utrecht een huwelijk aanging- de huwelijksakten ingevoerd (aantal akten is 294). In juli 1999 werd de dataset geleverd.

Resultaten van dit onderzoek werden in 2000 onder andere gepresenteerd op de European Social Science History Conference en op de Social Science History Conference te Pittsburgh. Daarnaast was er een aantal publicaties o.a. in het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, *IMIS-Beiträge* en *Journal of Ethnic and Migration Studies*. In 2002 verscheen het 'afsluitende' boek: Marlou Schrover, *Een kolonie van Duitsers. Groepsvorming onder Duitse immigranten. Utrecht in de negentiende eeuw* (Amsterdam 2002). Dit boek werd in 2003 bekroond met de Van Winterprijs. In 2003 verschenen nog drie artikelen van Marlou Schrover over Duitse migranten, tweemaal in *Demos, bulletin over bevolking en samenleving* en in *Continuity and Change*: 'Living together, working together: concentrations amongst German immigrants in the Netherlands in the nineteenth century'; in 2004 verscheen een artikel over huwelijksgedrag in *Bevolking en Gezin*. In de bundel *Women, business and finance in nineteenth-century Europe* (Oxford / New York 2005) werd een artikel van Marlou Schrover opgenomen, getiteld 'Hidden professions? Female 'placers' of domestic servants in nineteenth-century Dutch cities'.

In 2006 verscheen nog een drietal artikelen van Marlou Schrover op basis van de DUM-dataset. In het *Journal of ethnic and migration studies* verscheen het artikel "'Whenever a dozen Germans meet...". German organisations in the Netherlands in the nineteenth century'. In het boek *Werken, werken, werken. Migratie en lokale geschiedenis*, onder redactie van Ineke Strouken verscheen het artikel 'Hetzelfde en toch een beetje anders'. Tot slot was er een bijdrage van Marlou Schrover in *Paths of integration. Migrants in Western Europe (1880-2004)* van Leo Lucassen e.a. (red.), onder de titel 'No more than a keg of beer. The coherence of German immigrant communities'; in 2007 samen met Jelle van Lottum in *Continuity and Change*, 'Spatial concentrations and communities of immigrants in the Netherlands 1800-1900'.

3.2.8 Religieuze verschillen in zuigelingen- en kindersterfte, Den Haag, 1860-1920 (RCM)

Het onderzoek 'Religion and child mortality in the Netherlands 1860-1920' (RCM) is een project van dr F.W.A. van Poppel (NIDI Den Haag) en dr J. Schellekens (Hebrew University, Jerusalem) en is o.a. gefinancierd door de Wellcome Trust te Londen.

Het project richt zich in eerste instantie op de opsporing van de oorzaken van de relatief lage sterfte van Joodse kinderen in de negentiende en vroeg twintigste eeuw en de relatief hoge sterfte van kinderen van katholieke ouders in dezelfde periode. Er wordt nagegaan of sociaal-economische en demografische kenmerken (leeftijd moeder bij de geboorte, rangnummer geboorte, sociale klasse, inkomen etc.) de verschillen in sterftes tussen de religies zowel in de periode voor het proces van sterftedaling als tijdens deze 'Transitie-periode' kunnen verklaren.

In het project is voorzien in de opbouw van een databestand met daarin uiteindelijk ca. 3600 Haagse gezinnen uit de periode 1860-1920. Van deze

gezinnen worden de huwelijksakten, de bevolkingsregisters en de overlijdensakten ingevoerd. De participatie van de HSN bestaat hierin dat een deel van het HSN-basisbestand in de database is opgenomen en dat alle gegevens standaard worden ingevoerd met de HSN-software. Eerste resultaten werden gepresenteerd op de 25th Social Science History Conference in Pittsburgh (26-29 oktober 2000) en de Quatorzièmes Entretiens du Centre Jacques Cartier te Lyon (2-5 dec. 2001). In 2002 verscheen een eerste publicatie 'Religious Differentials in Infant and Child Mortality in Holland', *Population Studies* 56 (2002) 3, 277-290. In 2003 volgde een tweede publicatie getiteld 'Religion and social mobility in nineteenth-century The Hague' in *Sociology of religion* 64 (2003) 2, 247-272. In 2005 verscheen een artikel van Frans van Poppel en Marloes Schoonheim onder de titel 'Measuring cultural differences between religions using network data. An example based on nineteenth-century Dutch marriage certificates' in *Annales de démographie historique*.

In 2006 verscheen er een tweetal publicaties op basis van het Haagse databestand. Jona Schellekens en Frans van Poppel publiceerden in *Population Studies* het artikel 'Religious differentials in marital fertility in The Hague (Netherlands) 1860-1909' en schreven onder diezelfde titel een hoofdstuk in het boek *Religion and the decline of fertility in the Western world*, onder redactie van Renzo Derosas en Frans van Poppel.

Op het 31th Social Science History Association Conference in 2006 presenteerden Jona Schellekens en Frans van Poppel hun paper 'Period and cohort effects in the marital fertility decline' en Evelien Walhout presenteerde het paper (samen met Frans van Poppel en Jona Schellekens) getiteld 'Gender differences in child mortality in the Netherlands, 1860-1920: Did social class and religion play a role?' op het 6th European Social Science History Conference in Amsterdam (2006). In 2008 presenteerden ze op het European Population Conference, Barcelona hun paper 'Marital Fertility Decline in The Hague (Netherlands) 1870-1909. An Age-Period-Cohort Analysis'.

3.2.9 Determinanten van het vestigingsproces van immigranten en hun nakomelingen in Nederland in de periode 1853-1960 (DVI)

Het onderzoek 'Determinanten van het vestigingsproces van immigranten en hun nakomelingen in Nederland in de periode 1853-1960' (DVI) is een PIONIER-project onder leiding van dr L.A.J.C. Lucassen. Het project werd gefinancierd door NWO, de Universiteit van Amsterdam en het CGM (Centrum voor de Geschiedenis van Migranten).

Het onderzoek bestaat uit twee deelonderzoeken. In het ene onderzoek worden groepen migranten onderzocht op de wijze waarop deze zijn geïntegreerd binnen hun nieuwe samenleving. In het andere onderzoek staat de ontvangende samenleving centraal. Hierbij wordt onderzocht hoe deze immigranten door de samenleving werden opgevangen. Dit gebeurt op drie terreinen: de arbeidsmarkt, de opvang en sociale zorg en het immigratiebeleid.

Voor de HSN gaat het om het eerste deel van het onderzoek. Hierin wordt de levensloop geanalyseerd van vier groepen (im)migranten en hun nakomelingen tot in de derde generatie. Het gaat hier om vier cohorten die te Rotterdam aankwamen in de periode 1870-1880 of 1920-1930 (Italianen, Duitsers en personen afkomstig uit de Nederlandse provincies Brabant en Zeeland); voor de Italianen vindt aanvullende invoer plaats te Amsterdam. In dit onderzoek zullen op basis van deze cohorten voor drie generaties gezinsreconstructies worden uitgevoerd en huwelijksakten ingevoerd.

Uniek aan dit onderzoek is dat de steekproef niet plaats vond in de geboorteakten maar in de vreemdelingen- of bevolkingsregisters. Het aantal te onderzoeken families bedraagt per onderzoekscohort ongeveer 535 (eerste en tweede generatie elk 200, de derde generatie 133). Voor de analyse van het moment van aankomst (eerste generatie) werd een grotere steekproef getrokken (n=400). In het voorjaar van 2002 werden de diverse releases aan de onderzoekers ter beschikking gesteld, steeds per cohort, onderzoeksgroep en generatie, zie verder appendix E.

In diverse lezingen en publicaties werden door Leo Lucassen uiteenzettingen gegeven over de opzet en voortgang van het project. Eind 2002 verscheen een eerste publicatie gebaseerd op de hier verzamelde data in *Annales de Demographie Historique* (C. Lesger, L. Lucassen & M. Schrover 'Is there life outside the migrant network? German immigrants in 19th century Netherlands and the need for a more balanced migration typology'). In 2003 volgde een bijdrage van Henk Delger in de bundel van A. Eder (ed.). "*Wir sind auch da!*". *Über das Leben von und mit Migranten in europäischen Großstädten* (Hamburg 2003). Eind 2003 verscheen ook het eindrapport van Leo Lucassen getiteld *Eindverslag van het NWO-pioniersproject 'De determinanten van het vestigingsproces van immigranten in Nederland, 1860-1960'* (UVA Amsterdam dec. 2003). In 2004 verscheen in het *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* een artikel van Leo Lucassen over de sociale positie van de Duitsers in Rotterdam.

Op 11 oktober 2005 verdedigde Margaret Chotkowski haar proefschrift getiteld *Vijftien ladders en een dambord. Contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940* aan de Universiteit van Amsterdam. In het *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* verscheen een artikel van Leo Lucassen onder de titel 'Huwelijken van Duitse migranten in Nederland (1860-1940). De rol van herkomst, religie, beroep en sekse'.

Op het symposium *Rotterdamers van binnen en van buiten* dat plaats vond op 21 januari 2005 in Rotterdam werden in totaal vier lezingen gehouden binnen het kader van het DVI-project. In 2006 verscheen de congresbundel *Naar Rotterdam. Immigratie en levensloop in Rotterdam vanaf het einde van de negentiende eeuw* (onder redactie van Paul van de Laar, Leo Lucassen en Kees Mandemakers). Hierin zijn onder meer bijdragen opgenomen van Leo Lucassen, Gerard van der Harst, Margaret Chotkowski en Henk Delger (zie appendix B).

Bij Uitgeverij Aksant verschenen in 2006 nog twee publicaties. In de eerste plaats de handelseditie van het proefschrift van Margaret Chotkowski *Vijftien ladders en*

een dambord. *Contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940* en onder redactie van Leo Lucassen, David Feldman en Jochen Oltmer *Paths of integration. Migrants in Western Europe (1880-2004)* met daarin enkele bijdragen van Leo Lucassen op basis van de DVI-dataset. In 2007 publiceerde Leo Lucassen , 'Deutsche Kauffleute und Wanderhändler in den Niederlanden in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts', in de *Enzyklopädie Migration in Europa. Vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. (onder redactie van Klaus J. Bade et al.).

3.2.10 Gezinsvorming en Bestaansstrategieën in West-Nederland (GBW)

Het onderzoek naar 'Gezinsvorming en Bestaansstrategieën in West-Nederland' (GBW) wordt uitgevoerd door dr J. Kok. Dit post-doc onderzoek wordt gefinancierd door het NWO-fonds voor internationale samenwerkingsprojecten (dossiernummer 245-53-001). Het maakt deel uit van het project *Population and Society in Taiwan and the Netherlands*, dat in juli 1998 van start is gegaan. Dit project wordt gedragen door de Academia Sinica (Taiwan), Stanford University (USA), de Katholieke Universiteit Nijmegen en het IISG.

Centraal in het project staat de toetsing van de hypothesen van Hajnal over differentiële huwelijkspatronen in de wereld. Volgens Hajnal, die voortbouwde op Malthus, onderscheidde de bevolking van West-Europa zich in mondiaal opzicht doordat zij haar omvang in relatie tot de bestaansmiddelen wist te reguleren door middel van de toegang tot het huwelijk. In het project wordt gepoogd Hajnal's hypothesen op een nieuwe manier te onderzoeken en waar mogelijk te preciseren. Het onderzoek wordt op analoge wijze uitgevoerd in Nederland en op Taiwan. Het vergelijkend onderzoek richt zich in het bijzonder op de voorwaarden voor de huwelijkssluiting. Daarbij gaat het om de materiële basis voor de vorming van gezinnen, waarbij de intergenerationele bezitsoverdracht centraal staat.

De HSN bouwt voor dit onderzoek aan een database gebaseerd op 300 huwelijken gesloten te Akersloot in de periode 1830-1890. Alle 300 personen worden inclusief alle naar schatting 1200 nazaten gevolgd in de bevolkingsregisters, ongeacht de plaats waar men zich vestigde (binnen Nederland). Naast het bevolkingsregister worden ook alle huwelijksakten ingevoerd. Daarnaast gebruikt Kok de reeds aanwezige HSN bestanden om meer algemene vragen te kunnen beantwoorden en de representativiteit van de Akerslootse en andere hem ter beschikking staande gegevens te toetsen. Op 1 augustus 2000 is begonnen met het invoeren van de gegevens van de eerste generatie. Mei 2004 werd de data-set voltooid (*Release GBW 02*).

Voorlopige resultaten van dit onderzoek werden in 2003 reeds gepresenteerd op de workshop *Positive or Preventive? Reproduction in Taiwan and The Netherlands* op de *Academia Sinica Taipei* in Taiwan. Daar gaf Jan Kok twee lezingen: 'Burden or opportunity? Illegitimate births in The Netherlands and Taiwan' (met Hill Gates en Sping Wang) en 'Marital fertility and birth control in rural Netherlands and Taiwan, 19th and early 20th centuries' (met Wen-shan Yang en Ying-hui Hsieh). In 2004 volgden in samenwerking met Taiwanese co-auteurs diverse lezingen op de *5th European Social Science Conference* in Berlijn

en in samenwerking met Jan van Bavel bij de Venetiaanse workshop *Culture and decline of fertility*. In de bundel *Genegenheid en gelegenheid* uit 2005 verscheen het artikel van D. Damsma en J. Kok, 'Ingedroogde harten? Partnerkeuze en sociale reproductie van de Noord-Hollandse boerenstand in de negentiende en vroeg-twintigste eeuw'.

In 2006 verschenen enkele bijdragen van Jan Kok op basis van de GBW-dataset in het boek *Positive or preventive. Fertility developments in Taiwan and the Netherlands, 1850-1950*, onder redactie van Y.-C. Chuang, T. Engelen en A.P. Wolf. Tijdens het HSN congres *Hollanders op drift* in Den Haag gaven Jan Kok en Hilde Bras een lezing onder de titel 'Verwantschap en migratie in Noord-Kennemerland (1830-1940)'. In Lyon presenteerden ze het paper 'Diverging pathways? Sibling differences in social mobility in an urbanizing region of the Netherlands, 1860-1940' tijdens het symposium *Reproduction différentielle et mobilité sociale*. In 2008 publiceerden Jan Kok en Hilde Bras in *Historical Social Research* het artikel 'Clustering and dispersal of siblings in the North-Holland countryside, 1830-1940'.

3.2.11 Early-life conditions, social mobility and longevity (ESM)

Het project 'Early-life conditions, social mobility and longevity' (ESM-project) betreft een internationaal project onder leiding van Prof. George Alter (Indiana University, Bloomington), dat grotendeels wordt gefinancierd door het National Institute of Ageing (Onderdeel van het National Institute of Health, Washington DC). Het Nederlandse deel wordt uitgevoerd door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) onder verantwoordelijkheid van dr F.W.A. van Poppel. De samenwerking met de HSN bestaat uit de bouw van het databestand 'Inequality and longevity from a life-course perspective: the Netherlands 1850-2000'.

Op basis van deze database worden de lange-termijn effecten van de sociaal-economische en de familiale situatie in de kinderjaren en van de migratiegeschiedenis van het kind op de levenskansen na leeftijd 55 onderzocht. Aan de hand van bevolkingsregisters, persoonskaarten en burgerlijke standsgegevens werd de levensgeschiedenis en de gezinssamenstelling gereconstrueerd van circa 7000 kinderen uit de provincies Utrecht, Zeeland en Friesland, geboren in de periode 1850-1922. Hieronder bevinden zich naar schatting ongeveer 5.000 personen die ouder zijn geworden dan vijftien jaar. Tevens wordt rekening gehouden met de context waarin het kind opgroeide door gebiedskenmerken als regionale inkomensniveaus, watervoorziening en sterfteniveau in de analyse mee te nemen.

In 2004 werd de eerste versie van de Zeeuwse dataset uitgeleverd, naast een zeer groot deel van de Utrechtse levenslopen (ESM release 03/04); in 2005 en 2006 volgden verbeterde en uitgebreide versies van deze provincies en de release van de provincie Friesland (ESM-release 05/09).

In een eerste publicatie binnen het kader van dit project deden Frans van Poppel en Kees Mandemakers een vergelijkend onderzoek naar de kindersterfte (*Bevolking en Gezin*, 'Social-economische verschillen in zuigelingen- en kindersterfte in Nederland, 1812-1912'). In 2003 hielden Frans van Poppel en Aart Liefbroer een lezing 'Family structure and socio-economic position: survival effects in later life. First results of the Historical Sample of the Netherlands' tijdens het congres *Early life conditions and longevity: reconstructing lives from cradle to grave* op de Universiteit van Genève (12-14 juni 2003). Een vergelijkend paper met uitkomsten van de Belgische en Zweedse dataset werd gepresenteerd op de conferentie van de *Social Science History Association* in Chicago 2004. In 2005 verscheen een tweetal artikelen gebaseerd op ESM-data. In het *Economic History Review* verscheen het artikel 'Differential infant and child mortality in three Dutch provinces, 1812-1909' van Frans van Poppel, Marianne Jonker en Kees Mandemakers. In het tijdschrift *Historical Social Research* werd het artikel 'Living conditions during childhood and survival in later life - Study design and first results' gepubliceerd. Onderzoekresultaten werden verder op een zestal congressen gepresenteerd door Frans van Poppel en Ruben van Gaalen, o.a. op het *IUSSP and University of Utah Conference Kinship and Demographic Behaviour* en op het *30th Social Science History Association conference* (zie verder Appendix C).

De in 2006 door Frans van Poppel en Ruben van Gaalen gehouden lezing binnen het kader van de *Studium Generale Cyclus* aan de Universiteit Utrecht werd in 2007 gepubliceerd onder de titel 'Kinderen, gezinnen en familie', in: W. W. Koops, B. Levering en M. de Winter (ed.), *Het kind als spiegel van de beschaving; een moderne antropologie van het kind*. Onder andere op basis van de GENLIAS-dataset verscheen in 2006 een artikel van R.I. Woods, A. Løkke en F. van Poppel in the *Archives of Disease in Childhood Fetal and Neonatal Edition* en op basis van de ESM-dataset in 2007 van G. Alter, M. Dribe and F. van Poppel, 'Widowhood, family size and postreproductive mortality: a comparative analysis of three populations in nineteenth-century Europe' in *Demography*.

In 2007 promoveerde Ruben van Gaalen met zijn onderzoek, *Solidarity and ambivalence in parent-child relationships* waarbij de data van de HSN werden gekoppeld aan die van het Netherlands Kinship Panel Studies (NKPS). Samen met Frans van Poppel publiceerde hij ook 'Kinderen en de veranderingen in de gezinsstructuur in de afgelopen anderhalve eeuw', in: T. van der Lippe, P. A. Dykstra, G. Kraaykamp en J. Schippers (eds), *De maakbaarheid van de levensloop*. In 2008 publiceerden Frans van Poppel en Ruben van Gaalen 'The presence of parents and childhood survival : the passage of social time and differences by social class', in: T. Bengtsson and G.P. Mineau (eds), *Kinship and demographic behavior in the past*.

3.2.12 Leefstrategieën geboren Rotterdammers (RAM)

In oktober 2005 nam drs Jan Bruggeman het onderzoek 'Leefstrategieën van autochtone Rotterdammers arbeiders' (RAM-project) over van drs M. van der Woude. Het onderzoek omvat twee generaties Rotterdammers uit de periode

1850-1980. Het betreft een door de Winstverdelingscommissie SNS Reaal gefinancierd promotie-project. De data werden deels gefinancierd door NWO (dossiernummer 370-52-004). De promotor is Prof. dr A. F. Heerma van Voss.

Doel van het onderzoek is een overzicht te verkrijgen van de strategieën die Nederlandse arbeiders gebruikt hebben om zich in het leven staande te houden, of zelfs vooruit te komen. In de geschiedschrijving van de arbeidersklasse is onevenredig veel aandacht uitgegaan naar één mogelijke strategie: aansluiting bij de arbeidersbeweging. In werkelijkheid kenden gezinnen uit de arbeidersklasse een veelheid van strategieën: scholing, een goed huwelijk, het starten van een eigen bedrijf, het promotie maken als werknemer, het hebben van nevenbronnen van inkomen, het kopen van een eigen huis.

Het onderzoek sluit aan bij het PIONIER-project van dr L. Lucassen waarbij de levenslopen van niet-autochtone Rotterdammers worden geanalyseerd (zie par. 3.2.9). In 2001 werd het onderzoek opgezet en concentreerde het werk zich op de invoer van de eerste generatie. Deze valt in de praktijk samen met het HSN-basiscohort 1843-1862. Gedurende 2002 werd een begin gemaakt met de invoer van de 2° generatie. Tevens werd besloten in plaats van het eerder beoogde onderzoek naar de 3° generatie, niet één maar twee personen uit de 2° generatie in het onderzoek op te nemen. In 2008 werd de definitieve dataset opgeleverd: *Release RAM 2008.01*, Leefstrategieën van autochtone Rotterdamse arbeiders (1° generatie n=605, 2° generatie n=365).

3.2.13 Verhuisgedrag van bedeeden te Amsterdam (VBA)

Het onderzoek 'Verhuisgedrag van bedeeden te Amsterdam (VBA) werd uitgevoerd door J. Kok, K. Mandemakers en H. Wals (IISG). Het VBA-bestand bestaat uit een samenvoeging en uitbreiding van drie reeds bestaande databestanden. Het eerste omvat de ouderlijke gezinnen van HSN-onderzoekspersonen geboren tussen 1903 en 1922. Het tweede is een bestand met Amsterdamse losse- en havenarbeiders, beschikbaar gesteld door A. Knotter en het derde is een bestand met bedeede bouwvakkers afkomstig uit het dissertatieonderzoek van H. Wals.

De uitbreiding bestond uit de systematische invoer van de Gezinskaarten. Op basis hiervan was het mogelijk voor een groot aantal gezinnen (n=ca. 1100) de verhuisbewegingen binnen Amsterdam te koppelen aan factoren als het beroep en de leeftijd van het hoofd van het gezin, de stadswijk, de periode en de gezinssamenstelling. Uiteindelijk doel is het om na te gaan in hoeverre binnenstedelijke verhuizingen het resultaat zijn van de realisatie van woonwensen, d.w.z. men realiseert een eigen woning, een grotere woning, een betere buurt etcetera, of dat met name de zeer frequente verhuizingen van arbeidersgezinnen een vorm van budgetbeheersing waren. In hoeverre was het verhuisgedrag een constante aanpassing aan werkgelegenheid, prijsniveau, aanbiedingen van verhuurders etcetera, waarbij getracht werd de goedkoopste woning te vinden? Aan het begin van 2002 kwam de data-verzameling gereed voor analyse. Presentaties van de resultaten vonden plaats op de vierde European

Social Science History Conference te Den Haag en de 27th Social Science History Conference in St. Louis. In 2004 verscheen het artikel van J. Kok, K. Mandemakers & H. Wals, "'Toen scharrelde ze met haar hele zoodje naar een derde-achterkamer". Verhuizen als bestaansstrategie, Amsterdam 1890-1940' in het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 29, 333-360. Een variant van dit artikel verscheen in 2005 in *Social Science History* onder de titel 'City nomads: changing residence as a coping, Amsterdam, 1890-1940'.

3.2.14 Europese Migratie naar Nederlands-Indië (MNI)

Onder de titel 'Europese migratie van en naar Nederlands-Indië' worden de HSN-onderzoekspersonen gevolgd tot in Nederlands-Indië. Het gaat hier om een postdoc-onderzoek dat o.a. wordt gefinancierd door NWO (dossiernummer 355-53-004). Het onderzoek wordt uitgevoerd door dr U.T. Bosma en begeleid door Prof. dr J.M.W.G. Lucassen. Doel van dit project is de kwantitatieve en kwalitatieve reconstructie van de ontwikkeling van het migratie-circuit tussen kolonie en metropool. Het onderzoek richt zich op het Nederlandse circuit van migranten, alsmede hun ouders en nakomelingen, en in het bijzonder op het karakter en de samenstelling van dit circuit. Aan de hand van secundaire literatuur wordt deze reconstructie in het bredere kader van koloniale en migratiegeschiedenis gezet, waarmee wordt beoogd een bijdrage te leveren aan de theorievorming over migratiegeschiedenis.

Het data-design is gebaseerd op de bestaande HSN-steekproef omvattende ca. 78.000 personen geboren in de periode 1812-1922. Van het gehele steekproefbestand wordt getracht na te gaan of en zo ja, hoe lang, waar en in welke lokaliteiten ze in Nederlands-Indië/Indonesië zijn geweest. Hiertoe worden diverse bronnen zoals de registers op alle uitgezonden militairen, stamboeken van ambtenaren, scheepslijsten etc, onderzocht op HSN-steekproefpersonen. Naar verwachting zullen er ongeveer 800 personen op deze wijze kunnen worden geselecteerd. Van deze personen zal voorzover mogelijk de levensloop worden gereconstrueerd. Het bestaande HSN-databestand dient als controle-groep. In 2002 werden de PK's van HSN-onderzoekspersonen gescreend op 'Indische adressen'. Het archiefonderzoek bestond in eerste instantie uit de bouw van een database met in de periode 1815-1880 tot Indië toegelaten burgers. Dit werk werd in 2004 afgesloten. In totaal werden er ongeveer 10.000 personen gevonden en ingevoerd in een database. Begin 2005 werd er begonnen met het digitaliseren van de stamboeken van Indische officieren en ambtenaren. In datzelfde jaar verscheen het artikel 'Het cultuurstelsel en zijn buitenlandse ondernemers. Java tussen oud en nieuw kolonialisme' van Ulbe Bosma in het *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*. Op het congres *Zeeuwen in beweging* in mei 2005 gaf hij een lezing getiteld 'De migratie van Zeeuwen naar Oost-Indië'. In 2006 verscheen de release MNI 2006.01. Op basis hiervan presenteerden Ulbe Bosma en Kees Mandemakers eerste onderzoeksresultaten op het HSN symposium *Hollanders op drift* in Den Haag onder de titel 'De sociale achtergrond en levenslopen van 'Oost-Indiëgangers'. In 2008 werden deze presentatie als artikel opgenomen in de *Bijdragen en Mededelingen van de Nederlandse Geschiedenis*. Op het eindcongres van het Life Courses in Context-project werd een eerste

analyse gepresenteerd waarbij de uitkomsten van de gehele levensloop aan de orde kwamen.

3.2.15   Huwelijksakten VHMO-leerlingen (HVL)

Ten behoeve van het onderzoek 'Status Attainment during Industrialisation: life courses in local context' (SAIL) werd door de HSN een bestand gebouwd met huwelijksakten van leerlingen die in de jaren 1880/1881 en 1920 instroomden in het Voortgezet Hoger en Middelbaar Onderwijs (VHMO). Het onderzoek wordt uitgevoerd door drs R.L. Zijdemans. Het gaat hier om een dissertatieonderzoek aan het Interuniversitair Centrum voor Theorievorming en Methodenontwikkeling (ICS), Universiteit Utrecht. Het project is gefinancierd door het NWO (MAGW-open, 400-05-054) en wordt begeleid door dr. I. Maas, Prof. dr. M.H.D. van Leeuwen en Prof. dr. H. Flap.

Het doel van het SAIL project is tweeledig. In de eerste plaats wil ze de regionale verschillen en veranderingen in de tijd van het proces van statusverwerving beschrijven. In de tweede plaats worden deze verschillen verklaard met behulp van gegevens op zowel individueel als contextueel niveau. Dit project profiteert van belangrijke recente ontwikkelingen binnen het sociaal-historisch onderzoek. Grootschalige digitalisering van registers en akten verschaffen nieuwe en bevolkingsrepresentatieve data, waaronder beroepstitels. De Historical International Standard Classification of Occupations (HISCO) maakt het mogelijk om beroepstitels uit verschillende regio's en tijdvakken met elkaar te vergelijken en te coderen. De recente opkomst van historische beroepenclassificatiesystemen (HISCLASS, SOCPO) en historische beroepsprestige classificatiesystemen (HISCAM) maken het mogelijk beroepen in te delen op grond van aanzien. Door individuele gegevens (bijvoorbeeld leeftijd, beroep en burgerlijke staat) te combineren met gegevens op gemeentelijk niveau (bijvoorbeeld bevolkingsomvang, aantal stoommachines en beschikbaarheid van massatransport) biedt dit project een directere toets van elkaar contrasterende hypothesen op het gebied van statusverwerving welke zijn afgeleid van modernisatie en reproductie theorieën.

Het databestand 'Huwelijksakten VHMO Leerlingen (HVL)' bouwt voort op het reeds bestaande bestand met VHMO-leerlingen behorende bij het promotieonderzoek van dr. C.A. Mandemakers, 'HBS en Gymnasium: ontwikkeling, structuur, sociale achtergrond en schoolprestaties, Nederland, ca. 1800-1968'. Het bestand betreft uitsluitend in Nederland gesloten eerste huwelijken uit de huwelijksperiode 1890-1950. Van de naar verwachting ongeveer 1300 mogelijke huwelijken werden er 961 huwelijken gevonden en ingevoerd. De dataverzameling is gefinancierd door het ICS. Het databestand werd in augustus 2006 afgerond. Een eerste publicatie vond plaats in de HSN-boekaflevering Mens & Maatschappij 2008 (Richard Zijdemans en Kees Mandemakers, 'De rol van het gymnasiaal en middelbaar onderwijs bij de intergenerationele overdracht van status, Nederland 1865-1940').

3.2.16 Record linkage index akten burgerlijke stand (LINKS)

Al meer dan vijftien jaar indexeren vrijwilligers de akten van de burgerlijke stand, voorzover deze openbaar toegankelijk zijn. Het betreft hier de geboorteakten over de periode 1811-1902, de huwelijksakten over de periode 1811-1932 en de overlijdensakten over de periode 1811-1958. Inmiddels bestaat de index uit de namen van meer dan twaalf miljoen akten, waaronder 3 miljoen huwelijksakten, 3 miljoen geboorteakten en 6 miljoen overlijdensakten. In de regel worden niet alleen de namen van de borelingen, de huwers en de overledenen opgenomen, maar ook die van de ouders. Dit maakt deze index uitermate geschikt om door middel van record linkage families en kwartierstaten te reconstrueren.

GENLIAS is de organisatie die alle in de provinciale archieven ingevoerde namen bij elkaar brengt in één database en deze gegevens via een zoekmachine aan het grote publiek ter beschikking stelt (zie www.genlias.nl). De samenwerking tussen de HSN en GENLIAS houdt in, dat de HSN de indices op de burgerlijke stand door middel van licenties voor de wetenschap ter beschikking stelt. Inmiddels zijn met alle belangrijke archieven contracten afgesloten. In samenwerking met het Leiden Institute of Academic Computer Science (LIACS) werd een stageplaats gecreëerd om het GENLIAS-bestand te ontsluiten. In het voorjaar 2008 sloot Maarten Oosten met succes zijn stage af waarbij het schrijven van een record linkage programma centraal staat. Hij richtte zich hierbij op de huwelijksakten de ouders van bruiden en bruidegommen aan hun eigen huwelijkskate werden gelinkt. Dit linken vond plaats voor die vijf provincies waarbij ook de beroepstitels in de index zijn opgenomen (Groningen, Overijssel, Gelderland, Zeeland en Limburg).

De reeds bestaande samenwerking tussen GENLIAS en de HSN kreeg een nieuwe impuls door middel van het project LINKS (**Linking system for historical family reconstruction.**) Dit project werd opgezet in samenwerking met het LIACS, het NIDI, het Meertens Instituut en de organisaties achter GENLIAS (vooral de regionale archieven). Aan het einde van het verslagjaar werd bekend, dat een aanvraag om het gehele linksproces verder uit te werken, werd gehonoreerd vanuit het CATCH-programma (Continuous Access To Cultural Heritage) van NWO voor een bedrag van €674,000 (projectnummer 640.004.804).

Door middel van LINKS zal een meer algemeen en een sneller en uitgewerkter programma worden gebouwd om families en kwartierstaten te reconstrueren. LINKS beperkt zicht niet tot de burgerlijke stand, ook voor de DTB-registers zal een record linkage programma worden geschreven.

Inmiddels is ook het wetenschappelijk onderzoek op gang gekomen. Met de bestaande GENLIAS-releases werd onderzoek verricht door onder andere Frans van Poppel, Hilde Bras, Jan Kok, Christiaan Monden, Peter Ekamper, Roel Jennisen en Kees Mandemakers. Hierbij werd bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de relatie tussen de leeftijd van de moeder en dat van de dochter op het moment van het huwelijk, het groter worden van de geografische afstanden waarop huwers elkaar vinden, het voorkomen van neef-/nichthuwelijken, etc In 2008 verscheen de publicatie Frans van Poppel, C. van Monden en Kees Mandemakers, 'Marriage

timing over the generations', *Human Nature: an Interdisciplinary Biosocial Perspective*, vol 19, no 1, 7-22.

3.2.17 Long Term Mortality Effects of Potato Crisis (LMP)

Het project 'Long Term Mortality Effects of Potato Crisis' (LMP) staat onder leiding van Prof. dr G. J. van den Berg en Prof. dr M. Lindeboom (van de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde) en wordt gefinancierd door NETSPAR (Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement) binnen het thema *Micro-Economics of Aging in Europe* (Prof. dr R. Alessie, Universiteit Utrecht).

Het onderzoek richt zich op lange termijn mortaliteitseffecten in relatie met verzwarende omstandigheden tijdens het eerste levensjaar en verschillen in sociaal-economische achtergrond. De hypothesen worden getest aan de hand van gegevens van onderzoekspersonen die zijn geboren in de periode 1843-1854 in de provincie Zeeland. Onderzoekspersonen die werden geboren voor en na de aardappelcrisis (1846-1847) worden vergeleken met een controlegroep van onderzoekspersonen geboren na 1847. De steekproef omvat kinderen uit hetzelfde gezin zodat er ook voor specifieke familiesituaties kan worden gecontroleerd. Zowel de onderzoeksgroep als de controlegroep bestaan uit minimaal 400 personen die minstens tien jaar oud zijn geworden. Overlijdensdata worden gevonden in de index van de overlijdensakten van Zeeland, Rotterdam and Amsterdam.

Het databestand wordt gebaseerd op de bestaande HSN-database voor Zeeland. Het project omvat het volgen van HSN-onderzoekspersonen geboren in de periode 1843-1849 (A) en het oversamplen van het Zeeuwse databestand met extra onderzoekspersonen uit zowel 1843-1849 (B) als de periode 1850-1854 (C). De oversampling beperkt zich tot de eerste inschrijving in het bevolkingsregister van die inschrijvingen met minimaal een persoon die is geboren in de periode 1843 and 1849 en in 1850 nog in leven was. Eind april 2008 werd de dataset opgeleverd. Voor 2/3 deel van de in totaal 3200 gesampelde personen kon ook een overlijdensdatum worden gevonden.

3.2.18. Joodse Nederlanders of Nederlandse joden? (JDJ)

Het onderzoek 'Jewish Dutch or Dutch Jews? A historical study of the assimilation of an ethnic-religious minority group' is een door NWO gesubsidieerd Veni-onderzoeksvoorstel (dossiernummer 257-52-007). Het onderzoek startte op 15 december 2007 en wordt uitgevoerd aan het Instituut Geschiedenis van de Universiteit Leiden door dr. P.J.R. Tammes en begeleid door prof. dr. L.A.C.J. Lucassen.

De hoofdvraag van dit onderzoek is waarom bepaalde joden meer waren geassimileerd dan andere joden. Om de mate van assimilatie te bepalen richten we ons op de omgang van joden met niet-joden als huwelijkspartner,

huwelijksgetuige, huishoudlid, buurtgenoot en collega. Daarnaast bepalen we de mate van assimilatie door na te gaan in hoeverre joden sociaal lijken op niet-joden met betrekking tot gezinsvorming, migratie en beroepsuitoefening.

Om patronen in assimilatie te ontdekken wordt er gebruik gemaakt van individuele levensloopgegevens, afkomstig uit bevolkings- en huwelijksregisters. De uitgangssituatie is de joodse bevolking in 1941 die op last van de Duitse bezetter zich moest melden en door ambtenaren zijn vastgelegd op registratielijsten. De samenwerking met de Historische Steekproef Nederlandse Bevolking (HSN) bestaat eruit dat de HSN voor 660 joden die in 1941 in Amsterdam woonden en daar ook geboren zijn tussen 1883-1922 de betreffende gegevens verzameld. Het HSN-basisbestand omvat ongeveer 140 joden die in Amsterdam zijn geboren in deze periode. Deze 140 joden vormen naast een steekproef van 360 joden uit de Amsterdamse registratielijst van 1941 het populatie steekproefbestand. Dit steekproefbestand van 500 joden zal worden aangevuld met extra steekproeven uit de Amsterdamse registratielijst van onkerkelijke joden, gedoopte joden en joden gehuwd met een niet-jood. De totale onderzoeksgroep zal dan ongeveer 800 personen bedragen.

In 2008 werd het grootste deel van het material verzameld en ingevoerd. Aan het einde van het jaar werd met de controle-werkzaamheden begonnen. Naar verwachting zal de dataset begin 2009 worden opgeleverd.

4 Software

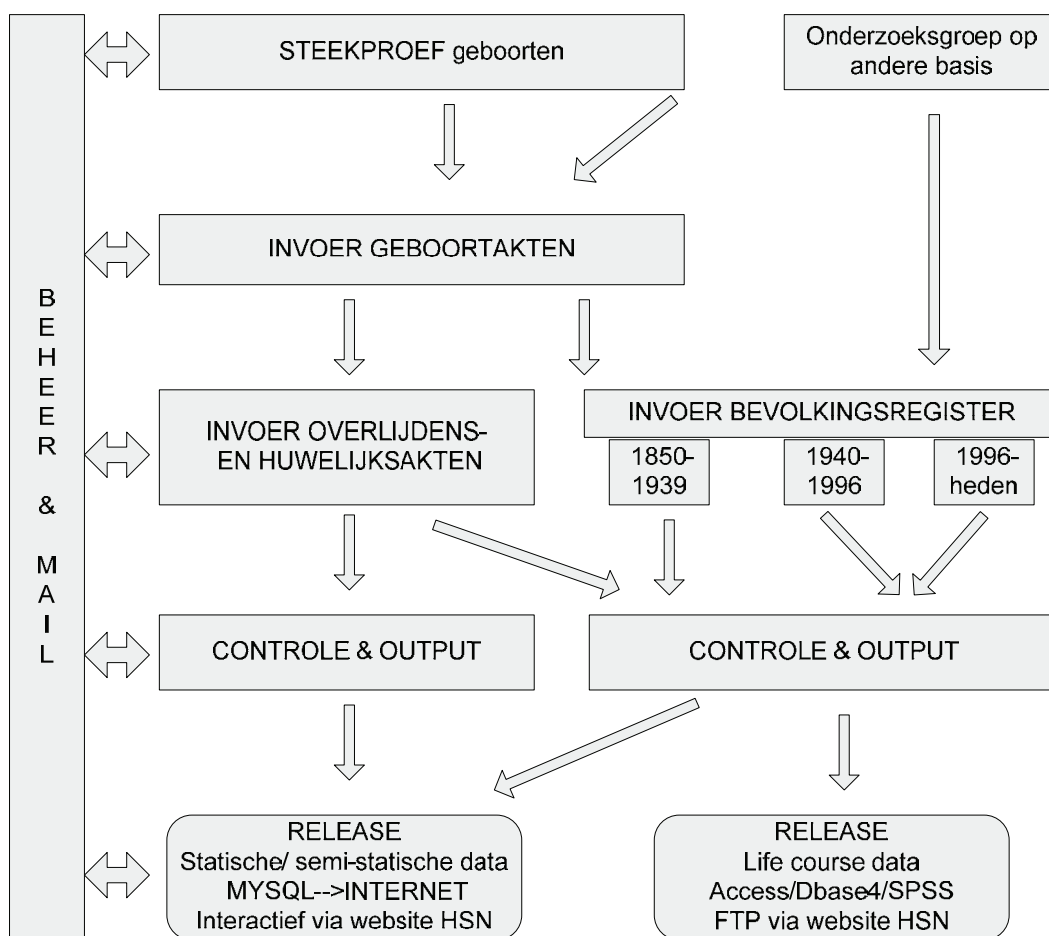
De software van de HSN is onderverdeeld naar de rol die de afzonderlijke systemen spelen in het productieproces. Er zijn programma's voor het trekken van steekproeven, voor het invoeren van de gegevens, voor het controleren en corrigeren van de gegevens en voor het ter beschikking stellen van de gegevens. Deze clusters worden aangeduid met respectievelijk STEEKPROEF, INVOER, CONTROLE & OUTPUT en RELEASE (zie afbeelding 5). Het programma BEHEER & MAIL controleert en beheert het gehele 'productie-proces van levenslopen'. Alle programma's zijn voorzien van uitgebreide handleidingen en documentatie die op verzoek beschikbaar is.

Met het cluster STEEKPROEF worden de onderzoekspersonen getrokken en wordt bijgehouden om welke redenen een persoon in het HSN-databestand is opgenomen. Met deze module is het mogelijk om op basis van de aantallen geboorten per jaar per gemeente at random steekproeven te trekken uit de geboorteakten. Het steekproefkader kan worden gevarieerd naar periode en naar regio. Naast steekproeven uit de geboorteakten worden in dit systeem ook steekproeven geadmistreerd die op een andere basis zijn getrokken, bijvoorbeeld uit de bevolkingsregisters.

Het cluster BEHEER&MAIL dient voor de stroomlijning van de informatieverwerking op het kantoor van de HSN. Voor dit cluster bestonden verschillende (tijdelijke) programma's om data te printen, lijsten te maken en aanvragen voor aanvullende informatie te genereren. In 2003 werd een nieuw geïntegreerd programma in gebruik genomen. In dit programma wordt per HSN-onderzoekspersoon aangegeven hoe ver het staat met het verzamelen en invoeren van de gegevens. Tevens wordt in dit programma bij gehouden welke gedeelten van de levensloop niet zijn gevonden en wat hiervan de reden is zoals emigratie of het verloren gaan van het benodigde register. Een belangrijke component van dit programma is ook de automatische verwerking van de MAIL. Dit zijn de aanvragen voor onderzoek in archieven ter aanvulling van de bestaande levenslopen. Dit onderzoek is nodig als personen niet in hun geboortegemeente blijven wonen.

De INVOER-modules met bijbehorende documentatie vormen de kern van de software die tot op heden binnen de HSN werd ontwikkeld. Met de in 1996 ontwikkelde versie HSN 3.32 kunnen geboorteakten, overlijdensakten, huwelijksakten, persoonsgezinskaarten (PK's) en bevolkingsregisters (inclusief gezinskaarten) worden ingevoerd. Dit programma werd sindsdien voortdurend bijgesteld en bekeken op interne consistentie. Steeds weer zorgden lokale afwijkingen in de burgerlijke stand en het bevolkingsregister voor verrassingen welke een aanpassing van het programma en documentatie nodig maken. Sinds 2002 wordt er gewerkt met versie 3.49. Hierin is ook de 'PL-invoermodule' opgenomen die in 2000 tot stand kwam en waarmee persoonslijsten (PL's) op een *automatische* en geïntegreerde wijze aan de database worden toegevoegd. Deze PL's worden verkregen van het Centraal Bureau voor Genealogie en betreffen alle personen die zijn overleden tussen 1 oktober 1994 en het moment van aanlevering.

In de loop van 2002 kwam er een geheel nieuwe versie van de module voor het bevolkingsregister gereed. Deze in Delphi geprogrammeerde versie, HSN 4.01, werd gebouwd door het Nederlands-Roemeense software-bedrijf Nethrom. Naar aanleiding van de ervaringen en wensen van gebruikers werd in 2003 een verbeterde versie, HSN 4.02 in gebruik genomen. Sindsdien werd dit programma nog verder bijgesteld en zijn er nog diverse *bugs* uit het programma verwijderd. In 2006 kwam versie 4.05 in gebruik. Het gaat te ver om alle verbeteringen op te sommen. De belangrijkste was dat de invoerschermen zoveel mogelijk dezelfde lay-out kregen als de originele registers zonder dat de schermen onleesbaar werden, zie afbeelding 6 voor een voorbeeld van de data-invoerschermen.

Afbeelding 5. Schema structuur software HSN

In het cluster **CONTROLE & OUTPUT** worden de ingevoerde gegevens gecontroleerd en in een gestandaardiseerd formaat omgezet. Deze 'output'-

tabellen vormen het uitgangspunt voor de data-releases. Alle correcties van de gegevens worden aangebracht in de originele invoer. Ook in het geval van inconsistenties tussen de verschillende bronnen -en dit is nogal eens het geval bij de bevolkingsregisters- worden de zaken op het niveau van de invoer van de bron aangepast. Dit gebeurt echter niet in de vorm van een correctie maar door middel van het toevoegen van een interpretatie. Dit controleren, corrigeren en bijstellen van het ingevoerde materiaal is een herhaalbaar proces. Correcties en interpretaties leiden dus alleen tot nieuwe output-tabellen door middel van een nieuwe run van de software. Voor deze uitgangspunten zie verder 'Best practices with large historical databases' van Kees Mandemakers en Lisa Dillon³.

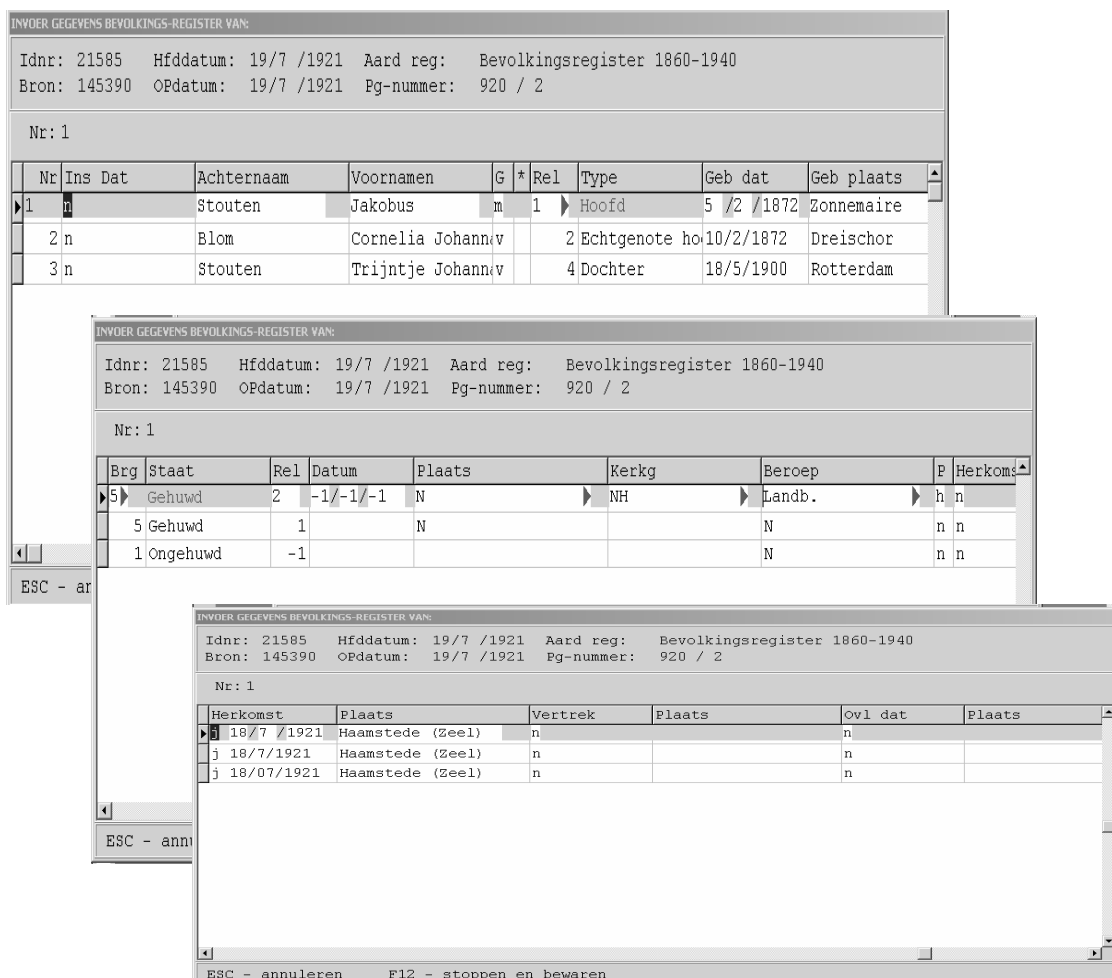
In 1996 werd met het ontwikkelen van controle-modules voor de invoer van de bevolkingsregisters gestart met het cluster CONTROLE & OUTPUT. Er wordt niet alleen gecontroleerd op fouten of inconsistenties, maar ook worden de verschillende inschrijvingen in de registers van een bepaald huishouden gecombineerd en van hun redundatie ontdaan. In 1998 werd het programma geschikt gemaakt voor het verwerken van de bevolkingsregisters uit de periode 1850-1862 en werden er aanzienlijk verbeterde procedures geïntroduceerd voor het schatten van ontbrekende dateringen, het linken van identieke personen en het opsporen van fouten in de invoer en/of in de uitkomsten van het programma. In 2002 werd het programma in verband met het DVI-project verder uitgebreid met een module om personen uit verschillende generaties aan elkaar te linken. In samenhang met de diverse samenwerkingsprojecten is de CONTROLE-module in de loop van de jaren sterk verbeterd. In 2006 werden alle mogelijke optredende fouten en inconsistenties opnieuw gedocumenteerd. Met deze nieuwe beschrijving werd het mogelijk releases op een systematischer wijze te verbeteren. Een uitgebreide beschrijving van de uitgangspunten en data-structuur van de OUTPUT-module voor het bevolkingsregister werd door Kees Mandemakers in 2006 gepubliceerd in *History and Computing*.⁴ Met de HSN release 2008.01 werden een groot aantal inconsistenties uit het release-programma gehaald en kwam er ook een volledig nieuwe tabel beschikbaar met daarin alle mogelijke observatieperioden van de personen die in de database zijn opgenomen.

---

³ K. Mandemakers and L. Dillon, 'Best Practices with Large Databases on Historical Populations', *Historical Methods* 37 (2004), nr. 1, 34-38, also published in *History and Computing* 13 (2004), 2, 207-216.

⁴ K. Mandemakers, 'Building life course datasets from population registers by the Historical Sample of the Netherlands (HSN)', *History and Computing* 14 (2006), 87-108.

Afbeelding 6 Invoerschermen invoerprogramma voor het bevolkingsregister.

In 2007 werd subsidie verkregen vanuit het Internationaliseringsfonds van NWO Geesteswetenschappen voor de ontwikkeling van een vergelijkend datamodel voor longitudinale databases. Dit laatste project wordt medegefinancierd door de *Demografic Database* van Umeå en het *Interuniversity Consortium for Political and Social Research* (ICPSR). Dit project zal in de periode 2008-2009 zijn beslag krijgen.. In 2008 werden er twee workshops georganiseerd binnen het kader van het Internationaliseringsproject. Het eerste vond plaats in Ann Arbor (30 april – 2 mei), het tweede in Miami (22 oktober). Belangrijkste onderwerp van deze workshops was de ontwikkeling van de *Intermediate Data Structure* (IDS), een structuur waarin gegevens van databases met historische longitudinale gegevens op een transparante en gestandaardiseerde wijze kunnen worden opgeslagen, uitgelezen en gedocumenteerd. De eerste conferentie beperkte zich tot een beperkt aantal databases, op de tweede conferentie waren nagenoeg alle belangrijke databases vertegenwoordigd.

Voor de akten van de burgerlijke stand wordt een minder ingewikkeld maar vergelijkbaar programma gebouwd als voor de bevolkingsregisters. In september 1999 werd reeds een controle-programma voor de geboorteakten in bedrijf genomen. Dit programma controleert de ingevoerde akten op plausibiliteit (bv. is er een naam ingevoerd die -voorzover bekend- ook echt bestond in het 19e-

eeuwse Nederland?) en logische consistentie en integriteit. Aan het omwerken van dit programma naar een versie die geschikt is voor de migratie van alle data van de burgerlijke stand naar een MySQL-database werd in 2007 verder gewerkt. Aan het einde van het verslagjaar bevond het programma zich in de testfase. In samenhang hiermee werd een functioneel ontwerp gemaakt voor een RELEASE module waarbij de gebruiker zelfstandig data kan gaan downloaden via internet. In 2007 werd subsidie verkregen van de KNAW binnen het Global Hubs project om deze release te implementeren. De activiteiten beperkten zich in 2008 tot het uitwerken van het functionele ontwerp.

De uiteindelijke archivering van de HSN-database zal plaats vinden binnen een MySQL-omgeving. Dit cluster bevindt zich in de ontwikkelfase. Hetzelfde geldt voor de cluster RELEASE. De in appendix E genoemde releases zijn semi-automatisch samengesteld en gecontroleerd. De hiervoor gemaakte programma's kunnen als het begin van dit cluster beschouwd worden. Nieuw in 2006 was de implementatie van de 'HSN download service'. Hiermee is het mogelijk rechtsreeks via de HSN-website databestanden te downloaden door middel van een inlogprocedure.

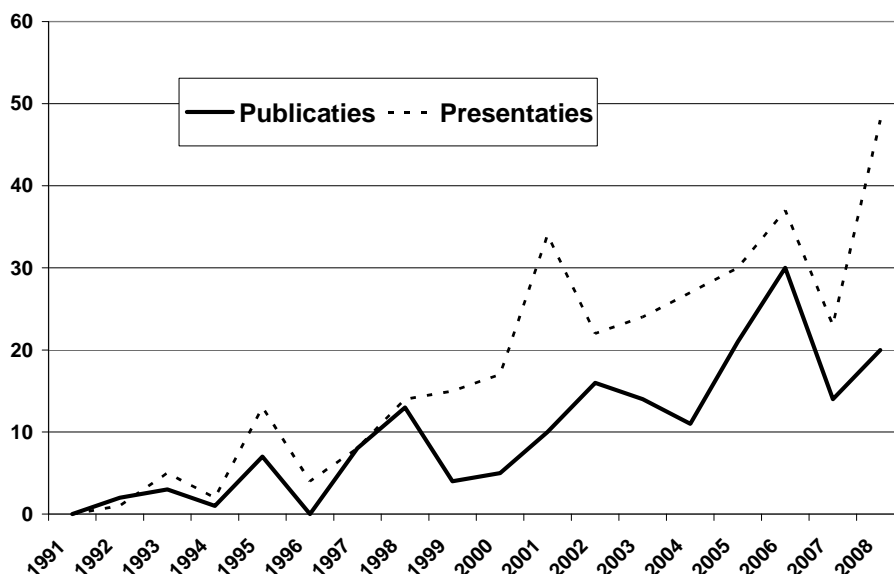
5 Promotieactiviteiten

Naast het werk dat in direct verband staat met de database werden er activiteiten ontwikkeld, om de bekendheid van de database in binnen- en buitenland te vergroten. De eigen website (<http://www.iisg.nl/~hsn>) is één van de middelen daartoe; deze site werd in 2008 meer dan 15.000 keer bezocht. Naast de eigen website en die van het *Life Courses in Context* project (<http://www.lifecourses-incontext.nl>) welke in mei 2004 de lucht inging, is de HSN sinds december 2005 ook verantwoordelijk voor de vernieuwde website van de *International Commission for Historical Demography* (ICHD). Deze website is te vinden onder het adres <http://www.historicaldemography.net> en biedt naast algemene informatie over de ICHD ook informatie over internationale congressen, publicaties en links met betrekking tot de historische demografie. De LCC-website generereerde 10.000 visits (40.000 hits; de ICHD-website 9.000 (50.000 hits).

Gedurende het verslagjaar werden er 48 lezingen gehouden en papers gepresenteerd in binnen- en buitenland (zie appendix C voor een overzicht van alle 'HSN-lezingen'). Het aantal HSN-gerelateerde gepubliceerde artikelen kwam dit jaar uit op 20 (voor een overzicht van alle 'HSN-publicaties', zie appendix B). Het aantal lezingen is een absoluut record zoals afbeelding 7 laat zien.

Bijna dertig presentaties werden gegeven binnen een viertal conferenties. Acht lezingen vonden plaats op de zevende *European Social Science History Conference* in Lissabon (26 februari – 1 maart). Op de *33th Social Science History Association Conference* in Miami (23-26 oktober) was de HSN met een viertal lezingen vertegenwoordigd door Angelique Janssens, Frans van Poppel, Jan van Bavel, Jan Kok, Hilde Bras en Kees Mandemakers. Op het congres van

de IUSSP, *Scientific Panel on Historical Demography*, Los Angeles (11-13 december) werden drie lezingen gegeven.

Afb. 7. Ontwikkeling van het aantal lezingen en publicaties, 1991-2008

Het project *Life Courses in Context* werd op 11 april officieel afgesloten met het congres 'Levenslopen in de 19^e en 20^e eeuw'. In een achttal voordrachten werd een deel van de mogelijkheden geschetst die de nieuwe dataset het onderzoek biedt. De presentaties werden in artikelvorm uitgebracht in de boekaflevering bij jaargang 83 (2008) van het sociaal-wetenschappelijk tijdschrift *Mens & Maatschappij: Honderdvijftig jaar levenslopen. De Historische Steekproef Nederlandse bevolking*. Het congres werd bijgewoond door bijna honderd belangstellenden uit de academische wereld.

Afbeelding 8. Kees Mandemakers en Peter Doorn, projectleiders van 'Life Courses in Context', tijdens het congres.

Door de HSN werden er twee workshops (mede)georganiseerd binnen het kader van het Internationaliseringsproject. Het eerste vond plaats in Ann Arbor (30 april – 2 mei) en in Miami (22 oktober) als een voorconferentie op de 33th SSHA.

Belangrijksteonderwerp van deze workshops was de ontwikkeling van de *Intermediate Data Structure* (IDS), een structuur waarin gegevens van databases met historische longitudinale gegevens op een transparante en gestandaardiseerde wijze kunnen worden opgeslagen, uitgelezen en gedocumenteerd. Kees Mandemakers gaf verschillende lezingen waarin de IDS aan een groter publiek werd uiteengezet.

6 Personeel

De HSN staat onder leiding van Kees Mandemakers. Het dagelijkse werk in de archieven en op kantoor werd gedaan onder leiding van Jaap Bording. De coördinatie met de stuurgroep en de onderzoeksafdeling van het IISG werd verzorgd door Karin Hofmeester.

Voor het werk in de archieven en op het kantoor stonden er in totaal zeventien gesubsidieerde arbeidsplaatsen ter beschikking (vijf ID- en twaalf WIW-plaatsen). Van de WIW-plaatsen zijn er acht gesitueerd op het IISG en vier extern. Van de ID-plaats bestaat er één in samenwerking met het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg, van de WIW-plaatsen twee met het Historisch Centrum Overijssel.

Begin van 2008 werd er invoerwerk uitbesteed aan data-invoerbureau Digital Manufacturing and Productions (DMP) in Steenberg (NB), bij dit werk waren ongeveer tien personen betrokken.

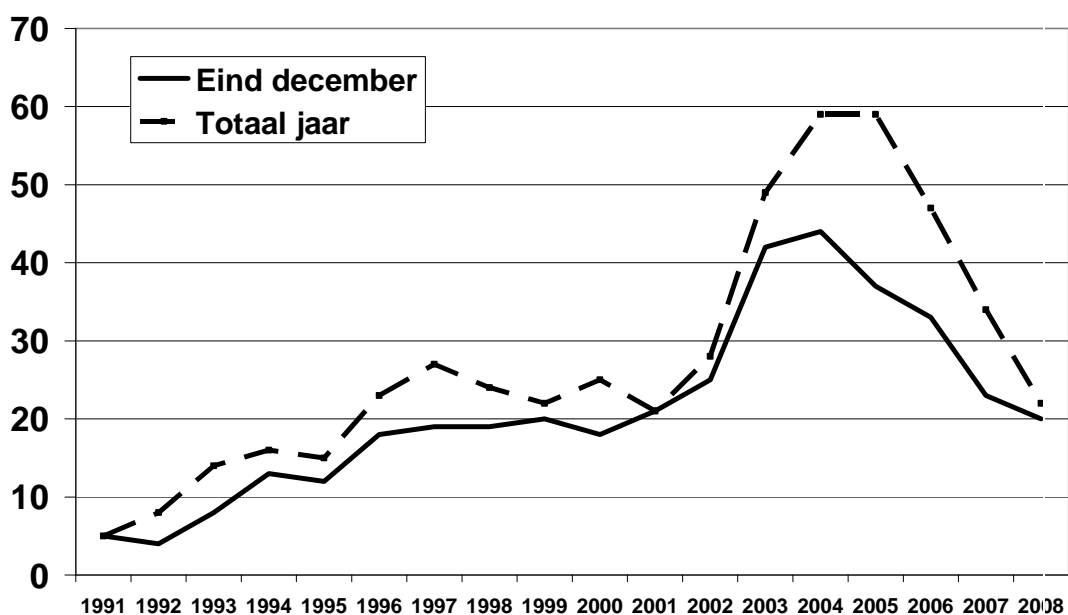
De HSN telde aan het eind van het jaar direct en in samenwerking met andere instellingen een personeelsbezetting van twintig personen. Als gevolg van de al in 2006 begonnen afbouw van het LCC-project vertrokken er gedurende het verslagjaar twee personen. In totaal werkten er in 2008 tweeëntwintig personen bij de HSN. Hieronder één persoon die op vrijwillige basis bij de HSN werkzaam was.

Er kwamen dit jaar geen nieuwe personen in dienst.

De invulling was als volgt:

G. Arends	0,8 fte	jan.	-	dec.
J. Bartman	0,4 fte	jan.	-	dec.
L. van Belzen	1,0 fte	jan.	-	jan.
drs J. Bording	1,0 fte	jan.	-	dec.
C. Bos	0,3 fte	jan.	-	dec.
O. Bus	0,5 fte	jan.	-	dec.
W. Commandeur	0,3 fte	jan.	-	dec.
drs. C. Couprie	0,5 fte	jan.	-	dec.
B. van Dantzig	1,0 fte	jan.	-	dec.
H.J. van Eijden	0,8 fte	jan.	-	dec.
H. Emmers	0,7 fte	jan.	-	dec.

H. van der Gaauw	0,8 fte	jan.	-	dec.
B. Grutterink	1,0 fte	jan.	-	dec.
B. Gül	0,8 fte	jan.	-	dec.
drs J. van Hees	1,0 fte	jan.	-	dec.
prof. dr K. M. Hofmeester	0,1 fte	jan.	-	dec.
R. Kersjes	0,8 fte	jan.	-	okt.
drs M. Koster	0,6 fte	jan.	-	dec.
prof. dr C.A. Mandemakers	1,0 fte	jan.	-	dec.
drs B. Mouwes	0,8 fte	jan.	-	dec.
drs R. Wasser	1,0 fte	jan.	-	dec.
F. Zaagsma	0,6 fte	jan.	-	dec.

Afb. 9. Ontwikkeling van het aantal medewerkers van de HSN, 1991-2008

7 Bestuur HSN

Prof dr. H.B.G. Ganzeboom werd herbenoemd voor een periode van vijf jaar.

Het bestuur bestond eind 2008 uit de volgende personen (tussen haken het jaar van aftreden):

Prof. dr H.B.G. Ganzeboom, Vrije Universiteit Amsterdam, voorzitter (2013)

Dr. F.W.A. van Poppel, Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI), secretaris (2012)

Prof. dr A. F. Heerma van Voss, penningmeester, Universiteit Utrecht, IISG (2012)

Dr. H. Bras, Vrije Universiteit Amsterdam, lid (2011)

Dr J. Kok, Virtual Knowledge Studio (VKS), lid (2011)

Prof. dr M.H.D. van Leeuwen, Universiteit Utrecht, IISG, lid (2010)

Prof. dr J.M.W.G. Lucassen, Vrije Universiteit Amsterdam, IISG, lid (2009)

Dr I. Maas, Universiteit Utrecht, lid (2011)

Ambtelijk secretaris: Prof. dr C.A. Mandemakers

Het bestuur vergaderde op 29 januari, 17 juni, 29 augustus en 25 november 2008.

Het belangrijkste agendapunt was de voortgang van de verschillende projecten.

8 Stuurgroep HSN

De stuurgroep van de HSN is de besluitvormende instantie betreffende de uitvoering van de werkzaamheden van de HSN. De stuurgroep is ingesteld in verband met de inpassing van de HSN binnen de structuur van het IISG en de uitvoering van de werkzaamheden in verband met de NWO-investeringsubsidies.

De stuurgroep bestaat uit de leden van het bestuur van de HSN (zie par. 7) en namens het IISG Prof. dr A. F. Heerma van Voss, hoofd van de onderzoeksafdeling van het IISG waar de HSN onderdeel van uitmaakt. Secretaris van de stuurgroep is Prof. dr K. M. Hofmeester. De stuurgroep wordt geadviseerd door Prof. dr C. A. Mandemakers, hoofd van de HSN. De stuurgroep vergaderde op 29 januari, 17 juni, 29 augustus en 25 november 2008

9 Wetenschappelijke Raad van Advies

De *Wetenschappelijke Raad van Advies* heeft als taak 'gevraagd en ongevraagd advies te verlenen' aan het stichtingsbestuur. Voorzitter is Prof. dr J. Dronkers. Gedurende 2008 waren er diverse informele contacten.. De raad werd getroffen door het overlijden van twee van haar leden: Prof. dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt en Prof. dr. A. van der Woude.

De Raad bestaat uit de volgende personen:

Dr P.K. Doorn, directeur DANS
Prof. dr J. Dronkers, European University Florence
Prof. dr M.G.J. Duijvendak, RU Groningen
Prof. dr H. van Dijk, em. hoogleraar EU Rotterdam
Prof. dr W.Th.M. Frijhoff, em. hoogleraar VU Amsterdam
Prof. dr J. Gierveld, em. hoogleraar VU Amsterdam
Prof. dr J. Goudsblom, em. hoogleraar Universiteit van Amsterdam
Prof. dr F.C.J. Ketelaar, Universiteit van Amsterdam
Prof. dr H. Knippenberg, em. hoogleraar Universiteit van Amsterdam
Prof. dr P.Th. van de Laar, EU Rotterdam
Dr A.J. Lever, directeur Centraal Bureau voor Genealogie (CBG)
Prof. dr C.H. Mulder, Universiteit van Amsterdam
Prof. dr J. Plantenga, Universiteit Utrecht
Prof. dr F. N. Stokman, RU Groningen
Prof. dr W.C. Ultee, Radboud Universiteit Nijmegen
Prof. dr J.L. van Zanden, Universiteit Utrecht,

10 International Advisory Board

De HSN wordt geadviseerd door de International Advisory Board die jaarlijks bijeenkomt. Nieuw in de raad was Prof. dr A. Brändström (Demographic Database, University of Umeå) als opvolger van Prof. dr M. Oris (Université de Genève). . Voorzitter van de Board is Prof. dr S. Ruggles.

De samenstelling van de raad was in 2008 als volgt:

Prof. dr S. Ruggles, Minnesota University, director Minnesota Population Center, chair
Prof. dr G. Alter, Population Studies Center, University of Michigan, governing director ICPSR
Prof. dr A. Brändström, University of Umeå, director Demographic Database Umeå
Prof. dr K. Matthijs, Catholic University of Leuven
Prof. dr G. Mineau, University of Utah.
Prof. dr M. Oris, Université de Genève

De raad kwam op 23 oktober 2008 bijeen te Miami tijdens de jaarlijkse conferentie van de *Social Science History Association* (SSHA). Aan de orde kwamen de diverse projecten van de HSN en de toekomst van de HSN gegeven de afloop van het project *Life Courses in Context*.

APPENDIX A. Privacy reglement HSN

Reglement ter regeling van de bescherming van gegevens in eigendom van de Stichting Historische Steekproef Nederlandse Bevolking, zoals vastgesteld op haar bestuursvergadering van 25 september 2002.

Het reglement is aangemeld bij het College Bescherming Persoonsgegevens en daaar geregistreerd onder nummer M1117501.

De Stichting Historische Steekproef Nederlandse Bevolking (hierna HSN) is gevestigd te Utrecht (Stichtingenregister Kamer van Koophandel, dossiernummer: S 183871).

De verplichting tot dit reglement is bepaald onder artikel 5 van de Statuten van de HSN en onder de Wet Bescherming Persoonsgegevens (Wet van 3 juli 2000 Staatsblad 302, artikel 27). Van de uitzondering op deze verplichting voor wetenschappelijke data-bestanden met een archiefbestemming (KB van 7 mei 2001, Staatsblad 250, art. 29) wordt geen gebruik gemaakt.

Het bestuur van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking heeft het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (hierna IISG) te Amsterdam gemachtigd de gegevens -in overeenstemming met de hierna opgenomen artikelen- te beheren en toegankelijk te maken voor wetenschappelijk onderzoek.

Het reglement is onderverdeeld in drie hoofdstukken

- A Doel en aard van de gegevensverzameling
- B Beheer van de gegevensverzameling
- C Ter beschikkingstelling van de gegevensverzameling

A Doel en aard van de gegevensverzameling

1. Doel van de stichting is a) het verzamelen en beheren van gegevens over een steekproef uit de Nederlandse bevolking en b) het bevorderen van het gebruik van deze gegevens voor wetenschappelijke doeleinden.
2. Onder gegevens van de Stichting HSN worden alle gegevens verstaan die binnen de doelstelling van deze stichting en onder verantwoordelijkheid van de Stichting worden verzameld. Dit zijn 'gegevens over een steekproef uit de Nederlandse bevolking, zoals die gevonden kunnen worden in de akten van de burgerlijke stand, het bevolkingsregister en overig historisch bronnenmateriaal', statuten HSN, artikel 2, lid a.
3. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen openbare gegevens en niet- openbare gegevens.
4. Openbare gegevens zijn alle gegevens die niet vallen onder de bepalingen van de Wet Bescherming Persoonsgegevens en zonder enige beperking van welke aard dan ook in openbare archiefbewaarplaatsen [zoals bedoeld in artikel 1, lid f van de Archiefwet 1995, Stbl. 276] kunnen worden geraadpleegd.
5. Niet-openbare gegevens zijn alle gegevens die niet vallen onder de genoemde in artikel 4 van dit reglement en die zijn verzameld binnen de doelstellingen van de stichting (zie art. 1 en 2). Het verzamelen en beheer van deze gegevens gebeurt in overeenstemming met artikel 9, lid 3, artikel 23, lid 2 en artikel 44, lid 1 van de Wet

Bescherming Persoonsgegevens.

B Beheer van de gegevensverzameling

6. Het IISG is verantwoordelijk voor de verzamelde en bewerkte gegevens. Die verantwoordelijkheid behelst de dagelijkse zorg voor en het beheer van de gegevensverzameling en gegevensbewerking. Het IISG leeft de wettelijke regels en de voorschriften uit dit privacyreglement ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer nauwkeurig na.
7. Het hoofd van de HSN heeft de bevoegdheid namens het IISG overeenkomsten met archieven of andere instellingen af te sluiten waarin voor de verkrijging van de gegevens, zoals bedoeld in artikel 5 en 6, nadere voorwaarden worden gesteld betreffende het beheer en de ter beschikkingstelling van de gegevens.
8. Het elektronische bestand is alleen toegankelijk voor het hoofd ICT van het IISG, het hoofd van de HSN, de database-administrator(s) en database-programmeur(s) van de HSN of een door het hoofd van de HSN voor een specifieke taak aan te wijzen persoon. Het systeem is verdeeld in drie gedeelten met verschillende toegangsrechten:
  - a) Het invoergedeelte, dat is daar waar het ingevoerde materiaal wordt samengebracht, het administratieve beheer over de gegevens wordt gevoerd en controles op het materiaal plaats vinden. Dit gedeelte is naast de al genoemde functionarissen ook toegankelijk voor de archiefcoördinatoren van de HSN, dat zijn de personen die verantwoordelijk zijn voor de goede afhandeling van het in te voeren materiaal.
  - b) Het centrale gedeelte waarin de gegevens van de verschillende bronnen met elkaar worden vergeleken, geïntegreerd, gestandaardiseerd en waar nodig geanonimiseerd.
  - c) Het gedeelte met de voor onderzoek gereed gemaakte datasets. Dit gedeelte van de database kan door het hoofd van de HSN ook worden opengesteld voor inpanidige onderzoekers.
9. Het papieren archief wordt achter gesloten deuren bewaard en is uitsluitend toegankelijk op HSN-identificatienummer. De werkruimtes waarin deze archieven zijn geplaatst, bevinden zich in het niet-publieke gedeelte van het gebouw en zijn uitsluitend toegankelijk door middel van een deurcode. Het papieren archief is - na invoer van het materiaal - uitsluitend bestemd voor controle- en beheersdoeleinden en toegankelijk voor het hoofd van de HSN, de archiefcoördinatoren en voor het beheer van dit archief door het hoofd HSN aangewezen personen.
10. De server met de harde schijf waarop de elektronische gegevens van de HSN worden geparkeerd bevindt zich in een afgesloten ruimte in het niet-publieke gedeelte van het gebouw, uitsluitend toegankelijk op deurcode.
11. Back-ups van het elektronische bestand worden bewaard in de kluis van het IISG en een door het hoofd van de HSN nader te bepalen plaats buiten het gebouw van het IISG. Deze plaats voldoet minimaal aan dezelfde voorwaarden betreffende de bescherming van de privacy.

C Ter beschikkingstelling van de gegevens

12. De gegevens zijn alleen toegankelijk voor wetenschappelijk onderzoek, zoals

bedoeld in artikel 2, lid b van de statuten van de HSN. Onderzoekers die hiervan gebruik maken zullen een daartoe dwingende verklaring moeten ondertekenen. Pas na ondertekening is het hoofd HSN gemachtigd de desbetreffende gegevens vrij te geven.

13. Niet-openbare gegevens zoals omschreven in artikel 6 worden alleen ter beschikking gesteld in geanonimiseerde vorm. Voor gebruikers van een dataset die niet-openbare gegevens omvat, bevat de in artikel 12 genoemde verklaring een bepaling dat ze de anonimiteit van deze gegevens zullen respecteren.
14. Tegen een weigering van het hoofd HSN om bepaalde gegevens uit de HSN-database voor onderzoek of onderzoekers ter beschikking te stellen is beroep mogelijk bij de stichting HSN.
15. De Wet Bescherming Persoonsgegevens geeft in de artikelen 35 en 36 bepalingen betreffende het inlichten van eventuele belanghebbenden over de geregistreerde gegevens en de mogelijkheid voor verbetering van persoonlijke gegevens. In de geciteerde artikelen wordt van die verplichting in een aantal gevallen vrijstelling verleend, onder meer voor historisch onderzoek. De HSN maakt gebruik van die vrijstelling.
16. Verzoeken van belanghebbenden om informatieverstrekking zullen door het hoofd van de HSN worden behandeld. Het hoofd HSN toetst het verzoek aan dit reglement en de wetgeving. Tegen een weigering van het hoofd HSN om belanghebbenden inzage te geven in HSN-gegevens is beroep mogelijk bij de stichting HSN.

APPENDIX B. Publicaties in relatie met de HSN

2009

- 198 Hilde Bras, Frans van Poppel & Kees Mandemakers, 'Relatives as spouses: Preferences and opportunities for kin marriage in a Western society', *American Journal of Human Biology* 21 (2009), 6, 793-804.2009.
- 197 George Alter, Kees Mandemakers & Myron Gutmann, 'Defining and Distributing Longitudinal Historical Data in a General Way Through an Intermediate Structure', *Historical Social Research*, 34 (2009), 1, 78-114.
- 196 Kees Mandemakers, *Waarom Jan en Cor met elkaar trouwden: Over grote historische databestanden, koudwatervrees en interdisciplinaire samenwerking* (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Grote historische databestanden aan de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam op donderdag 11 juni 2009) (Aksant: Amsterdam 2009), 37 p.'s.
- 195 Frans W.A. van Poppel, Hendrik P. van Dalen & Evelien Walhout, 'Diffusion of a social norm: tracing the emergence of the housewife in the Netherlands, 1812–1922', *Economic History Review* 62 (2009), 1, 99–127.
- 194 Frans van Poppel, Roel Jennissen & Kees Mandemakers, 'Time trends in social class mortality differentials in The Netherlands 1820-1920: An assessment based on indirect estimation techniques', *Social Science History* 33 (2009), 2, 119-153.

2008

193/

- 184 Ineke Maas, Marco van Leeuwen en Kees Mandemakers (eds), *Honderdvijftig jaar levenslopen. De Historische Steekproef Nederlandse bevolking*. Amsterdam: Amsterdam University Press 2009), *Mens en Maatschappij* Vol. 83, Boekaflevering, 240 p.'s [Ineke Maas, Marco van Leeuwen en Kees Mandemakers, 'Honderdvijftig jaar levenslopen: een inleiding', 7-8], , hierin de volgende artikelen:
- Kees Mandemakers, 'De database van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)', 9-14.
  - Hilde Bras, Aart Liefbroer en Cees Elzinga, 'Standaardisering van leefvormen? Trajecten naar volwassenheid van Nederlanders, 1850-1940', 15-50.
  - Jan van Bavel, Jan Kok en Theo Engelen, 'Hoge kinderloosheid tijdens het interbellum in Nederland. De rol van godsdienst, levensstandaard en economische crisis', 51-80
  - Matthijs Kalmijn, 'Voorlopers in de echtscheidingsrevolutie. De relatie tussen echtscheiding en sociale klasse in de negentiende en vroeg-twintigste eeuw', 81-96.
  - Hans Knippenberg en Sjoerd de Vos, 'Vroege ontkerkelijking in Nederland. Een analyse van het geboortecohort 1850-1882', 97-126.
  - Onno Boonstra, 'Functioneel analfabetisme in Nederland, 1775-1900', 127-148.

- Richard Zijdeman en Kees Mandemakers, 'De rol van het gymasiaal en middelbaar onderwijs bij de intergenerationele overdracht van status, Nederland 1865-1940', 149-172.
  - Ineke Maas en Marco van Leeuwen, 'Van een dubbeltje naar een kwartje? Beroepsloopbanen van mannen en vrouwen in Nederland tussen 1865 en 1940', 173-202.
  - Frans van Poppel en Ruben van Gaalen, 'Sociale klasse, sociale mobiliteit en sterfte in Nederland, 1850-2007', 203-236
- 183 Jan Kok en Kees Mandemakers, 'Free Choice from a Limited Supply. The Marriage Market in Two Dutch Provinces, 1840-1940', *Romanian Journal of Population Studies*, vol. 2, no 1, 82-104.
- 182 Marco van Leeuwen, *et al*, 'HISCO (Historical International Standard Classification of Occupation): construindo uma codificação de ocupações para o passado brasileiro', *Revista da ABET [Brazilian Journal of Labour Studies]*, vol 6, no 2, 166-181, July/December 2006 [published 2008]
- 181 Ulbe Bosma en Kees Mandemakers, 'Indiëgangers: sociale herkomst en migratiemotieven (1830-1950). Een onderzoek op basis van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)', *Bijdragen en Mededelingen Betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, vol 123, no 2, 162-184.
- 180 Marco van Leeuwen, *et al*, 'Grid Computing for Virtual Organizations: An E-Social Science Case Study', in: Goran D. Putnik and Maria M. Cunha (eds), *Encyclopaedia of Networked and Virtual Organizations*, Hersey USA. Information Science Reference Publishers. 643—651.
- 179 Jan Kok en Hilde Bras, 'Clustering and Dispersal of Siblings in the North-Holland Countryside, 1850-1940.', *Historical Social Research-Historische Sozialforschung*, vol 33, no. 3, 278-300.
- 178 Frans van Poppel, met C. van Monden en Kees Mandemakers, 'Marriage timing over the generations', *Human Nature: an Interdisciplinary Biosocial Perspective*, vol 19, no 1, 7-22.
- 177 V. Vladimirov and M.H.D. van Leeuwen (eds.) *Istoricheskoe professiovedenie: istochniki, metody, tekhnologii analiza* [Studies on historical occupations: sources, methods, technology of analysis]. (Barnaul: Barnaul University Press 2008).
- 176 Jan Kok, 'Istochniki dlya istoricheskoy demografii Niderlandov XIX – nachala XX [Sources for historical demography of the Netherlands in the 19th and early 20th century] in: *ibid.*, 51-65.
- 175 Marco van Leeuwen en Ineke Maas, 'Izuchenie social'nojj mobilnosti v proshlom' ["The study of social mobility in the past"], in: *ibid.*, 101-148.
- 174 Frans van Poppel en Ruben van Gaalen, 'The presence of parents and childhood survival : the passage of social time and differences by social class', in: T. Bengtsson and G.P. Mineau (eds), *Kinship and demographic behavior in the past*, Dordrecht: Springer, 105-134. [International studies in population, vol. 7].

2007

- 173 J. Kok, 'Principles and prospects of the life course paradigm', *Annales de démographie historique* 2007, 1, 203-230.
- 172 M.H.D. van Leeuwen en I. Maas, 'Economische specialisering en veranderende sociale verhoudingen in de 19e en 20e eeuw. Een studie op basis van de Nederlandse volkstellingen en huwelijksakten', in: O.W.A. Boonstra, P.K. Doorn, M.P.M. van Horik, J.G.S.J. van Maarseveen en J. Oudhof (eds), *Twee eeuwen Nederland geteld. Onderzoek met de digitale Volks- Beroeps- en Woningtellingen 1795-2001*. Den Haag: DANS en CBS, 2007, p 181-205.
- 171 L. Lucassen, 'Deutsche Kaufleute und Wanderhändler in den Niederlanden in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts', in: Klaus J. Bade et al. (ed.), *Enzyklopädie Migration in Europa. Vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh & Wilhelm Fink, 2007, 497-500.
- 170 O.W.A. Boonstra, P.K. Doorn, M.P.M. van Horik, J.G.S.J. van Maarseveen en J. Oudhof (eds), *Twee eeuwen Nederland geteld. Onderzoek met de digitale Volks- Beroeps- en Woningtellingen 1795-2001*. Den Haag: DANS en CBS, 2007, 525 pp.
- 169 M. Schrover en J. van Lottum, 'Spatial concentrations and communities of immigrants in the Netherlands 1800-1900', *Continuity and Change* 22 (2007), 2, 215-252.
- 168 G. Alter, M. Dribe and F. van Poppel, 'Widowhood, family size and postreproductive mortality: a comparative analysis of three populations in nineteenth-century Europe', *Demography* 44 (2007), 4, 785-806.
- 167 R. van Gaalen en F. van Poppel, 'Leeftijd moeder bij eerste geboorte sinds 1850', *Demos* 23 (2007), 4, 7-8.
- 166 R. van Gaalen, *Solidarity and ambivalence in parent-child relationships*, (thesis Utrecht University 2007), 161 pp.
- 165 H. Bras en M. Neven, 'The Effects of Siblings on the Migration of Women in Two Rural reas of Belgium and The Netherlands, 1829-1940', *Population Studies*, 61(2007), 1, 53-71.
- 164 F. van Poppel & R. van Gaalen, 'Kinderen, gezinnen en familie', in: W. W. Koops, B. Levering en M. de Winter (ed.), *Het kind als spiegel van de beschaving; een moderne antropologie van het kind*. Amsterdam: SWP, 2007, 97-114.
- 163 M. van Leeuwen en I. Maas, 'Herhaald huwen: een historische studie naar heterogamie', in: T. van der Lippe, P. A. Dykstra, G. Kraaykamp en J. Schippers (eds), *De maakbaarheid van de levensloop*. Assen: Van Gorcum, 2007, 43-58.
- 162 R. van Gaalen en F. van Poppel, 'Kinderen en de veranderingen in de gezinsstructuur in de afgelopen anderhalve eeuw', in: T. van der Lippe, P. A. Dykstra, G. Kraaykamp en J. Schippers (eds), *De maakbaarheid van de levensloop*. Assen: Van Gorcum, 2007, 21-42.

161 H. Bras en M. Neven , 'Mariage et décohabitation dans deux sociétés rurales (XIXe-XXe siècles). Frères et sœurs : rivaux ou solidaires?', in: M. Oris, G. Brunet, E. Widmer en A. Bideau (eds), *Les Fratries. Une démographie sociale de la germanité*. Bern: Peter Lang, 2007, 181-218.

160 F. van Poppel, P. Ekamper en H. van Solinge, 'Farmer looking for a wife. Marital behavior of the farming population in nineteenth-century Netherlands', in: H. Moerbeek, A. Niehof, J. van Ophem (eds.) *Changing families and their lifestyles*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 2007, 51-76.

2006

159/

151 P. van de Laar, L. Lucassen en K. Mandemakers (red.), *Naar Rotterdam. Immigratie en levensloop in Rotterdam vanaf het einde van de negentiende eeuw* (Amsterdam 2006). Hierin de volgende bijdragen:

- K. Mandemakers (voorwoord), 'Levensloop in Rotterdam met de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)';
- L. Lucassen, "'Toen zij naar Rotterdam vertrokken". Immigranten toen en nu (1870-2005)';
- G. van der Harst, 'Brabanders en Zeeuwen in het Rotterdamse straatbeeld. De verhuisgeschiedenis van de eerste generatie immigranten, 1870-1920';
- M. Chotkowski, "'Via het souterrain naar binnen". Dagelijkse contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940';
- H. Delger, 'Arbeidsmarkt en beroepsmobiliteit. Een onderzoek naar de gelegenheidsstructuur voor Duitse migranten in Rotterdam, 1870-1930';
- J. Kok, "'Eigen baas zijn, da's maar alles". Huwelijksmotivatie van Rotterdammers uit de tweede helft van de negentiende eeuw';
- P. van de Laar, 'Stadsruimte, stadsgeschiedenis en migratie';
- K. Mandemakers, 'De selectie van de onderzoekspersonen voor het project 'Determinanten Vestiging Immigranten' te Rotterdam'.

150/

148 L. Lucassen, D. Feldman en J. Oltmer (red.), *Paths of integration. Migrants in Western Europe (1880-2004)* (Amsterdam 2006). Hierin de volgende bijdragen:

- L. Lucassen, D. Feldman en J. Oltmer, 'Immigrant integration in Western Europe, then and now', 7-23
- M. Schrover, 'No more than a keg of beer. The coherence of German immigrant communities', 222-238
- L. Lucassen, D. Feldman en J. Oltmer, 'Drawing up the balance sheet', 285-298.

147 M. Chotkowski, *Vijftien ladders en een dambord. Contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940* (Amsterdam 2006). Handelseditie dissertatie.

- 146 G. van den Berg, M. Lindeboom en F. Portrait, 'Economic conditions early in life and individual mortality', *American Economic Review* 96 (2006), 290-302.
- 145 M. Schrover, 'Hetzelfde en toch een beetje anders' in: I. Strouken (red.), *Werken, werken, werken. Migratie en lokale geschiedenis* (Utrecht 2006).
- 144 J. Schellekens en F. van Poppel, 'Religious differentials in marital fertility in The Hague (Netherlands) 1860-1909', *Population Studies* 60 (2006), 1, 23-38.
- 143 R.I. Woods, A. Løkke en F. van Poppel, 'Two hundred years of evidence-based perinatal care: late-fetal mortality in the past', *Archives of Disease in Childhood Fetal and Neonatal Edition* 91 (2006), 445-447.
- 142 K. Mandemakers, 'Building life course datasets from population registers by the Historical Sample of the Netherlands (HSN)', *History and Computing* 14 (2002, published 2006), 87-108.
- 141/
136 K. Mandemakers, L. Hollestelle en A. de Klerk (red.), 'Zeeuwen in beweging', themanummer *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen* 15 (2006), 1. Inleidingen HSN-congres Middelburg, 27 mei 2005, hierin de volgende artikelen:
- K. Mandemakers, 'Levensloonderzoek in het verleden: de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)', 3-8
  - U. Bosma, 'Zeeuwen naar Indië tussen 1815 en 1940', 9-17
  - H. Bras, 'Migratie en huwelijksluiting van Zeeuwse vrouwen, 1850-1940. Broers en zusters: helpers of rivalen?', 18-32
  - F. van Poppel en R. van Gaalen, 'Opgroeien in Zeeland. Veranderingen in de gezinsstructuur in Zeeland in de afgelopen anderhalve eeuw', 33-43
  - I. Maas en M.H.D. van Leeuwen, 'Over dienstboden, landarbeidsters en andere werkende vrouwen. Beroepen van jonge vrouwen en hun moeders in de huwelijksakten van de Zeeuwse Burgerlijke Stand' 44-59.
- 135/
131 Y.-C. Chuang, T. Engelen en A.P. Wolf (red.), *Positive or preventive. Fertility developments in Taiwan and the Netherlands, 1850-1950* (Amsterdam 2006). Hierin de volgende bijdragen:
- J. Shepherd, I. Pan, J. Kok, C. Engel, T. Engelen en M. Brown, 'Group identity and fertility: an evaluation of the role of religion and ethnicity in the Netherlands and Taiwan';
  - J. Kok, 'Sources for the historical demography of The Netherlands in the 19th and early 20th centuries';
  - H. Gates, J. Kok en S. Wang, 'Burden or Opportunity? Illegitimate births in The Netherlands and Taiwan';
  - J. Shepherd, J. Kok en Y.-H. Hsieh, 'Fertility and infant and early childhood mortality: some lessons on stopping behaviour from Taiwanese and Dutch cases';
  - J. Kok, W.S. Wang en Y.-H. Hsieh, 'Marital fertility and birth control in rural Netherlands and Taiwan, 19th and early 20th centuries'.

130/

- 129 R. Derosas en F. van Poppel (red.), *Religion and the Decline of Fertility in the Western World* (Dordrecht 2006). Hierin onder meer de volgende bijdragen:
- J. Kok en J. van Bavel, 'Stemming the tide. Denomination and religiousness in the Dutch fertility transition, 1845-1945'
  - Jona Schellekens en Frans van Poppel, 'Religious differentials in marital fertility in The Hague (Netherlands), 1860-1909'.
- 128 J. Kok en M.H.D. van Leeuwen, 'Repliek: Bestaat de historische sociologie?' *Tijdschrift voor Sociologie* 27 (2006), 1, 94-96 naar aanleiding van een bespreking van hun boek *Genegenheid en gelegenheid. Twee eeuwen partnerkeuze en huwelijk* (Amsterdam 2005).
- 2005
- 127 F. van Poppel & M. Schoonheim, 'Measuring cultural differences between religions using network data. An example based on nineteenth-century Dutch marriage certificates', *Annales de démographie historique* (2005), 1, 173-197.
- 126 M. van Leeuwen, I. Maas en A. Miles, *Marriage choices and class boundaries. Endogamy and social class in history* (Cambridge 2005).
- 125 F. van Poppel, I. Deerenberg, J. Wolleswinkel-Van den Bosch & P. Ekamper, 'Hoe lang leefden wij? Historische veranderingen in de levensduur en het doodsoorzakenpatroon', *Bevolkingstrends, statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland* 53 (2005), 3, 18-25.
- 124/
- 122 Speciaal supplement van *International Review of Social History* 50 (2005), hierin de volgende artikelen:
- M. van Leeuwen en I. Maas, 'Endogamy and social class in history: an overview', 1-24;
  - H. Bras en J. Kok, "'They live in indifference together". Marriage mobility in Zeeland, The Netherlands, 1796-1922', 247-274;
  - I. Maas en M. van Leeuwen, 'Total and relative endogamy by social origin: a first international comparison of changes in marriage choices during the nineteenth century', 275.
- 121 J. van Lottum en M. Schrover, 'De Choorstraat en de Lijnmarkt: multiculturele straten in het 19^e-eeuwse Utrecht', *Oud-Utrecht* (oktober 2005), 129-133.
- 120 M. Schrover, 'Hidden Prof.essions? Female 'placers' of domestic servants in nineteenth-century Dutch cities', in: Robert Beachy, Beatrice Craig en Alastair Owens (red.), *Women, business and finance in nineteenth-century Europe: rethinking separate spheres* (Oxford/New York 2005) 167-181.
- 119 M. Chotkowski, *Vijftien ladders en een dambord. Contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam, 2005).

- 118 F. van Poppel & A. Liefbroer, 'Living conditions during childhood and survival in later life - Study design and first results', *Historical Social Research* 30 (2005), 3, 265-285.
- 117/
- 113 J. Kok & Marco H.D. van Leeuwen (ed.), *Genegenheid en gelegenheid. Twee eeuwen partnerkeuze en huwelijk* (Amsterdam 2005). Hierin de volgende bijdragen:
- J. Kok en M. van Leeuwen, 'Voorkeur, gelegenheid en dwang: Twee eeuwen partnerkeuze en huwelijk in Nederland en Vlaanderen', 1-27
  - M. van Leeuwen, I. Maas en K. Mandemakers, 'Het kiezen van een huwelijkspartner in Nederland 1840-1940. De rol van de familie', 63-84
  - M. Schrover, 'Huwelijk, gender, migratie en integratie. Partnerkeuze van Duitsers in Utrecht in de negentiende eeuw', 135-158
  - J. Kok en K. Mandemakers, 'Vrije keuze uit een beperkt aanbod. De huwelijksmarkt in Utrecht en Zeeland 1850-1940', 213-230
  - D. Damsma & J. Kok, 'Ingedroogde harten? Partnerkeuze en sociale reproductie van de Noord-Hollandse boerenstand in de negentiende en vroeg-twintigste eeuw', 285-308.
- 112 J. Kok, K. Mandemakers & H. Wals, 'City nomads: changing residence as a coping, Amsterdam, 1890-1940', *Social Science History* 29 (2005) 1, 15-44.
- 111 J. Kok, "'Liever dood dan getrouwd". Verbroken verkeringen en verboden verhoudingen in Drenthe, 1909-1940', *Waardeel. Drents Historisch Tijdschrift* vol. 25, 1, 1-9.
- 110 L. Lucassen, 'Huwelijken van Duitse migranten in Nederland (1860-1940). De rol van herkomst, religie, beroep en sekse', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 2 (2005), 2, 54-80.
- 109 U. Bosma, 'Het cultuurstelsel en zijn buitenlandse ondernemers. Java tussen oud en nieuw kolonialisme', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 2 (2005), 2, 3-28.
- 108 J. van Bavel & J. Kok, 'The role of religion in the Dutch fertility transition: starting, spacing, and stopping in the heart of the Netherlands, 1845-1945', *Continuity and Change* 20 (2005), 2, 247-263.
- 107 F. van Poppel, M. Jonker & K. Mandemakers, 'Differential infant and child mortality in three Dutch provinces, 1812-1909', *Economic History Review* 58 (2005), 272-309.
- 2004
- 106 L. Lucassen, 'De selectiviteit van blijvers: een reconstructie van de sociale positie van Duitse migranten in Rotterdam (1870-1885)', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 1 (2004), 2, 92-115.
- 105 H. Bras, 'Social change, the institution of service and youth: the case of service in the lives of rural-born Dutch women, 1840-1940', *Continuity and Change* 19 (2004), 2, 241-264.

- 104 M. Schrover, "De Duitse is immers tegenwoordig ook zeer galant voor dames". Huwelijksgedrag van migranten in Nederland in de negentiende eeuw', *Bevolking en Gezin* 33 (2004), 2, 103-125.
- 103 M. van Leeuwen, I. Maas & A. Miles, 'Creating a Historical Standard Classification of Occupations (HISCO): an exercise in multi-national, interdisciplinary co-operation', *Historical Methods* 37 (2004), 4, 186-197.
- 102/
101 K. Mandemakers en L. Dillon, 'Best practices with large databases on historical populations', *Historical Methods* 37 (2004), 1, 34-38.
K. Mandemakers en L. Dillon, 'Best practices with large databases on historical populations', *History and Computing* 13 (2001, gepubliceerd 2004), 2, 207-216.
- 100/
98 Het tijdschrift *History of the family. An International Quarterly* 9 (2004), hierin de volgende artikelen:
- Th. Engelen, A. Knotter, J. Kok, R. Paping, 'Labor strategies of families: an introduction', 123-135
- J. Kok, 'Choices and constraints in the migration of families: The central Netherlands, 1850-1940', 137-158
- Th. Engelen, J. Kok, R. Paping, 'The family strategies concept: An evaluation of four empirical case studies', 239-251
- 97 K. Mandemakers, 'De Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN) en het project Life Courses in Context', *Bevolking en Gezin* 33 (2004), 1, 91-114.
- 96 J. van Bavel & J. Kok, 'Birth spacing in the Netherlands. The effects of family composition, occupation and religion on birth intervals, 1820-1885', *European journal of population* 20 (2004), 119-140.
- 2003
- 95 J. Kok, "Liever dood dan getrouwd". Verbroken verkeringen en verboden verhoudingen in Drenthe, 1909-1940', *Ex tempore. Verleden Tijdschrift* 22 (2003), 173-182.
- 94 L. Lucassen (ed.), *Eindverslag van het NWO-pioniersproject 'De determinanten van het vestigingsproces van immigranten in Nederland, 1860-1960'* (UVA Amsterdam dec. 2003), 41 p.
- 93 M. Schrover, 'Living together, working together: concentrations amongst german immigrants in the Netherlands in the nineteenth century', *Continuity and Change* 18 (2003), 2, 263-285.
- 92 K. Mandemakers, 'Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)', *NEHA-bulletin* 17 (2003), 2, 22-30.

- 91 F. van Poppel, A. C. Liefbroer & J. Schellekens, 'Religion and Social Mobility in Nineteenth-Century The Hague', *Sociology of religion: a quarterly review*, vol. 64 (2003), 2, 247-272.
- 90 J. Kok, K. Mandemakers & H. Wals, "'Toen scharrelde ze met haar hele zoodje naar een derde-achterkamer". Verhuizen als bestaansstrategie, Amsterdam 1890-1940', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 29 (2003), 333-360.
- 89 H. Bras & J. Kok, "'Naturally, Every Child Was Supposed to Work". Determinants of the Leaving Home Process in The Netherlands, 1850-1940', in: F. Van Poppel, M. Oris and J. Lee (ed.), *The Road to Independence. Leaving Home in Western and Eastern Societies, 16th-20th Centuries. Population, family and society* (Bern 2003), 403-450.
- 88 H. Delger, 'Chancen in Rotterdam. Eine Untersuchung der sozialen Mobilität zweier deutscher Migrantengruppen (1870-1879 und 1920-1929)', in: Angelika Eder (ed.), "Wir sind auch da!". Über das Leben von und mit Migranten in europäischen Großstädten (Hamburg 2003), 47-72.
- 87 M. Schrover, 'Wat is een Duitscher voor een vrouw? Gemengde huwelijken in de 19e eeuw', *Demos, bulletin over bevolking en samenleving* 19 (2003), aug., 58-59.
- 86 M. Schrover, 'De winkel van Sinkel. Duitse migranten in de 19e eeuw', *Demos, bulletin over bevolking en samenleving* 19 (2003), febr., 17-20.
- 85 K. Mandemakers, 'Historische Steekproef Nederlandse bevolking. Een database van negentiende- en twintigste eeuwse levensgeschiedenissen', *Archievenblad* 106 (2003), 18-21.
- 84 H. Bras, 'Maids to the city: migration patterns of female domestic servants from the province of Zeeland, The Netherlands (1850-1950)', *The History of the Family* 8 (2003), 217-246.
- 83/
82 Th. Engelen & J. Kok, 'Permanent celibacy and late marriage in the Netherlands, 1890-1960', *Population-E* 58 (2003), 1, 67-96.
Th. Engelen & J. Kok, 'Célibat définitif et mariage tardif aux Pays-Bas, 1890-1960', *Population-F* 58 (2003), 1, 69-102.
- 2002
- 81 F. van Poppel & K. Mandemakers, 'Sociaal-economische verschillen in zuigelingen- en kindersterfte in Nederland, 1812-1912', *Bevolking en Gezin* 31 (2002), 2, 5-40.
- 80 F. van Poppel & K. Mandemakers, 'Het geluk van borstvoeding. Regionale en sociaal-economische verschillen in kindersterfte, 1812-1912', *Index* 9 (2002), 10, 28-31.

- 79 K. Mandemakers, 'De Historische steekproef Nederlandse bevolking (HSN) en haarprojecten te Rotterdam', in: S. Boef-van der Meulen & W.J.H.M. van de Laar e.a. (red.), *Migranten en passanten. Voorbeelden uit een eeuwenlange geschiedenis* (Rotterdam 2002), 93-105.
- 78 M. Schrover, 'Registratie van vreemdelingen in het bevolkingsregister (1850-1920)', in: M. Schrover (red.), *Bronnen betreffende de registratie van vreemdelingen in de negentiende en twintigste eeuw*, (Den Haag 2002), 93-111.
- 77 F. van Poppel, J. Schellekens & A. C. Liefbroer, 'Religious differentials in infant and child mortality in Holland', *Population Studies* 56 (2002) 3, 277-290.
- 76 J. Kok, J.W. Adams, T. Ericsson and L.P. Moch, 'Autour du livre de Paul-André Rosental. Les sentiers invisibles: espaces, familles et migrations dans la France du XIXe siècle', *Annales de Démographie Historique* (2002) 2, 129-144.
- 75 J. Kok, L. Lucassen, A. B. Kasakoff & R. M. Schwartz, 'Autour du livre de C. Pooley et J. Turnbull. Migration and mobility in Britain since the XVIIIth century', *Annales de Démographie Historique* (2000) 2, 101-123.
- 74 C. Lesger, L. Lucassen & M. Schrover, 'Is there life outside the migrant network? German immigrants in 19th century Netherlands and the need for a more balanced migration typology', *Annales de Démographie Historique* (2002) 2, 29-50.
- 73 J. Kok, J.W. Adams & A. Kasakoff, 'Migration over the life course in XIXth century Netherlands and the American North. A comparative analysis based on genealogies and population registers', *Annales de Démographie Historique* (2002) 2, 5-27.
- 72 J. Kok, 'The challenge of strategy: A comment', *International Review of Social History* 47 (2002), 465-485.
- 71 M. Schrover, *Een kolonie van Duitsers. Groepsvorming onder Duitse immigranten in Utrecht in de negentiende eeuw* (Aksant Amsterdam 2002), 416 p.
- 70 L. Heerma van Voss, *Why is there no socialism in The Netherlands? De Nederlandse arbeidersklasse in de twintigste eeuw*. (Aksant Amsterdam 2002), 27 p. Inaugurale rede Universiteit Utrecht.
- 69 H. Bras, *Zeeuwse meiden. Dienen in de levensloop van vrouwen, ca. 1850-1950* (Aksant Amsterdam 2002), 262 p. Dissertatie Universiteit Utrecht.
- 68 M.H.D. van Leeuwen, I. Maas & A. Miles, *HISCO. Historical International Standard Classification of Occupations* (Leuven University Press Leuven 2002), 441 p.
- 67 F. van Poppel & K. Mandemakers, 'Vaders op leeftijd', *Demos. Bulletin over bevolking en samenleving* 18 (2002), febr., 13-16.

- 66 L.J. Smits, G.A. Zielhuis, P.H. Jongbloet & F.W.A. van Poppel, 'Mother's age and daughter's fecundity. An epidemiological analysis of late 19th to early 20th century family reconstitution', *International Journal of Epidemiology* 30 (2002), 31, 349-358.
- 2001
- 65/
61 J. Frieswijk, L. Jansma, K. Mandemakers & B. Oosterhaven (red.), *Oer Fryske minsken / Over Friese mensen*. Themanummer *It Baeken* 63 (2001), nr. 3/4. Inleidingen HSN-congres Leeuwarden, 23 februari 2001, 96 p.'s, hierin de volgende artikelen:
- J. Frieswijk, L. Jansma, K. Mandemakers & B. Oosterhaven, 'Over Friese mensen', 137-138
  - K. Mandemakers, 'Introductie op de Historische Steekproef Nederland', 139-145
  - F. van Poppel & K. Mandemakers, 'Sterven in Friesland: Levensduur en sociale ongelijkheid in Friesland in de negentiende en vroegtwintigste eeuw', 146-163
  - I. Maas & M.H.D. van Leeuwen, 'Huwelijksmobiliteit in Friesland tussen 1850 en 1929', 164-178.
  - D. Gerritzen, 'Voornamen in Friesland. Over Friese namen, patroniemen en meernamigheid', 179-189.
- 60 L.J. Smits, P.H. Jongbloet, G.A. Zielhuis. 'Season of birth and reproductive performance. An analysis of family reconstitutions of 800 women born in the Netherlands at the end of the 19th century', *Chronobiology International* 18 (2001), 3, 525-539.
- 59 M. Schrover, 'Women and long distance trade migration in the nineteenth-century Netherlands' in, Pamela Sharpe (red.), *Women, gender and labour migration* (Londen 2001), 85-107.
- 58 K. Mandemakers, 'The historical sample of the Netherlands (HSN)', *Historical Social Research* 26 (2001), 4, 179-190.
- 57 M. Schrover, 'Maria en Rocco. Gemengde huwelijken en integratie in de negentiende eeuw.' *Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis* 21 (2001) 81-100.
- 56 L. Lucassen, 'Het einde van een migratieregime: buitenlanders in Holland gedurende de negentiende eeuw', *Holland. Regionaal Historisch Tijdschrift* (2001), 3, 190-214.
- 55 M. Schrover, 'Immigrant business and niche formation in a historical perspective. The Netherlands in the nineteenth century', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27 (2001), 295-311.

2000

- 54 M. Schrover, 'Potverkopers, vijlenkappers, winkeliers en stukadoors. Nichevorming onder Duitse migranten in de negentiende-eeuwse stad Utrecht', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 26 (2000), 4, 281-305.
- 53 J. Kok, 'Transities en trajecten. De levensloopbenadering in de sociale geschiedenis', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 26 (2000), 3, 309-329.
- 52 K. Mandemakers, 'The Netherlands. Historical Sample of the Netherlands', in: P. Kelly Hall, R. McCaa & G. Thorvaldsen (ed.), *Handbook of International Historical Microdata for Population Research* (Minnesota Population Center Minneapolis 2000), 149-177.
- 51 M. Schrover, 'German communities in nineteenth-century Utrecht: Factors influencing the settlement process' *IMIS-Beitrage* 14 (2000), 45-74.
- 50 L. J. Smits, P. H. Jongbloet & G.A. Zielhuis, 'Fecundity of daughters born after short, intermediate, or long birth intervals. An analysis of family reconstitutions from the Netherlands, late 19th and early 20th century' *Social Biology* 47 (2000), 18-33.

1999

- 49 L. Lucassen, 'Een kwestie van een lange adem. De determinanten van het vestigingsproces van immigranten in de Nederlandse samenleving, 1860-1960' *Facta* (1999), dec., 18-21.
- 48 J. Kok, 'Evaluatie: het onderzoek naar gezinsstrategieën,' in: *Ibidem*, 231-240.
- 47 J. Kok, 'Migratie als gezinsstrategie in midden-Nederland, 1850-1940', in: J. Kok, A. Knotter, R. Paping & E. Vanhaute, *Levensloop en levenslot. Arbeidsstrategieën van gezinnen in de negentiende en twintigste eeuw* (Groningen/Wageningen Nederlands Agronomisch Instituut 1999), 89-156.
- 46 L. Lucassen, 'Migranten in de archieven', *De Bovenkamer. Magazine van het Algemeen Rijksarchief* (1999), nr. 1, 13-16.

1998

- 45 L. J. Smits, G. A. Zielhuis, P. H. Jongbloet and H. Straatman, 'Seasonal variation in human fecundability', *Human Reproduction* 13 (1998), 3520-3524.
- 44 H. Bras, 'Domestic service, migration and the social status of woman at marriage. The case of a Dutch sea province, Zeeland 1820-1935', *Historical Social Research* 23 (1998), nr. 85, 3-19.
- 43 K. Mandemakers & J. Kok, *HSN. Historical Sample of the Netherlands. Data Set Release Utrecht UT.03* (Amsterdam IISG Publishers 1998), 54 p.

- 42 L.J.M. Smits, *Preconceptional determinants of the fecundity of female offspring* (dissertatie KU Nijmegen 1998), 205 p.
- 41 J. Kok & H. Delger, 'Success or selection? The effect of migration on occupational mobility in a Dutch province, 1840-1950', *Histoire & Mesure* 13 (1998) nr. 3/4, 289-322.
- 40 I. Maas, 'Coding Dutch occupations into ISCO68. The most frequent male occupations in the HSN-Utrecht dataset', in: M. H. D. van Leeuwen, I. Maas & A. Miles, *Historical international standard coding of occupations: status quo after coding 500 frequent male occupations* (Max Planck Institute Berlin 1998), 95-117.
- 39 I. Maas & M. H. D. van Leeuwen, 'HISCO coding principles. Status quo after having coded the 500 most-frequent male occupations in historical datasets from Belgium, Canada, England, France, the Netherlands and Sweden', in: M. H. D. van Leeuwen, I. Maas & A. Miles, *Historical international standard coding of occupations: status quo after coding 500 frequent male occupations* (Max Planck Institute Berlin 1998), 5-24.
- 38 A. Janssens, 'Class, work and religion in the female life course -the case of a Dutch textile town: Enschede, 1880-1940', *Historical Social Research* 23 (1998), nr. 1/2, 254-274.
- 37/
32 K. Mandemakers, O. Hoogerhuis & A. de Klerk (ed.), *Over Zeeuwse mensen. Demografische en sociale ontwikkelingen in Zeeland in de negentiende en begin twintigste eeuw*. Themanummer *Zeeland* 7 (1998), nr. 3. Inleidingen HSN-congres Middelburg, 20 maart 1998, 64 p., hierin de volgende artikelen:
- K. Mandemakers, O. Hoogerhuis & A. de Klerk, 'Over Zeeuwse mensen', 83
  - K. Mandemakers, 'De Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN): hoe en wat', 84-90
  - H. Bras, "'Wat of een dienstmeid een zwerveling is"; geografische en sociale mobiliteit van dienstboden in Zeeland (1890-1930)', 91-103
  - D. Gerritzen, 'Voornamen in Zeeland', 104-115
  - F. van Poppel & K. Mandemakers, 'Sterven in Zeeland', 116-130.
  - J. Kok, "'Vrijt daar je zijt"; huwelijk en partnerkeuze in Zeeland tussen 1830 en 1950', 131-143.
- 31 H. Delger & J. Kok, 'Bridegrooms and biases: a critical look at the study of intergenerational mobility on the basis of marriage certificates', *Historical Methods*, 31 (1998) no. 3, 113-121.
- 1997
- 30 I. Maas, 'Coding 19th century occupations into ISCO68. The example of the Netherlands', in: M. H. D. van Leeuwen, I. Maas & A. Miles, *Creating a historical international standard coding of occupations (HISCO)* (Max Planck Institute Berlin 1998), 13-30.

- 29 J. Kok, 'Estrategias familiares en el abandono del hogar y la migración juvenil. Los Países Bajos 1850-1940', *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*, XV (1997), no. 2, 79-111.
- 28 A. Janssens, 'Mujeres y trabajo en la economía doméstica de los Países Bajos, 1880-1960: El caso de Enschede', *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*, XV (1997), no. 2, 55-78.
- 27 F. van Poppel & K. Mandemakers, 'Differential infant and child mortality in the Netherlands 1812-1912: First results of the historical sample of the population of the Netherlands', in: A. Bideau, B. Desjardins & H. Pérez-Brignoli, *Infant and child mortality in the past* (Clarendon Press Oxford 1997), 276-300.
- 26 J. Kok, 'Youth labour migration and its family setting, the Netherlands 1850-1930', *The History of the Family. An International Quarterly*, 2 (1997), no. 4, 507-526.
- 25 K. Mandemakers, 'Historische Steekproef Nederlandse bevolking', *Archievenblad* 100, nr. 9 (1997), 10-13.
- 24 M.H.D. van Leeuwen & I. Maas, 'Social mobility in a Dutch province, Utrecht 1850-1940', *Journal of social history* 30 (1997), 619-644.
- 23 F. van Poppel, J. Kok & E. Kruse, 'Mortality among illegitimate children in Mid-Nineteenth-Century The Hague', in: C.A. Corsini and P.P. Viazzo (eds), *The decline of infant and child mortality. The European Experience: 1750-1990* (The Hague: Martinus Nijhoff Publishers 1997), 193-211.
- 1995
- 22 M. H. D. van Leeuwen & I. Maas, 'Groeiende openheid van de Nederlandse samenleving: een nieuw fenomeen of een lange trend? Intergenerationele huwelijks- en carrièremobiliteit in de provincie Utrecht, 1850-1940' *Mens en Maatschappij* (1995), 321-333.
- 21 F. van Poppel, J. Kok & E. Kruse, "'La cause principale des différences c'est le crime": Essai d'explication de la surmortalité des enfants illégitimes à la Haye au milieu du xixe siècle', *Annales de Démographie historique* (1995), 241-275.
- 20 J. Kok, E. Kruse & F. van Poppel, "'Uitbesteed of doodgehongerd". De sterfte onder buitenechtelijke geboren kinderen in Den Haag in de negentiende eeuw' *Jaarboek die Haghe* (1995), 82-107.
- 19 J. Kok, 'Burgerlijke Stand en computer. Buitenechtelijke geboorten in de negentiende eeuw in Noord-Holland en Utrecht', in: K.W.J.M. Bossaers e.a. (red.), *Geschiedenis en bestanden* (Enkhuizen 1995) 79-89.

18/

10 K. Mandemakers & O. Boonstra (red.) *De levensloop van de Utrechtse bevolking in de 19e eeuw* (Van Gorcum Assen 1995), 186 p., hierin de volgende artikelen:

- O. Boonstra & K. Mandemakers, 'Inleiding', 1-6
- H. Knippenberg, 'Het hart van Nederland. De provincie Utrecht in de periode 1800-1940', 7-36
- F. van Poppel, 'Overleven in Utrecht. Levensduur en sociale ongelijkheid in negentiende-eeuwse geboortegeneraties', 37-67
- O. Boonstra, 'Het einde van het analfabetisme', 68-85
- M. Kalmijn, 'Bruid, bruidegom en bruiloft. Sociale en economische achtergronden van het huwelijkspatroon', 86-102
- M. van Leeuwen & I. Maas, 'Sociale mobiliteit in de steden en op het platteland', 103-127
- J. Kok, 'Komen en gaan. Migratiepatronen in de provincie Utrecht', 128-156
- K. Mandemakers, 'De Historische Steekproef Nederlandse Bevolking', 157-162
- K. Mandemakers, 'Het HSN databestand van de provincie Utrecht', 63-175

9 K. Mandemakers, 'New Approach to the Study of Migration in the Netherlands during the 19th and 20th Century. First Results of the Historical Sample of the Netherlands', in: G. Jaritz, I. H. Kropac and P. Teibenbacher (eds), *The Art of Communication. Proceedings of the eight International Conference of the Association of History and Computing, Graz, Austria, August 24 - 27 1993* (Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt 1995), 64-73.

8 K. Mandemakers, 'Familienamen en de HSN', in: A. J. Lever (red.), *Namen in historische bronnen. Verslag van de workshop gehouden op 7 april 1995 bij het Centraal Bureau voor Genealogie* (CBG 's-Gravenhage 1995), 20-24.

1994

7 K. Mandemakers, 'Historical sample of the population of the Netherlands (HSN). Backgrounds, objectives and international context', in: H. J. Marker en K. Pagh (ed.), *Yesterday. Proceedings from the 6th international conference Association of History and Computing Odense 1991* (Odense University Press 1994), 174-181.

1993

6 K. Mandemakers, *Eindverslag HSN-proefproject provincie Utrecht* (IISG Amsterdam 1993), 154 p.

5 K. Mandemakers, 'Basic elements of a scheme for a successful classification of occupational titles in an interdisciplinary, historical and international perspective', in: K. Schürer, H. Diederiks, (ed.), *The use of occupations in*

historical analysis, (St. Katharinen Scripta Mercatura Verlag 1993), 41-48.
Halbgraue Reihe zur historischen Fachinformatik, Band A19.

- 4 J. Kok, 'Historische Steekproef Nederlandse bevolking', *NEHA Bulletin* 7 (1993) 156-157.

1992

- 3 K. Mandemakers, 'HSN. Historische Steekproef Nederlandse bevolking', in: W.J. Scholl (red.), *Syllabus zesde landelijke genealogische computerdag 7 november 1992*, (Bilthoven 1993), 42-48.
- 2 K. Mandemakers, 'Historische Steekproef Nederlandse bevolking', *Onderzoek. Vakbulletin van de Nederlandse Vereniging van Marktonderzoekers* (1992), nr. 11, 7-9.

1989

- 1 K. Mandemakers, 'Historische steekproef Nederlandse bevolking (HSN): opzet, doelstellingen en internationale context', *Cahier VGI* 3 (1989), 95-107.

APPENDIX C. Lezingen, symposia en andere promotionele activiteiten

2008

327/

325 Tijdens de workshop *Social Mobility and Demographic Behaviour: a Long Term Perspective, georganiseerd door de International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP) Scientific Panel on Historical Demography*, Los Angeles (VS), 11-13 december werden onder andere de volgende lezingen gehouden:

- Ineke Maas en Wiebke Schulz: 'Origins of the Modern Career: the Role of resources and norms for career success in the Netherlands ca. 1865-1940'.
- Ineke Maas: 'Beyond the Local Marriage Market. The Influence of Social Background and Modernization on Spatial Homogamy.'
- Hilde Bras, Jan Kok en Kees Mandemakers, 'Birth Order, Family Size and Social Mobility: Evidence from the Netherlands, 1840-1920'

324 Christel Faes, Peter Ekamper, Frans van Poppel, presenteerden het paper: 'Tijd en ruimte-effecten in de afstand tussen huwelijkspartners', op de *Dag van de Historische Demografie*, Gent (België), 4 december.

323 Onder de titel 'Structurering en Standaardisering van Longitudinale Historische Data door middel van de Intermediate Data Structure (IDS)' gaf Kees Mandemakers een Invited Lecture tijdens een voorbijeenoekomst voor de *Dag van de Historische Demografie*, 3 December 2008, Universiteit Gent.

322 Kees Mandemakers bracht een werkbezoek aan de *School of Economics and Management*, Lund University Sweden en gaf daar op 28 november 2008 de lezing 'Structuring and Standardizing Longitudinal Historical Data', Invited lecture, Center for Economic Demography.

321 Jan Kok en Kees Mandemakers hielden een invited lecture met als titel 'A life course perspective on household structure in the Netherlands 1850-1940', op het *Center for Economic Demography*, 27 November, *School of Economics and Management*, Lund University, Lund (Zweden).

320 Op de *Wetenschapsdagen 2009 van het Dongemond College* te Raamsdonksveer gaf Kees Mandemakers op 28 november de presentatie 'Onderzoek naar levenslopen in het verleden'.

319 Op 12 november gaf Kees Mandemakers op de *Autumn Meeting Virtual Knowledge Studio (VKS)*, Erasmus Universiteit Rotterdam de invited lecture 'Working with Large Historical Databases'

318 Hans Knippenberg hield op 31 oktober voor de *Werkgroep Godsdienstsociologie* in Utrecht de voordracht 'Vroege ontkerkelijking in Nederland. Een analyse van het geboortecohort 1850-1882'.

317/

314 De *Social Science History Conference* vond dit jaar plaats in Miami (VS) van 23-26 oktober. Namens de HSN waren de volgende presentaties te beluisteren:

- Angelique Janssens: 'Did women have an increased appetite for marriage? Marriage and female labour markets in the Netherlands between 1880-1960'
  - Jan Kok en Jan van Bavel: 'Pioneers of a modern life style? Childless couples in early-twentieth century Netherlands'
  - Hilde Bras, Jan Kok en Kees Mandemakers, 'Sibling Structure and Status Attainment Across Contexts: Evidence from the Dutch Past'
  - Jan Kok en Kees Mandemakers, '*Life courses of stayers and movers compared, Netherlands, 1850-2000*'.
- 313 Op de mede door de HSN georganiseerde workshop *Historical Longitudinal Database*, 22 October 2008 (pre-conferentie op de 33rd Social Science History Conference te Miami) gaf Kees Mandemakers de volgende lezing: 'Intermediate Data Structure (IDS): Goals and New Structure'.
- 312 Tijdens de conferentie *State of the World: Information Infrastructure Construction and Dissemination for Humanities and Social Science Research*, University of Alberta, Edmonton, 3th – 5th of October 2008 was Kees Mandemakers vertegenwoordigd met de lezing 'International Perspectives and New Developments with Longitudinal Historical Databases'
- 311 Op 3 september hield Kees Mandemakers de lezing 'Working with Intermediate Structures as a Condition for Easy Building of Datasets from Historical Longitudinal Databases', 7th *International Conference on Social Methodology RC33- Logic and Methodology in Social Science*, Università di Napoli, 1st – 5th of September .
- 310 Op een seminar van het *Australian Demographic and Social Research Institute* gaf Frans van Poppel de volgende lezing: 'Changes in the the living arrangements of children: in the Netherlands, 1850-2000: Combining historical and survey data. 17 October, Canberra, (Australia)'.
- 309 '150 Years of temperature-related excess mortality in the Netherlands' is de titel van de lezing gehouden door Peter Ekamper, Frans van Poppel, Coen van Duin, Joop de Beer en Joop Garssen, bij de *Annual Meeting of the European Meteorological Society Amsterdam*, 29 september-3 oktober
- 308 Onder de titel 'Women, work and fertility decline. A comparison between two industrial textile cities in the Netherlands, 1880-1960' presenteerde Angelique Janssens een paper op 16 september, bij het *Economic History Seminar van de University of Michigan*.
- 307 Wiebke Schulz, en Ineke Maas hielden de voordracht ' Individual determinants of career mobility during modernization: The example of the Netherlands ca. 1840– 1940', bij de *Equal Social Summer school "Social inequalities in contemporary societies. New empirical evidence and methodological innovation"*, Universiteit van Trento (Italië), 1-6 september.
- 306 Op 12 juli 2008 verscheen in *NRC Handelsblad* een uitgebreid interview met Kees Mandemakers over de HSN onder de titel 'Oude levens digitaal'.
- 305 Jona Schellekens en Frans van Poppel presenteerden het paper 'Marital Fertility Decline in The Hague (Netherlands) 1870-1909. An Age-Period-Cohort

- Analysis' op het *European Population Conference 2008*, Barcelona (Spanje), 9-12 juli.
- 304 Hilde Bras, Aart Liefbroer en Cees Elzinga hielden een lezing bij het *Nederlands Interdisciplinair Instituut (NIDI)*, Den Haag, 2 juli getiteld 'Standardization of Pathways to Adulthood? A sequence Analysis of Cohorts born between 1850 and 1900'.
- 303 Marco van Leeuwen trad op als commentator op de *ESRC-workshop over Wealth, Investment and Gender in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Kings College/Open University, Milton Keynes (VS), 16-17 juni.
- 302 Frans van Poppel en Kees Mandemakers hielden de lezing, 'The clustering of fetal deaths: evidence from Zeeland, The Netherlands in the nineteenth century', op de *Workshop on Fetal and Neonatal Mortality: Historical Perspectives on the Borderline between Life and Death*. Madrid, 10-11 juni, die werd georganiseerd door het *Centre for Humanities and Social Sciences at the Spanish Council for Scientific Research*.
- 301 Frans van Poppel and Ruben van Gaalen presenteerden met het paper 'Social class, social mobility and mortality in The Netherlands 1850-2000', op het IUUSP Seminar on "The Emergence of Social Differences in Mortality: Time Trends, Causes, and Reactions". Alghero (Italië), 29-30 mei.
- 300/
299 Tijdens het mede door de HSN georganiseerde workshop *Internationalizing Historical Longitudinal Databases* te Ann Arbor (30 April – 2 Mei) gaf Kees Mandemakers twee lezingen: 'Building Datasets for Analysis in two Stages, Processing Rules and Structure (try out)' en 'Working with Intermediate Structures as a Condition for Easy Building of Datasets from Historical Longitudinal Databases'.
- 298/
291 Op 11 april vond op het IISG te Amsterdam het afsluitende congres plaats van het NWO groot programma *Life Courses in Context*. Op dit congres werden de volgende voordrachten gehouden:
- Kees Mandemakers en Peter Doorn, 'Het project "Life Courses in Context", resultaten en perspectieven'
  - Hans Knippenberg en Sjoerd de Vos, 'Vroege ontkerkelijking in Nederland. Een analyse van het geboortecohort 1850-1882'
  - Onno Boonstra, 'Functioneel analfabetisme in Nederland in de 19e eeuw'
  - Jan van Bavel, Jan Kok en Theo Engelen, 'Kinderloosheid tijdens het interbellum in Nederland: crisis of keuze?'
  - Hilde Bras, Aart Liefbroer en Cees Elzinga, 'Standaardisering van leefvormen? Huishoudenstrajecten van Nederlanders, 1850-1940'
  - Ulbe Bosma en Kees Mandemakers, 'Opting for the Indies: de stedelijke middenklasse en het profijt van een koloniale beroeps carrière'
  - Frans van Poppel, 'Sociale klasse, sociale mobiliteit en sterfte in Nederland, 1850-2000'

- Ineke Maas en Marco van Leeuwen, 'From rags to riches? Beroepsloopbanen van de Nederlandse bevolking tussen 1865 en 1940'
- 290 Op de GENLIAS bijeenkomst 'MijnVoorouders' te Utrecht op 1 april gaf Kees Mandemakers de lezing 'GENLIAS, familie reconstructie en wetenschappelijk onderzoek'
- 289/
282 Op de zevende *European Social Science History Conference* in Lissabon (26 februari – 1 maart) was de HSN weer in verschillende sessie vertegenwoordigd met papers van
- Hilde Bras, Frans van Poppel en Kees Mandemakers, 'Kin marriages in the Netherlands: Trends and determinants in the nineteenth century'
  - Peter Ekamper, Frans van Poppel, Coen van Duin en Joop de Beer, 'The development of temperature-related mortality in the Netherlands over the nineteenth and twentieth century'
    - Kees Mandemakers, Frans van Poppel en Robert Woods, 'The clustering of fetal deaths: evidence from Zeeland, The Netherlands, in the nineteenth century'
    - Jan Kok en Hilde Bras, 'Clustering and dispersal of siblings in the North-Holland countryside, 1830-1940'
    - Kees Mandemakers. 'Structuring and Distributing Longitudinal Historical Data for Comparative Analysis'
    - Jan van Bavel en Jan Kok, 'The Intergeneration Transmission of Age at Marriage in Rural Holland, 1850-1940'
    - Maarten Oosten en Kees Mandemakers, 'Linking with the Dutch GENLIAS index of marriage certificates'
    - Marco van Leeuwen, P. Lambert, Ineke Maas, K. Prandy en Richard Zijdeman, 'HIS-CAM - Presentation and evaluation of an historical occupational stratification scale'
- 281 Tijdens de workshop *Les Grandes Bases de Données et l'Histoire Sociale des Populations, Centre d'Etude des Mondes*, Université Michel de Montagne, Bordeaux, 7-9 February gaf Kees Mandemakers de lezing 'Development, database and results of the Historical Sample of the Netherlands (HSN)'
- 280 Samen met Maarten Oosten gaf Kees Mandemakers de lezing 'GENLIAS en het linken van huwelijksakten' op de *VISIEDAG van MijnVoorouders.nl* te Goudriaan (ZH) op 29 januari.
- 2007
- 279 Gerard van den Berg gaf een keynote lecture met als titel 'Early-life conditions, marriage, mortality, and labor market policy', op de *Conference on Gender and Labour Market Policies*, gehouden op 7 en 8 december in het Federal Employment Agency, Nuremberg.
- 278/
277 Ineke Maas, Paul Lambert, Marco van Leeuwen, Ken Prandy en Richard Zijdeman presenteerden 'HIS-CAM - Presentation and evaluation of an historical

occupational stratification scale based upon the analysis of social interaction.' Workshop *The occupation in historical research* of the *Scientific Research Community 'Historical Demography', Section 'Occupation'*, 30 november te Leuven . Kees Mandemakers was discussant bij de sessie *'How to Measure Class from Occupation', Workshop the Occupation in Historical Research.*

276/

275 Op 26 november waren Kees Mandemakers en Jan Kok uitgenodigd door het Department of Geography aan de University of Cambridge, voor *The Cambridge Group for the History of Population and Social Structure*. Titels van de invited lectures:

- Kees Mandemakers, 'Prospects and contents of Dutch databases with 19th and 20th century micro-data: HSN and GENLIAS'.
- Jan Kok en Kees Mandemakers, 'A life course perspective on household structure in the Netherlands 1850-1940'.

274/

271 Van 15 tot 18 november vond in Chicago, de *32ste Annual Meeting* van de *Social Science History Association Conference* plaats. Kees Mandemakers nam zitting in het panel 'The next generation of record linkage from systematic sources', verder waren er de volgende presentaties:

- Kees Mandemakers en Frans van Poppel: 'Who did and who did not? Remarriage in Netherlands during the 19th and beginning of the 20th century'.
- Jan Kok en Hilde Bras: 'Clustering and dispersal of siblings in the North-Holland countryside, 1830-1940'
- Bart Van de Putte, Frans Van Poppel, Sofie Vanassche, Maria Sanchez, Svetlana Jidkova, Mieke Eeckhaut, Michel Oris, Koen Matthijs: 'The Evolution of Age Homogamy in Belgium and the Netherlands in the 19th Century'.

270 Ineke Maas en Marco van Leeuwen presenteerden hun paper 'Historical International Social Mobility Analysis. Measures of class (HISCLASS) and rank (HISCAMIS) based on HISCO' op het *International Congress: Historical Perspectives on Social Mobility in Latin America*, dat gehouden werd in Belo Horizonte, Brazilië van 14-16 oktober.

269 'Kin marriage in the Netherlands: trends and determinants in the nineteenth century' was de titel van de lezing die Hilde Bras, Frans van Poppel en Kees Mandemakers hielden op *de Nederlandse Demografiedag 2007*, Utrecht, 10 oktober.

268 Kees Mandemakers en Maarten van Oosten gaven op 26 juni voor de *Beheerraad GENLIAS* in Utrecht een lezing met als titel: 'GENLIAS en het linken van huwelijksakten'.

267 Jan Kok en Kees Mandemakers gaven een lezing getiteld 'A life course perspective, 1850-1940, The Netherlands', op de *History of the European Family Conference* op 20 en 21 juni, University of Limerick.

- 266 'Familie en sociale mobiliteit in Nederland (1850-1920): Effecten van drie generaties verwanten' was de titel van de paper van, Hilde Bras, Jan Kok en Kees Mandemakers gepresenteerd tijdens de workshop *Methodologische aspecten van de analyse van tijd en ruimte* (Werkgemeenschap Historische Demografie), 11 juni, Leuven.
- 265/
- 264 Tijdens het symposium *New perspectives on family formation and household structures in the past*, gehouden op 22 mei aan het N.W. Posthumusinstituut in Groningen, de volgende presentaties:
- Jan Kok en Kees Mandemakers hun paper 'A dynamic perspective on household structures in the Netherlands, 1850-1920'.
  - Frans van Poppel , 'The living arrangements of children: Long-term changes and social variation in the Netherlands, New perspectives on family formation and household structures in the past'.
- 263 Jan Kok hield een lezing getiteld 'Maternal mortality in Taiwan and the Netherlands, 1850-1945', op het symposium *Death at the opposite ends of the Eurasian continent. Mortality trends in Taiwan and the Netherlands 1850-1945*, in Hotel Ehzerwold, Almen, 6 en 7 mei, (bijbehorend paper geschreven met Chang Tian-yun, Marloes Schoonheim and John R. Shepherd).
- 262/
- 261 Op de conferentie *The Transmission of Well-Being: Marriage Strategies and Inheritance Systems in Europe from the 17th-20th centuries*, *Gender and Well-Being: Work, Family and Public Policies programme (COST A 34) of the European Science Foundation*, Minho, Portugal, 25- 28 april, werden twee papers gepresenteerd:
- Hilde Bras, Frans van Poppel, en Kees Mandemakers, ' Kin marriages in the Netherlands: Trends and determinants in the nineteenth century'
  - Marco van Leeuwen en Ineke Maas 'Measures of Class (HISCLASS) and rank (HISCAMIS) based on HISCO'.
- 260 Frans van Poppel, Harry van Dalen en Evelien Walhout presenteerden hun paper: 'Diffusion of a social norm: Tracing the emergence of the housewife in the Netherlands, 1812-1922', tijdens de *Annual Meeting Population Association of America*, 29-31 maart in New York.
- 259 Hilde Bras presenteerde 'Kinship and social networks: A regional analysis of sibling relations in twentieth-century Netherlands', Conference of Cost Action A 35, *Social networks and institutional change: pathways and limits of state intervention in rural societies* te Münster, 30/31 maart.
- 258 Tijdens de Workshop *The Next Generation of Record Linkage from Systematic Sources*, gehouden op 5 en 6 Maart aan de University of Guelph, Canada hielden Kees Mandemakers en Maarten Oosten de lezing: 'Intergenerational linking of 5.000.00 marriage records from the Netherlands, 1812-1922'.
- 257 'Structuring and Distributing Longitudinal Historical Data for Comparative Analysis', was de titel van de lezing die Kees Mandemakers hield op het seminar

Demographic Database (DDB), dat gehouden werd op 19 en 20 februari, University of Umeå, Sweden.

2006

- 256 In december 2006 verscheen een paper van Frans van Poppel, Harry van Dalen en Evelien Walhout onder de titel *Diffusion of a social norm: Tracing the emergence of the housewife in the Netherlands, 1812-1922*, als Tinbergen Instituut Discussiepaper TI 2006-107/1 (Amsterdam etc. 2006).
- 255 Leo Lucassen hield tijdens de conferentie *(Post-) Yugoslav Migrations. State of Research, new Approaches, Comparative Perspectives*, gehouden aan het *College for the Comparative History of Europe* van de Vrije Universiteit van Berlijn op 8-10 december een keynote-lezing onder de titel 'Comparative migration history: methods and historiography'.
- 254 Hilde Bras en Jan Kok presenteerden op 4 en 5 december in Lyon hun paper 'Diverging pathways? Sibling differences in social mobility in an urbanizing region of the Netherlands, 1860-1940' tijdens het symposium *Reproduction différentielle et mobilité sociale*, Dix-neuvièmes Entretiens Jacques Cartier.
- 253 Aan de Universiteit van New Delhi gaf Leo Lucassen op 26 november de lezing 'The Immigrant Threat: integration processes in Western Europe, now and then'.
- 252 Op 24 november gaf Margaret Chotkowski een lezing over haar proefschrift *Vijftien ladders en een dambord. Contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940*. De lezing werd georganiseerd door Dante Alighieri en vond plaats te Rotterdam.
- 251 Op 17 november gaf Leo Lucassen een lezing onder de titel 'Migratie, groepsvorming en etniciteit' tijdens het colloquium *Group Formation and Civil Society* van het N.W. Posthumus Instituut, gehouden aan de Universiteit Leiden.
- 250/
247 Op het *31th Social Science History Association Conference* op 2-5 november in Minneapolis (USA) nam Kees Mandemakers zitting in het panel 'Data sets and historical method in historical demography'. Verder werden de volgende papers gepresenteerd:
- Frans van Poppel, Roel Jennissen en Kees Mandemakers 'Social class and adult mortality: indirect estimation of time trends for the Netherlands (1820-1920)'
  - Jona Schellekens en Frans van Poppel, 'Period and cohort effects in the marital fertility decline: The Hague 1860-1909'
  - Kees Mandemakers en George Alter, 'Results of a Questionnaire on Longitudinal Historical Databases'
- 246 Peter Ekamper, Frans van Poppel en Kees Mandemakers presenteerden hun paper 'Widening horizons? Social class and the extension of the geographic horizon in nineteenth-century Netherlands' tijdens de IUSSP Workshop *Space and Time in Historical Demographic Research- New Methods and Models* in het Minnesota Population Center, Universiteit van Minnesota, Minneapolis op 31 okt. - 1 nov.

- 245 Leo Lucassen gaf op 10 oktober aan de Universiteit van Maastricht de lezing "The Immigrant Threat. Old and new migrants in Western Europe since 1850".
- 244/
238 Op 6 oktober vond in Den Haag het symposium *Hollanders op drift* plaats met als onderwerp de demografische en sociale ontwikkelingen in Holland in de 19e en 20e eeuw. Er werden o.a. lezingen gehouden door:
- Kees Mandemakers, 'De Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN) in Holland'
  - Jan Kok en Hilde Bras, 'Verwantschap en migratie in Noord-Kennemerland (1830-1940)',
  - Henk Laloli, 'Gescheiden wegen? Verhuizingen als tekenen van residentiële segregatie in Amsterdam 1890-1940',
  - Doreen Gerritzen, 'Voornamen in Holland'
  - Thimo de Nijs, 'Middenstanders en migratie, ca. 1880-1940',
  - Leo Lucassen, 'Bevolkingsdynamiek en levensloop in Den Haag in de 19^e en 20^e eeuw: een onontgonnen terrein'
  - Ulbe Bosma en Kees Mandemakers, 'De sociale achtergrond en levenslopen van 'Oost Indiëgangers'.
- 237 Op 9 oktober gaven Marco van Leeuwen en Ineke Maas een lezing getiteld 'Occupations, work, class and rank in past societies' tijdens de workshop *Occupations and Work in Russian History* in Moskou.
- 236 Onno Boonstra presenteerde in Umeå (Zweden, 16-19 augustus) tijdens de *International Standing Conference for the History of Education* zijn paper 'Individual modernity and the decline of illiteracy in the Netherlands, 1775-1875'.
- 235 Tijdens het *XIV International Economic History Congress* in Helsinki (21-25 augustus) presenteerden Marco van Leeuwen en Ineke Maas hun paper 'Intergenerational social mobility across space and time, 1800-1940'.
- 234 Op 22 juni gaf Kees Mandemakers tijdens de themabijeenkomst *Digitalisering en ontwikkeling van digitale onderzoekscorpora en het gebruik daarvan in het onderzoek*, aan de Faculteit der Geesteswetenschappen en het Instituut voor Cultuur en Geschiedenis gehouden en gecombineerd met de EDUBA-lezingen (Elektronische Diensten Universiteitsbibliotheek UvA) een lezing onder de titel 'Historische Steekproef Nederland, onderzoeksvragen en financiering'.
- 233 Jan Kok gaf op 14 juni een lezing getiteld 'Principles and prospects of the life course paradigm' tijdens de workshop *Historical Demography: Past Accomplishments, Present Debates and Future Developments*, gehouden aan de Radboud Universiteit.
- 232 Paul Lambert, Richard Zijdeman, Ineke Maas, Ken Prandy en Marco van Leeuwen presenteerden op 11-14 mei in Nijmegen hun paper 'Testing the universality of historical occupational stratification structures across time and space' voor het ISA RC28 Social Stratification and Mobility.
- 231 Hilde Bras presenteerde op 4 mei 2006 de paper 'The effects of siblings on the migration of women in two rural areas of the Netherlands and Belgium, 1829-1940' tijdens het Research Seminar van de Demographic Database, Umeå University, Zweden.

- 230/
227 Gerard van den Berg, Maarten Lindeboom en Marta López presenteerden hun working paper 'Inequality in individual mortality and economic conditions earlier in life' op diverse congressen onder meer op Princeton University (Seminar Center for Health and Wellbeing in mei 2006), op de Universiteit van Tilburg (november 2006), Utrecht (november 2006) en Amsterdam (december 2006).
- 226 Op de NVD-studiemiddag *Nieuwe databronnen voor demografisch onderzoek* op 6 april in Amsterdam hield Kees Mandemakers een lezing onder de titel 'Onderzoek met de Historische Steekproef Nederland'.
- 225/
223 Op het *6th European Social Science History Conference* in Amsterdam (22-25 maart) was de HSN in verschillende sessies vertegenwoordigd. Er werden o.a. papers gepresenteerd van Ineke Maas, Paul Lambert, Richard Zijdeman, Ken Prandy en Marco van Leeuwen ('HISCAM. Deriving a historical occupational stratification scale'), Ineke Maas en Marco van Leeuwen ('Social endogamy in comparative perspective') en Evelien Walhout, Frans van Poppel en Jona Schellekens ('Gender differences in child mortality in the Netherlands, 1860-1920: Did social class and religion play a role?').
- 222 Kees Mandemakers gaf samen met George Alter en Myron Gutman de lezing 'Problems and Possibilities for Distributing Longitudinal Historical Data' tijdens de HSN-workshop *Disseminating and analyzing longitudinal historical data*, die plaatsvond op 21 maart op het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam.
- 221 Frans van Poppel en Ruben van Gaalen verzorgden op 21 februari een lezing in het kader van de *Studium Generale Cyclus: het kind als spiegel van de beschaving. Over de antropologie van het kind* aan de Universiteit van Utrecht getiteld 'Kinderen en de veranderingen in de gezinsstructuur in de afgelopen anderhalve eeuw'.
- 2005
- 220 Op 17 november gaf Frans van Poppel de lezing 'Living with kin in the Netherlands: long-term changes, social variation and longevity effects' in het kader van Midis de la recherche, Département de Démographie, Université Catholique in Louvain-la-Neuve (België).
- 219/
216 Op het *30th Social Science History Conference* op 3-6 november in Portland (USA) nam Kees Mandemakers zitting in het panel 'Big social science: big cities, big histories - Megaresults for megabucks? Retrospective and prospective looks at large-scale quantitative urban history'. Verder werden de volgende papers gepresenteerd:
- Koen Matthijs, Jan Kok, Theo Engelen, Frans van Poppel en Kees Mandemakers: 'A turn of fate. Life courses in the Low Countries between 1850 and 1940';
  - Ruben I. van Gaalen en Frans van Poppel: 'Growing up in the Netherlands: Long-term changes in the family structure in which children grew up';
  - Jan Kok en Jan van Bavel: 'The intergenerational transmission of fertility in rural Holland, 1850-1940'.
  - Hilde Bras en Muriel Neven: 'Sibling effects on migration and marriage in Belgium and The Netherlands, 1829-1940'.

- 215/
214 Op het ICS-symposium *De maakbaarheid van de levensloop* dat plaatsvond op 4 november in Utrecht presenteerden Frans van Poppel en Ruben van Gaalen hun paper 'Ervaringen in het ouderlijk gezin en de latere levensloop' en gaven Ineke Maas en Marco van Leeuwen de lezing 'Heterogamy in first and later marriages: a historical perspective'.
- 213 Ruben I. van Gaalen en Frans van Poppel presenteerden het paper 'Living with kin in the Netherlands: Long-term trends, variability and effects on longevity' op het *IUSSP and University of Utah Conference Kinship and Demographic Behavior* in Salt Lake City van 31 oktober tot 1 november.
- 212/
211 Op het *XVIth International Conference of the Association for History and Computing* in Amsterdam van 14-17 september werden onder meer de volgende lezingen gegeven:
- M. van Leeuwen: 'Foundations of a historical international social class scheme (HISCLASS)';
  - Kees Mandemakers: 'Standards data-input of the Historical Sample of the Netherlands'.
- 210 Marco van Leeuwen gaf in september op de Faculteit Sociologie van de Universiteit van Utrecht de lezing 'The study of long term processes of social inequality'.
- 209 Op 23 juli presenteerden Jan Kok en Jan van Bavel in Tours voor het *XXV International Union for the Scientific Study of Population Conference* hun paper 'Are deliberate birth spacing effects in fact statistical and bio-demographic artifacts? A critical study with data from the Netherlands'.
- 208 Ruben I. van Gaalen en Frans van Poppel presenteerden hun paper 'Living arrangements of children in the Netherlands: Long-term changes and social variation' op de IIS Conferentie *Frontiers of Sociology* in Stockholm van 6-9 juli tijdens de sessie 'Demographic aspects of family change'.
- 207 Op de *World History Conference* dat plaatsvond in Sydney van 3-9 juli gaf Kees Mandemakers voor de International Commission for Historical Demography de volgende lezing: 'New kinds of research with the Historical Sample of the Netherlands'.
- 206 In juni was er een interview met Kees Mandemakers en Peter Doorn over het project Life Courses in Context in *NWO Hypothese, NWO-blad voor de wetenschap*.
- 205/
202 Onder de titel *Zeeuwen in beweging* werd in Middelburg op 27 mei door de HSN in samenwerking met het Zeeuws Archief en de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland een symposium georganiseerd waar door verschillende wetenschappers de resultaten van hun onderzoek en het belang van de database naar voren werd gebracht. Er werden onder meer lezingen gehouden door:
- Kees Mandemakers, 'De HSN en het onderzoek in Zeeland'
  - Ulbe Bosma, 'De migratie van Zeeuwen naar Oost-Indië'
  - Frans van Poppel en Ruben van Gaalen, 'Opgroeien in Zeeland. Gezinsstructuur tijdens de jeugdfase'
  - Hilde Bras, 'Helpers of rivalen? De levenslopen van broers en zusters in

Zeeland tussen 1850 en 1950'.

- 201 Op 23 mei was er een interview met Kees Mandemakers over de HSN en het symposium 'Zeeuwen in beweging' in de *Provinciale Zeeuwse Courant*.
- 200 Frans van Poppel, Christiaan Monden en Kees Mandemakers gaven een eerste lezing op basis van het GENLIAS-materiaal op het Seminar *Inherited Dimensions of Human Populations in the Past: Exploring intergenerational dimensions of human behavior*, dat werd gehouden te Mahón op Menorca van 19-21 mei onder de titel ' Intergenerational transmission of age at marriage, Netherlands 1812-1920'.
- 199 In maart was er een interview met Kees Mandemakers over de HSN en de investeringssubsidie NWO-groot in *Geestesoog, Nieuwsbrief NWO Geesteswetenschappen*.
- 198 Marco van Leeuwen gaf de lezing 'Migration and endogamy according to social class in France, 1803-1986' aan de *Ecole des Hautes Etudes (EHESS)* in Parijs in maart 2005.
- 197 Op 26 januari gaf Kees Mandemakers de lezing 'Onderzoek in Rotterdam met de HSN' voor het *Rotterdams Historisch Café* op het Gemeentearchief van Rotterdam.
- 196/
- 191 Op 21 januari vond in Rotterdam een symposium plaats onder de titel *Rotterdamers van binnen en van buiten* met als onderwerp de demografische en sociale ontwikkelingen in Rotterdam in de 19e en 20e eeuw. Op het congres dat georganiseerd werd door het Gemeentearchief van Rotterdam, het Historisch Museum Rotterdam en de HSN, werden o.a. lezingen gehouden door:
- Kees Mandemakers, 'De HSN in Rotterdam'
  - Jan Kok, "'Eigen baas zijn, da's maar alles". Huwelijksmotivatie van Rotterdamers uit de tweede helft van de negentiende eeuw'
  - Henk Delger, 'Arbeidsmarkt en beroepsmobiliteit. Een onderzoek naar de geleghheidsstructuur voor Duitse migranten in Rotterdam, 1870-1930'
  - Gerard van der Harst, 'De verhuisgeschiedenis van Zeeuwse en Brabantse migranten in Rotterdam, 1870-1940'
  - Margaret Chotkowski, 'Collega's, vrienden en huisgenoten? Dagelijkse contacten van Italiaanse migranten in Nederland, 1860-1940'
  - Leo Lucassen, "'Toen zij naar Rotterdam vertrokken". Immigranten toen en nu'.
- 2004
- 190 Interview met HSN-medewerker Ben Mouwes, opgenomen in de *Kennemer Kroniek. Nieuwsblad van de Archiefdienst voor Kennemerland* 8 (dec. 2004), 12-13.
- 189 Gerard van den Berg gaf de lezing 'Individual mortality and macro-economic conditions from birth to death' op een seminar van het *Max Planck Institute of Demography* in Rostock (DL).
- 188/

- 187 Ter gelegenheid van de *Feestelijke afsluiting AKON-project Zeeland* (Zeeuws Archief, Middelburg, 15 december 2004) werd een tweetal lezingen gegeven. Kees Mandemakers sprak over 'De HSN en de AKON' en Frans van Poppel gaf een lezing getiteld 'Sterfte in Zeeland in de 19de en vroeg-20ste eeuw'.
- 186 De *Commissie voor de geschiedenis en de cultuur van de joden in Nederland*, onder auspiciën van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, organiseerde op 10 december 2004 een bijeenkomst voor onderzoekers op het gebied van de geschiedenis en de cultuur van de joden in Nederland. Frans van Poppel gaf de lezing 'Comparatieve negentiende-eeuwse demografische geschiedenis van Joden, Katholieken en Protestanten in Den Haag'.
- 185 Op de *Annual Meeting van de Social Science History Association* op 18-21 november in Chicago (USA) werd door George Alter, Martin Dribe en Frans van Poppel het paper 'Childbearing history and post-reproductive mortality. A comparative analyses of three populations in nineteenth century Europe' gepresenteerd.
- 184 Kees Mandemakers gaf de lezing 'Historische Steekproef Nederland bevolking' op het *CBS-symposium over de digitalisering van de volkstellingen, 1795-1971* dat plaats had in Voorburg op 12 november 2004.
- 183 Op 5 en 6 november 2004 vond in Keulen (Dl.) het *Eleventh Herbsttagung des Arbeitskreises Historische Demographie der Deutsche Gesellschaft für Demographie* plaats. Tijdens de sessie 'Familie, Zusammenleben, Konflikt: Familienkonstellationen und Lebenschancen in transdisziplinärer Perspektive' presenteerde Frans van Poppel het paper 'Family structure during childhood and survival in later life. Design of a study for the Netherlands and first results'.
- 182/
- 181 Op de workshop *Culture and the decline of fertility: religious norms, education and the changing status of women* aan de Venice International University (San Servolo, Venetië, 14 oktober 2004) werden twee papers gepresenteerd op basis van HSN-materiaal:
- Jan van Bavel en Jan Kok, 'Denomination and religiousness in the Dutch fertility transition, 1845-1945';
  - Jona Schellekens en Frans van Poppel, 'Religious differentials in marital fertility in urban Holland, 1860-1910'.
- 180 Frans van Poppel presenteerde samen met Ingeborg Deerenberg (CBS), Judith Wollesberg-Van den Bosch (Pallas Health Research) en Peter Ekamper (NIDI) het paper 'Hoe lang leefden wij? Veranderingen in de levensduur en het doodsoorzakenpatroon van de Nederlander in de laatste anderhalve eeuw'. Dit gebeurde op 7 oktober 2004 in Bilthoven tijdens het *Congres 'Langer leven, beter leven?'* georganiseerd door de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).
- 179 Op 22 september 2004 hield Gerard van den Berg op het *Center for Health and Well-being* van de Princeton University (Princeton, USA) een presentatie onder de titel 'Macro-economic conditions early in life and individual mortality' (paper met Maarten Lindeboom en France Portrait).
- 178 Op 4 juni 2004 gaf Kees Mandemakers een lezing op de *Stuudiemiddag VGI: 15 jaar geschiedenis en informatica in Nederland en Vlaanderen* (Amsterdam) onder de titel 'De Historische Steekproef Nederlandse bevolking: Verleden en

ontwikkeling’.

- 177 De lezing ‘Colleagues, friends and partners? Composition of the personal relationships of the Italians in the Netherlands (1860-1960)’ werd door Margaret Chotkowski gegeven op de conferentie *“Little Italies” in north-western Europe* in mei 2004 in Valenciennes (Frankrijk).
- 176 Op de *Sociaal-Wetenschappelijke studiedagen* in Amsterdam (mei 2004) gaf Hilde Bras een lezing ‘Rivalen of hulpbronnen? De invloed van broers en zussen op de levensloop’.
- 175 Frans van Poppel en Aart Liefbroer presenteerden hun paper ‘Family structure during childhood: survival effects in later life. Design of a study and first results’ voor de *Population Association of America* in Boston (MA, USA), 1-3 april.
- 174 Hans Knippenberg organiseerde de *Second Conference on the changing religious landscape of Europe* aan de Universiteit van Amsterdam van 31 maart tot 3 april 2004. Hij hield tevens een introductie en presenteerde het paper ‘From the fault line Rome-Reformation to a clash of civilizations: The changing relationship between state and religion in the Netherlands’.
- 173 Op de *KNCV-bijeenkomst ‘Wat verklaart de toegenomen tuberculosesterfte in de Tweede Wereldoorlog in Nederland?’*, gehouden in Den Haag op 29 maart 2004, gaf Kees Mandemakers de lezing ‘De HSN en de mogelijkheden voor onderzoek naar TBC-sterfte’.
- 172/
- 165 Op het *5th European Social Science History Conference* in Berlijn (24-27 maart) was de HSN in verschillende sessies vertegenwoordigd.
- Kees Mandemakers was voorzitter van de sessie ‘New directions in history of the family: Meeting in Sydney, July 2005’.
  - Jan Kok, ‘Marital fertility and birth control in rural Netherlands and Taiwan, 19th and early 20th centuries’ (paper met Wen-shan Yang and Ying-hui Shieh). Dit paper werd tevens gepresenteerd op 4 maart 2004 aan de Universiteit Utrecht;
  - Jan Kok, ‘Fertility and social differentiation in Taiwan and the Netherlands: ethnicity and religion’ (paper met J. Shepherd, I. Pan, C. Engel, T. Engelen en M. Brown);
  - Jan Kok, ‘Burden or opportunity? Illegitimate births in the Netherlands and Taiwan’, samen met S. Wang en H. Gates;
  - Frans van Poppel en Marloes Schoonheim, ‘Measuring cultural differences between religions with network data. An example based on 19th-century. Dutch marriage certificates’;
  - Hilde Bras en Muriel Neven, ‘Rivals or resources. Sibling-effects on young rural-born women’s lives. The Netherlands and Belgium, 1840-1940’;
  - Margaret Chotkowski, ‘Nature and composition of the personal relationships of the Italians in the Netherlands (1860-1960)’;
  - Marco van Leeuwen en Ineke Maas, ‘Measures of skill, status and class in an international perspective’.
- 164 Op 13 februari 2004 hield Leo Lucassen een lezing getiteld ‘Een wereld te winnen: over de historische dimensie van migratiestudies’ voor het *Instituut voor Migratie en Etnische Studies (IMES)*, Universiteit van Amsterdam.

2003

163/

162 Jan Kok gaf op de workshop *Positive or Preventive? Reproduction in Taiwan and The Netherlands* die plaatsvond op 15-17 december 2003 op de *Academia Sinica Taipei* in Taiwan twee lezingen: 'Burden or opportunity? Illegitimate births in The Netherlands and Taiwan' (met Hill Gates en Sping Wang) en 'Marital fertility and birth control in rural Netherlands and Taiwan, 19th and early 20th centuries' (met Wen-shan Yang en Ying-hui Hsieh).

161 Hilde Bras en Muriel Neven gaven samen de presentatie 'Rivals, substitutes or resources? The influence of siblings on the life course of rural-born women from Zeeland, the Netherlands and the Pays de Herve, Belgium (1850-1950)', *Seizièmes Entretiens du Centre Jacques Cartier, colloquium Frères, soeurs et jumeaux: passé et present des fratries*, Lyon (Frankrijk), 1 december 2003.

160 Op 28 november hield Kees Mandemakers de lezing 'The Historical Sample of the Netherlands (HSN) and other Dutch databases as new instruments for the historical study of intermediary structures' tijdens het ODIS-International Symposium *Intermediary Structures and Democracy. An historical Approach* in Leuven (België).

159/

156 Op de 28th *Social Science History Conference* te Baltimore (USA), 13-16 november 2003 was de HSN met vier papers vertegenwoordigd: Hilde Bras, 'The institution of service, youth and social change'; Kees Mandemakers, Marco van Leeuwen & Ineke Maas, 'Familial influence on partner choice: the Netherlands 1830-1940'; Jan van Bavel & Jan Kok, 'The Role of Religion in the Dutch Marital Fertility Transition. Starting, Spacing and Stopping in the heart of the Netherlands, 1845-1945'; Jona Schellekens and Frans van Poppel, 'Religious differentials in marital fertility in Holland, 1860-1910'.

155 Kees Mandemakers droeg met 'HSN expertise-software for population registers and data handling' bij aan de *IMAG (International Microdata Access Workgroup)-workshop Longitudinal and Cross-Sectional Historical Data: Intersections and Opportunities* in Montréal (Canada), 10-11 november 2003.

154/

153 In oktober hield Hilde Bras twee lezingen over Zeeuwse dienstboden. De eerste, 'Zeeuwse meiden. Dienen in de levensloop van vrouwen, 1850-1950', op 11 oktober voor *Reunion* (onderdeel van de Nederlandse Vereniging voor Genealogie) in Utrecht en de tweede op 31 oktober binnen het kader van het *N.W. Posthumus Instituut* onder de titel 'Dienstbodes: werk en levensloop'.

152 Kees Mandemakers nam deel aan het *Symposium Mensen achter het beleid. Persoonsdossiers als bron voor het historisch-wetenschappelijk onderzoek* op het Nationaal Archief in Den Haag met de lezing 'De Historische Steekproef Nederlandse bevolking'.

151/

149 Maarten Lindeboom presenteerde in samenwerking met France Portrait en Gerard J. van den Berg het paper 'Individual mortality and macro-economic conditions from birth to death' op een drietal bijeenkomsten: *Population Economics Conference* te New York (juni 2003), tijdens de *European Econometric Society Meeting* in Stockholm in september 2003 en tijdens een *research seminar* aan de Universiteit van Bergen (Noorwegen) in november 2003.

- 148 Gerard van der Harst gaf op 6 september 2003 de lezing 'De vestiging van Zeeuwse migranten in Rotterdam e.o. aan het einde van de negentiende eeuw' ter gelegenheid van de *Genealogische Dag Zeeland* op het Zeeuws Archief, Middelburg.
- 147/
- 144 Op de *XVth International Conference of the Association for History and Computing*, Tromsø (Noorwegen), 6-9 augustus 2003, organiseerden Kees Mandemakers en Lisa Dillon een sessie onder de titel 'Best practices with large databases on historical populations'. Marco van Leeuwen droeg hieraan bij onder de titel "Invited comments on the paper 'Best practices with large databases on historical populations'". Op dezelfde conferentie presenteerden Kees Mandemakers en Peter Doorn het project 'Life courses in context. A collaboratory based on Dutch population registers and censuses in the 19th and 20th century'. Marco van Leeuwen organiseerde een ronde tafel onder de titel 'HISCO and the History of Work Information System'.
- 143 Frans van Poppel en Aart Liefbroer hielden een lezing 'Family structure and socio-economic position: survival effects in later life. First results of the Historical Sample of the Netherlands' tijdens het congres *Geneve Early life conditions and longevity: reconstructing lives from cradle to grave* op de Universiteit van Genève, 12-14 juni 2003.
- 142 Frans van Poppel presenteerde 'The Historical Sample of the Population of the Netherlands' tijdens de Workshop *Genetics, Genealogies and Family Databases* in Umeå (Zweden), 4-6 juni 2003.
- 141 Op het *Netherlands Institute for Advanced Study* te Wassenaar gaf Margaret Chotkovsky in april 2003 de lezing 'Colleagues, friends and partners? The composition of the personal relationships of the Italian migrants in the Netherlands, 1860-1936'.
- 140 Jan Kok gaf op 16 januari 2003 de presentatie 'New insights in demography using a database with historical life courses, The Netherlands 19th and 20th centuries' op het *Institute of Ethnology of Academia Sinica in Taipei*, Taiwan.
- 2002
- 139 In *Akademie Nieuws* 70 (december) werd uitgebreid stilgestaan bij de HSN en het project 'Life courses in context', geïnterviewd werden Peter Doorn, Jan Kok en Kees Mandemakers.
- 138 Op 28 november gaf Jan Kok de lezing, 'Levenslopen in de historische demografie: vrijgezellen geboren rond 1900', op de *Vrije Universiteit Amsterdam*.
- 137/
- 135 Op de Workshop *Endogamie en partnerkeuze in Nederland en Vlaanderen*, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam (22 november) waren er drie 'HSN'-papers: Jan Kok en Kees Mandemakers, 'Ruimtelijke aspecten van de huwelijksmarkt in twee Nederlandse provincies, 1840-1940'; Marco van Leeuwen en Ineke Maas, 'Huwelijksmobiliteit in Nederland in de 19e en eerste helft van de 20e eeuw' en Marlou Schrover, 'Gemengde huwelijken van Duitsers in de negentiende eeuw'.

- 134/
133 Marlou Schrover gaf na aanleiding van het verschijnen van het boek *Een kolonie van Duitsers. Groepsvorming onder Duitse migranten, Utrecht in de negentiende eeuw* op 10 november een interview met het radio-pogramma *OVT* , en in de week van 7 november interviews met *Utrechts Nieuwsblad*, *Stadsblad Utrecht*, *Ons Utrecht*, *Radio M*, en *Contrast*.
- 132/
131 Op de *27th Social Science History Conference* te St. Louis, USA (25 oktober-) waren er twee HSN-papers: Jan Kok, Kees Mandemakers en Henk Wals, 'Residential mobility Amsterdam 1890-1940. Housing market & family backgrounds' en J. Kok, A. Kasakoff and J. Adams 'Comparing life course migration systems: 19th Century Netherlands and New England'.
- 130 Jan Kok, interview over de HSN voor *Radio Noord-Holland* (1 oktober).
- 129 Op de *11th European Workshop on Econometrics and Health Economics* te Lund (Zweden), 11-12 september, presenteerden Maarten Lindeboom, France Portrait en Gerard J. van den Berg een paper met als titel 'Changes in Longevity and Economic Conditions'.
- 128 Frans van Poppel en Kees Mandemakers kwamen op de *Tiende sociaal-wetenschappelijke studiedagen* 31 mei, Vrije Universiteit, Amsterdam met het paper 'Sociale verschillen in zuigelingen- en kindersterfte in Nederland: Nieuwe historische gegevens voor de negentiende eeuw'.
- 127 Marco van Leeuwen, Ineke Maas, Andrew Miles en Jean-Pierre Pélissier presenteerden het paper 'Endogamy according to social class. England, France and The Netherlands, 19th-20th centuries' op de *Young Scholars' European Historical Demography Conference* te Vaalbeek , België (25-27 April).
- 126 Op 26 april droeg Kees Mandemakers met een lezing over de HSN bij aan de *VGI-studiemiddag* 'De bruikbaarheid van genealogische gegevens op Internet: een gang langs de Nederlandse archieven', 26 april, Historisch Centrum Overijssel, Zwolle.
- 125 Onder de titel 'Bezint eer ge bemint. Trouwen in Zeeland' gaf Jan Kok een voordracht op het Zeeuws Archief te Middelburg (11 april).
- 124/
121 Op de *Fourth European Social Science History Conference* te Den Haag (27 februari - 2 maart) waren er verschillende HSN-papers. Onder de titel 'Moving house as a coping strategy' kwamen Jan Kok, Kees Mandemakers en Henk Wals met een eerste rapportage betreffende hun onderzoek naar het Amsterdamse verhuisgedrag. Harry Ganzeboom hield een voordracht, 'Long term trends in occupational status attainment in the Netherlands in the 19th and 20th century: evidence from marriage records and sibling data'. Verder was er op deze conferentie een HISCO-sessie (codering beroepstitels, Marco van Leeuwen en Ineke Maas) en gaf Jan Kok een paper onder de titel 'Cupid's arrows in Rotterdam. Getting married in an expanding seaport, 1850-1950'.
- 120/
119 Op de *Tagung: Fremde in Hamburg - fremd sein in europäischen Großstädten*, Hamburg 20-22 februari werden twee HSN-papers gepresenteerd: Henk Delger met 'The opportunity structure of Rotterdam. An investigation of social mobility of two cohorts of German migrants (1870-'79 and 1920-'29)' en Leo Lucassen, 'Germans into Turks: migrants and the Rotterdam labour market, 1920-1980'.

- 118 Jan Kok presenteerde zijn onderzoeksopzet en de HSN op de conferentie 'Wealth accumulation, inequality and growth in the long run: new perspectives derived from individual and family data', op de Ecole Supérieure, Parijs, 8 februari).
- 2001
- 117 Frans van Poppel, Jona Schellekens en Aart Liefbroer namen met het paper 'Religious Differentials in Infant and Child Mortality in the Netherlands 1860-1920' deel aan de *Quatorzièmes Entretiens du Centre Jacques Cartier* ('La démographie des minorités'), Regards croisés Fondation Mérieux Lyon, 2-5 december.
- 116 Interview met Jan Kok omtrent het HSN-project te Akersloot, *radio Noord-Holland* (12 december).
- 115/
114 Op de *26th Social Science History Association*, Chicago, 15-18 november stond de HISCO-manual (Marco van Leeuwen en Ineke Maas) centraal in een Meet-the-author session. Clé Lesger, Leo Lucassen en Marloe Schrover presenteerden voorts een paper, genaamd: 'Is there life outside the network? German migrants in 19th century Netherlands and the need for a more balanced migration typology'.
- 113 Ter gelegenheid van de *5th International Conference Health and the Child: Care and Culture in History*, 13-16 september, Geneva Medical School hield Frans van Poppel een lezing met als onderwerp 'Differential infant and child mortality in three Dutch regions'.
- 112/
111 Op de *XVth International Conference of the Association for History and Computing*, 28-31 augustus te Poznan, Polen hield Kees Mandemakers een lezing onder de titel 'The new HSN-expertise software for population registers data entry and data handling' en Marco van Leeuwen onder de titel 'HISCO and the History of Work Website'.
- 110/
108 Op de *Conference on Marriage Patterns in Taiwan and the Netherlands*, 20-24 aug. te Boxmeer werden drie 'HSN-papers' gepresenteerd: a) Jan Kok & Kees Mandemakers 'Free choice from a limited supply. The marriage market in two Dutch provinces, 1840-1940', b) Theo Engelen & Jan Kok, 'To marry or not to marry. Permanent celibacy and late marriage patterns in Taiwan and the Netherlands en c) Jan Kok, 'Restraint or release? A comparison between urban and rural marriage patterns in the Netherlands, 1840-1940'.
- 107 Voor de werkgroep Migratiegeschiedenis werd te Leiden door Jan Kok op 1 juli de lezing 'Toepassing van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking en de Historische databank Nederlandse gemeenten in onderzoek naar migratie' gegeven.
- 106 Interview over de HSN met Kees Mandemakers, programma *OVT* (VPRO, radio 1), 2 juni.
- 105 Op 1 juni hield Jan Kok op het SISWO een lezing onder de titel 'Levensloopanalyse en de Historische Steekproef Nederlandse bevolking'.

104 Interview over de HSN met Kees Mandemakers, *Volkskrant*, wetenschapsbijlage, 19 mei.

103/

93 Onder de titel *HSN Workshop on Large Databases: Results and Best Practices* organiseerde de HSN een workshop (17-18 mei IISG Amsterdam) met als doel a) het gebruik van de HSN-database te vergroten met name voor comparatief onderzoek en b) de toekomst van dit soort grote databases te bespreken. De workshop werd gesubsidieerd door NWO, gebiedsbestuur Geesteswetenschappen. De workshop bestond uit de volgende sessies:

- Analfabetisme (Onno Boonstra, 'Illiteracy decline in the Netherlands, 1775-1900, David Vincent, 'Dutch literacy in European perspective', commentaar: Kees Mandemakers);
- Kindersterfte (Michael Haines, 'Inequality and infant and childhood mortality in the United States in the twentieth century', Frans van Poppel en Kees Mandemakers, 'Social class differentials in infant and child mortality in urban and rural areas: three Dutch regions, 1812-1912', commentaar: Theo Engelen);
- Sociale mobiliteit en huwelijk (Marco van Leeuwen, Ineke Maas, Andy Miles, Jean-Pierre Péliissier, 'Endogamy in a comparative perspective: England, France and the Netherlands', commentaar: Harry Ganzeboom).
- Migratie en de familie (Jan Kok, Alice Kasakoff, John Adams, 'Family migration during the child-bearing period in 19th century Holland and the American North: A comparative analysis based on genealogies and population registers, commentaar: Jan Lucassen);
- Familiebanden en sociale mobiliteit (Harry Ganzeboom, 'Long term trends in occupational status mobility in the Netherlands in the 19th and 20th century: Evidence from marriage records and sibling data', Cameron Campbell, 'Social mobility from a kinship perspective: rural Liaoning, 1789-1909, commentaar: Andy Miles);
- Migratie en bestemming (Leo Lucassen en Clé Lesger, "'Fragmented chains". Changing patterns in German migration to the Netherlands, 1850-1900', Leslie Page Moch, 'Migration in France, sources, problems and methods, 1850-1920', commentaar: Jan Kok);
- Large databases (Kees Mandemakers, 'Best practices with large databases on historical populations', commentaar: Lisa Dillon).

92 Op de IASSIST/IFDO-conferentie '2001 A Data Odyssey', 16 mei te Amsterdam, presenteerde Kees Mandemakers een paper over de HSN.

91/

89 Diverse interviews naar aanleiding van het HSN-congres Friesland (23 febr.): Kees Mandemakers, *Leeuwarder Courant* en *Radio Fryslân* en Frans van Poppel, tv-interview met *Omroep Friesland*.

88/

85 Onder de titel *Over Friese mensen* werd te Leeuwarden (23 februari) door de HSN in samenwerking met het Rijksarchief Friesland en de Fryske Akademy een symposium georganiseerd waar door verschillende wetenschappers de resultaten van hun onderzoek en het belang van de database naar voren werd gebracht. Er werden o.a. lezingen gehouden door Kees Mandemakers ('De HSN in Friesland'), Frans van Poppel ('Kindersterfte'), Doreen Gerritzen ('Friese voornamen') en Ineke Maas & Marco van Leeuwen ('Huwelijksmobiliteit in Friesland'). De lezingen zullen worden gebundeld in een speciale uitgave van *It Baeken*.

94

- 84 Lezing van Hilde Bras, 'Maids to the City. Rural-Urban Migration of Female Domestic Servants in the Netherlands, 1850-1950'. CLARA Workshop on 'Domestic Service and Mobility: Labour, Livelihoods and Lifestyles', Amsterdam, IISG, 5-7 februari 2001.
- 2000
- 83/
- 82 Op de conferentie *Global Labour History in the Twenty-First Century. A Conference Celebrating the 65th Anniversary of the International Institute of Social History (23-25 november, IISG)* werd door Marco van Leeuwen een lezing gegeven over historische beroepstitels: 'A website on the History of Work' en gaf Kees Mandemakers een uiteenzetting over de HSN waarbij hij speciaal inging op het belang van grote databases voor de geschiedenis van de arbeid.
- 81 Marlou Schrover presenteerde op deze 25th SSHC, Pittsburgh (26-29 oktober) het paper 'Migration and mixed marriages? Crossing a sexual border. German female migrants in the Netherlands in the second half of the nineteenth century'.
- 80 Frans van Poppel en Jona Schellekens presenteerden op de 25th SSHC, Pittsburgh (26-29 oktober) het paper 'Religion and Infant and Child Mortality in the Netherlands: 1860-1920'.
- 79/
- 78 Jan Kok leverde een commentaar m.b.v. HSN materiaal op zowel de panelsessie rond C. Pooley and J. Turnbull, *Migration and mobility in Britain since the 18th century* (London 1998), als op de panelsessie rond P.-A. Rosental, *Les sentiers invisibles. Espace, familles et migrations dans la France du 19e siècle* (Paris: EHESS 1999), 25th Social Science Association Conference, Pittsburgh (26-29 oktober).
- 77 Leo Lucassen was lid van het panel 'Rewriting the migration history of Western Europe in the 20th century', 25th Social Science History Conference, Pittsburgh (26-29 oktober).
- 76 Frans van Poppel en Kees Mandemakers participeerden met 'Social Class Differentials in Infant and Child Mortality in Urban and Rural Areas: Three Dutch Regions, 1812-1912' in de 25th Social Science History Conference, Pittsburgh (26-29 oktober).
- 75 Op dezelfde conferentie hield Marlou Schrover een lezing onder de titel 'German women in the Netherlands 1850-1912: marital behaviour and acculturation'.
- 74/
- 72 Binnen het migratie-netwerk van de 3th European Social Science History Conference werden drie papers gepresenteerd afkomstig van het PIONIER-project van Leo Lucassen:
- Margaret Chotkowski, 'Italian migrants in the Netherlands in the 19th century: migration and settlement of the chimneysweepers and plaster figure makers';
  - Gerard van der Harst, 'Heading for Rotterdam. Heading for Randstad Holland. Migration patterns and socio-economic backgrounds of labour migrants from the Dutch provinces Zeeland and North-Brabant, 1870-1880';

- Kasja Weenink, '(Dis-)continuity and differences in migration patterns of German newcomers to Rotterdam 1870-1880 and 1920-1930'.

- 71 Marco van Leeuwen organiseerde op de 3th European Social Science History Conference, Amsterdam een 'Roundtable' rond 'The HISCO-manual' (Historical International Standard Coding of Occupations). De Nederlandse beroepstitels zijn afkomstig uit de HSN-database.

- 70/69 Op de 3th European Social Science History Conference, Amsterdam, 12-15 April 2000 werd door Kees Mandemakers een sessie georganiseerd rond het thema Grote demografische databases. Centraal stond de vraag 'Working Class: Uniform in background and behaviour?' Op deze sessie was ook de HSN met twee papers vertegenwoordigd: L. Heerma van Voss & F. Vermeulen, 'Living Strategies of Twente Textile Workers, ca. 1920' en F. van Poppel, 'Differential mortality of labour and non labour class (expectancy of life as indicator of living standards)'.

- 68 Op 10 april hield Marlou Schrover op een workshop van het N.W. Posthumus Instituut te Utrecht, een lezing onder de titel 'Entrepreneurs and ethnic entrepreneurs. What is the difference? German entrepreneurs in the Netherlands in the nineteenth century'.

- 67 Op 9 februari hield Kees Mandemakers een lezing met als titel 'De HSN en de levensloop van de Utrechtse bevolking in de 19e eeuw' voor de Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Utrecht.

- 1999

- 66 Binnen het kader van de jubileumlezingen van het Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis werd door Jan Kok ingegaan op de theoretische achtergrond van de levensloop-benadering: 'Transities en trajecten. De levensloop benadering in de sociale geschiedenis' (IISG, 21 december).

- 65 Leo Lucassen participeerde op the *Social Science History Association (SSHA)*, *Fort Worth* (11-14 nov.) met de lezing 'Bringing structure back in. Economic and political determinants of immigration in four Dutch cities (1920-1940)'.

- 64 De lezing "'Naturally, every child was supposed to work": Family determinants of of the leaving home process in The Netherlands, 1850-1940' werd door Hilde Bras en Jan Kok ook gegeven op de *24e Social Science History Conference* te Forth Worth (11-14 nov.).

- 63 Voor de Nederlandse Genealogische Vereniging te Utrecht hield Jan Kok op 16 oktober een lezing onder de titel 'Buitenechtelijke geboorten en de Historische Steekproef Nederlandse bevolking'.

- 62 Op de ESF-workshop 'The leavers and stayers in the household in Eurasian societies' (Den Haag, NIDI, 20 juni) gaven Hilde Bras en Jan Kok een lezing onder de titel "'Naturally, every child was supposed to work": Family determinants of of the leaving home process in The Netherlands, 1850-1940'.

- 61 Onder de titel 'Between Family and the City: Parental Dependency and Urban Acculturation in Ego Documents of Female Domestic servants, 1860-1940' gaf Hilde Bras een lezing op het congres 'Mirrors of the Self: First-Person Narratives

and Nineteenth-Century Social and Cultural History', Universiteit Leiden (28-29 mei).

60/

58 Bij verscheidene gelegenheden werd door Leo Lucassen de opzet en structuur van het DVI-project uiteengezet, o.a. in lezingen op de universiteiten van Osnabrück (20 mei), Michigan-Flint (9 nov.) en Michigan East Lansing (10 nov.).

57 Op 23 maart gaf Frans van Poppel een lezing voor de demography group van het Centre for Advanced study at the Norwegian Academy of Science and Letters te Sørneset, Noorwegen, getiteld 'Religion and child mortality in the Netherlands, 1860-1910'.

56 Voor de Katholieke Vrouwen Organisatie West-Zeeuws-Vlaanderen werd door Hilde Bras een lezing gehouden, getiteld 'Zeeuwse dienstbodes in de negentiende eeuw' (Schoondijke, 9 februari).

55/

52 Onder voorzitterschap van Prof. dr A. van der Woude werd op 22 januari een studiemiddag van de Nederlandse Vereniging voor Demografie gewijd aan 'De Historische Steekproef Nederlandse bevolking als bron van demografische kennis'. Op deze middag werden de volgende vier lezingen gehouden:

- Kees Mandemakers 'Doelstellingen, achtergronden en ontwikkeling van de HSN'
- Luc Smits, 'Pre-conceptionele determinanten van de vruchtbaarheid van het vrouwelijk nageslacht. Een onderzoek over drie generaties'
- Jan Kok, 'Migratiepatronen van Utrechters in de 19e en 20e eeuw'
- Frans van Poppel, 'Kindersterfte in de negentiende eeuw. Een vergelijking tussen Utrecht en Zeeland'

1998

51/

50 Op de *Social Science History Conference te Chicago* (19-22 nov.) was de HSN met twee papers vertegenwoordigd. Hilde Bras hield een lezing binnen het family/demography netwerk getiteld 'Determinants of age at leaving home in the Dutch delta: Zeeland 18401-1920' en Kees Mandemakers binnen hetzelfde netwerk over een samen met Jan Kok geschreven paper, 'Marriage fields in The Netherlands. The geography of spouse selection in two provinces, 1840-1940'.

49 Op een seminar van het N.W. Posthumus Instituut (Utrecht 23 april) gaf Jan Kok een lezing onder de titel 'Gezinsstrategieën rond migratie en arbeid in de provincie Utrecht in de 19e en 20e eeuw'.

48/

47 Interviews naar aanleiding van het HSN-congres Zeeland: Kees Mandemakers, *Provinciale Zeeuwse Courant* (21 maart) en Hilde Bras, *regionale tv Zeeland* (20 maart).

46/

42 Onder de titel *Over Zeeuwse mensen* werd te Middelburg (20 maart) door de HSN in samenwerking met de Stichting Regionale Geschiedbeoefening Zeeland

een symposium georganiseerd waar door verschillende wetenschappers de resultaten van hun onderzoek en het belang van de database naar voren werd gebracht. Voor de gehouden lezingen zie verder de uitgegeven bundel (nr. 23 in appendix C).

41/

38 Op de *Second European Social Science History Conference*, Amsterdam (maart). 1998 was de HSN op verschillende sessies vertegenwoordigd. Marco van Leeuwen was voorzitter van het rondetafelgesprek over de Historical International Standard Coding of Occupations (HISCO) en nam met een vergelijkend paper deel in een sessie over sociale mobiliteit, 'Intergenerational mobility in Canada, the Netherlands and the UK' (in samenwerking met I. Maas, A. Miles en M. de Sève). Jan Kok en Henk Delger verzorgden een paper binnen het demografisch netwerk onder de titel 'Success or selection? The effect of migration on occupational mobility in a Dutch province, 1840-1950'. En Hilde Bras gaf een lezing onder de titel 'The Effect of Social background, Domestic Service and Migration on Female Marriage Chances in Zeeland the Netherlands (ca. 1830-1930)'.

1997

37 Bij de afdeling Economische geschiedenis van de Universiteit van Lund (11 december) kwam de HSN ook aan de orde in een lezing van Jan Kok onder de titel 'A critical look at the study of intergenerational mobility on the basis of marriage certificates'.

36/

35 Op het *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* gaf Jan Kok twee lezingen: 'Jeugdmigratie als gezinsstrategie' (november) en 'Private and collective strategies' (25 november en 28 november).

34/

33 Op de zomerconferentie van de International Sociological Association (Laval University, Quebec City, 14-15 aug.) was de HSN met twee papers vertegenwoordigd: Hilde Bras met het paper 'Migration, Domestic service and Marriage in Nineteenth century Zeeland' (Session: Historical mobility en Harry Ganzeboom met 'Long term trends in occupational status mobility in the Netherlands in the 19th and 20th century (Committee on social stratification).

32 Interview met Jan Kok en Ferry Groothedde, *Leeuwarder Courant*, 15 juli.

31 Op *De 44e Genealogische dag van de Nederlandse Genealogische Vereniging* te Zierikzee (24 mei) sprak Kees Mandemakers sprak over 'De HSN in Zeeland'.

30 *Third workshop on family economies and strategies* te Barcelona (3-5 maart). Dr J. Kok verzorgde een lezing onder de titel 'Family strategies behind leaving home and youth migration, The Netherlands 1850-1940'.

1996

29 *Studiemiddag van de Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland te Maastricht* (12 november). Dr C.A. Mandemakers sprak over 'De HSN en de

98

burgerlijke stand'.

- 28 *Social Science History Conference* te New Orleans (okt.). Dr J. Kok verzorgde een lezing met de titel 'Youth migration and its family context, the Netherlands, 1860-1930'.

27/

- 26 *First European Social History Conference* te Noordwijkerhout (april). Op dit congres werden lezingen verzorgd door dr J. Kok en drs H. Delger met de titel 'How safely can marriage registers be used to study intergenerational mobility?') en dr M.H.D. van Leeuwen en I. Maas die HSN-beroepstitels analyseerden binnen het kader van een HISCO-panel (Historical International Standard Classification of Occupations').

1995

25/

- 24 *HISMA (Historical International Social Mobility Analysis) Conference* te Birmingham (21 en 22 april). Kees Mandemakers nam hier deel met het paper 'Basic elements of a scheme for a successful classification of occupational titles. Part II: the construction of social groups'. Op hetzelfde congres te Birmingham werd door Marco van Leeuwen en Ineke Maas een lezing gegeven over de resultaten van hun onderzoek op basis van het HSN-databestand van Utrechtse huwelijksakten.

- 23 *Workshop Namen in historische bronnen* te Den Haag van het Centraal Bureau voor Genealogie (7 april). Kees Mandemakers nam deel met de lezing 'Familienamen en de HSN'. Er was een vervolgbijsamenkomst op 15 september te Utrecht.

- 22 *Internationale workshop 'Beroepen en beroepenclassificatie'* (RU Leiden, 14 en 15 februari). Kees Mandemakers nam deel met het paper 'Basic elements of a scheme for a successful classification of occupational titles in an interdisciplinary, historical and international perspective'.

1994

- 21 *Symposium Geschiedenis en Bestanden* te Enkhuizen (10 december). Jan Kok gaf een lezing op het Westfriese streekarchief met als titel 'De computer en de bronnen van de burgerlijke stand'.

20/

- 19 *American Social Science History Association* conferentie in Atlanta (13-16 okt.). Jan Kok hield een presentatie met als titel "'A criminal and all too often miserable existence". The life course of illegitimately born children, the Netherlands 19th and 20th century', (voorbereid met F. van Poppel en E. Kruse). Dit paper werd tevens door F. van Poppel gepresenteerd op het *Second Innocenti Seminar on the decline of infant mortality*, 3-8 december 1994 in Florence.

18/

- 17 *Negende Congres van de Association for History and Computing* te Nijmegen (30 aug. - 2 sept.). De HSN was vertegenwoordigd met een stand. Naast het

geven van informatie, was het doel van deze stand ook het demonstreren van het HSN-invoerprogramma. Tevens hield Kees Mandemakers een lezing waarin hij uiteenzette hoe de database van de HSN is opgebouwd en welke basisprincipes er worden gehanteerd bij de bouw van de invoermodules.

16/

10 *HSN-symposium De levensloop van de Nederlandse bevolking, 1810-1920. Eerste resultaten van de Historische Steekproef Nederlandse Bevolking in de provincie Utrecht*, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam (10 juni). Door middel van diverse lezingen werden de data en methoden van de HSN voor een breder publiek uiteengezet. Voor een overzicht van de gehouden lezingen zie verder de uitgegeven bundel (nr. 10 in appendix C).

9 *Nederlandse Genealogische vereniging afd. Zeeland te Kapelle* (29 januari) Jan Kok gaf een lezing voor de over het AKON-project en over de HSN in het algemeen.

1993

8 *Congres van de Association of History and Computing in Graz* (28 aug.). Kees Mandemakers hield een lezing over de doelstellingen en eerste resultaten van het proefproject Utrecht.

7 *Workshop 'Occupations and the computers in historical analysis'*, Maison des Sciences de l'Homme, Paris (7 mei). Kees Mandemakers gaf daar een lezing over het classificeren van historische beroepstitels.

1992

6 *Interview met Kees Mandemakers op Radio 5 over de steekproef bij het door TELEAC gemaakte historisch-cultureel magazine FAROS* (12 november).

5 *Jaarlijks congres van de Nederlandse Vereniging voor Genealogie te Delft* (7 november). Lezing door Kees Mandemakers over opzet en achtergronden van de HSN.

4 *Symposium 'Letteren en informatica in de jaren '90'* te Driebergen (14 mei). Op dit symposium was de HSN aanwezig met een posterpresentatie.

2/3 *Historisch-demografisch congres te Montréal* (5th Colloquim, Congres du Centre de Jacques Cartier, okt.). Kees Mandemakers gaf daar een lezing waarin hij de HSN voor een internationaal publiek introduceerde en waarin door middel van een door F.W.A. van Poppel gemaakte eerste analyse enige resultaten werden bekend gemaakt. Een lezing met dezelfde inhoud werd door F.W.A. van Poppel gegeven op 18 november 1992 te Oxford voor de *Wellcome Unit for the History of Medicine*.

1991

1 *Congres van de Association for History and Computing (AHC) te Odense in Denemarken* (sept.). Op dit congres gaf Kees Mandemakers een lezing waarin hij de unieke opzet en doelstellingen van de databank voor een internationaal ezelenschap uiteenzette.

100

APPENDIX D. Working papers

D1 Working papers HSN

2003

- 17 K. Mandemakers, 'HSN expertise-software for population registers and data-handling', paper voor de IMAG (International Microdata Access Workgroup)-workshop Longitudinal and Cross-Sectional Historical Data: Intersections and Opportunities in Montréal (Canada), 10-11 november 2003.

2000

- 16 L. Heerma van Voss & F. Vermeulen, 'Living Strategies of Twente Textile Workers, ca. 1920', paper for the third ESSHC, Amsterdam, 12-15 April 2000, session A-6 Working Class: Uniform in background and behaviour?

1998

- 15 K. Mandemakers & J. Kok, Marriage fields in The Netherlands. The geography of spouse selection in two provinces, 1840-1940 (nov. 1998) [Paper ESSHC 1998]

1997

- 14 F. Vermeulen, 'Stageverslag IISG en HSN: het TTA-project (jan. 1997).

1996

- 13 J. Kok, 'Youth labour migration and its family setting, the Netherlands 1850-1930', paper SSHC New Orleans (oktober 1996)

- 12 J. van Dijl, 'Stageverslag werkzaamheden bevolkingsregister', Amsterdam (mei 1996)

1995

- 11 Jurriën de Jong, Nieuwe HSN variabelenamen (februari 1995).

- 10 Hilde Bras, Definitie-studie HSN administratieprogramma BEHEER en MAIL (februari 1995).

1993

- 9 Henk Delger, Programmering en documentatie controle-proces HSN geboorteakten, fase II: semantiek (augustus 1993).

- 8 Astrid van Steenderen, Controleproces HSN Geboorteakten. Documentatie/handleiding bij controle op interne consistentie van HSN-geboorteakten (februari 1993).

1992

- 7 Kees Mandemakers, Verslag van de studiereis naar Canada, 6-16 oktober 1992 (nov. 1992).
- 6 Huib Fenijn, Classificatie van HSN-Beroepstitels volgens de indelingen van Booth-Armstrong, het NIDI en het CBS (oktober 1992).
- 5 Huib Fenijn, Analyse ter standaardisering van beroepstitels (oktober 1992).
- 4 Ellen Leenarts, Voorstellen voor controleprocedures (februari 1992).

1991

- 3 Kees Mandemakers, Verslag van de studiereis naar Denemarken en Zweden, 28 aug. 1991 - 04 sept. 1991 (oktober 1991)
- 2 Kees Mandemakers, Historical Sample of the Population of the Netherlands (HSN). Backgrounds, Objectives and International Context. Paper presented at the Association of History & Computing Congress of 1991 (Odense, Denmark).

1989

- 1 Historische Steekproef Nederlandse Bevolking. Onderzoeksplan (oktober 1989).

D2 Working papers elders

2007

- 4 Van den Berg, G.J. and S. Gupta (2007), *Early-life conditions, marital status, and mortality* (38 blz).
- 3 Van den Berg, G.J., M. Lindeboom en F. Portrait (2007), *Long-run Effects on Longevity of a Nutritional Shock in Early Life: The Dutch Potato Famine of 1846-1847* (24 blz).
- 2 Lindeboom, M. and G.J. van den Berg (2007), *Birth is the Messenger of Death - But Policy May Help to Postpone the Bad News. New Evidence on the Importance of Conditions Early in Life for Health and Mortality at Advanced Ages* (44 blz). Netspar Panel paper.

2006

- 1 K. Matthijs, K., J. Kok, T. Engelen, F. Van Poppel & K. Mandemakers (2005). *A Turn of Fate. Life Courses in the Low Countries between 1850 and 1940*. Leuven, Onderzoeksverslag van het Centrum voor Sociologisch Onderzoek. Bevolkings- en Gezinsonderzoek.

APPENDIX E. HSN datareleases

Er worden bij de HSN twee vormen van data-releases onderscheiden: openbare en niet-openbare. Afhankelijk van de periode zijn de releases, ter bescherming van de privacy, in meerdere of mindere mate geanonimiseerd (zie ook Appendix A met het privacy-reglement).

Openbare data-releases zijn voor iedereen beschikbaar onder de voorwaarden zoals die zijn geformuleerd in de te ondertekenen licentie-overeenkomst. Deze releases zijn zowel bij het IISG als bij het NIWI (Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatieverwerking) verkrijgbaar.

Daarnaast zijn er data-releases die op basis van een samenwerkingscontract ter beschikking worden gesteld aan bepaalde onderzoekers of ter gelegenheid van een speciale lezing of congres worden aangemaakt. De laatsten betreffen meestal nog niet voldoende gecontroleerde ruwe versies van toekomstige openbare releases. De eersten komen pas vrij na een in het contract vastgelegde periode die de desbetreffende onderzoekers nodig hebben om hun onderzoek af te ronden. Voor een beschrijving van het onderzoek en de data kan worden verwezen naar paragraaf 3.2 van dit verslag waarin elk onderzoek wordt beschreven.

De releases van de HSN en van LINKS (GENLIAS) zijn opgenomen in aparte subparagrafen. De LINKS-releases zijn openbaar.

E1 Releases HSN-database

Openbaar

- 1 *Dataset Utrecht UT.03*, data basisset HSN provincie Utrecht (n=3669, periode geboortejaren 1812-1922).

Niet of beperkt openbaar

- 44 *Release MNI 2009.01*, Migration Netherlands Indies (n=888, met controle-groepen, n=2.091)
- 43 *HSN release Life Courses 2008.01*, (geboorteperiode 1850-1922: Friesland, Zeeland, Utrecht en de stad Rotterdam (n=12.088); geboorteperiode 1883-1922: rest van Nederland (n=9.400).
- 42 *Release LMP 2008.01*, Long Term Mortality Effects of Potato Crisis, (n=3.265).
- 41 *Release RAM 2008.01*, Leefstrategieën van autochtone Rotterdamse arbeiders (1° generatie n=605, 2° generatie n=365).

- 40 *HSN release huwelijksakten 2007.01_e*, beta-release met gegevens echtscheidingen van huwelijken (n=22.419).
- 39 *HSN release huwelijksakten 2007.01_h*, beta-release (n=22.419).
- 38 *HSN release Life Courses 2007.01*, beta-release (geboorteperiode 1850-1922: Friesland, Zeeland, Utrecht en de stad Rotterdam (n=11.108); geboorteperiode 1883-1922: rest van Nederland (n=8.427)).
- 37 *Release ESM 09*, aanvulling provincie Friesland, november 2006.
- 36 *Release MNI 2006.01*, geboorteakten, sept. 2006.
- 35 *Release Holland 2006.01*, dataset in verband met congres Holland, sept. 2006
- 34 *Release Geboorten 2006.01*, voorlopige dataset sept. 2006
- 33 *Release ESM 08*, provincie Utrecht, Zeeland en Friesland, september 2006 (n=7856).
- 32 *Release HVL 2006.01*, huwelijksakten VHMO-leerlingen Nederland, aug. 2006.
- 31 *Release AMS 01*, voorlopige dataset gemeente Amsterdam, 1883-1902, juli 2006.
- 30 *Release ESM 06 en 07*, aanvullingen provincie Utrecht en Friesland, juni en september 2005.
- 29 *Release ESM 05*, provincie Friesland (n=1131), april 2005.
- 28 *Release ESM 04*, provincie Utrecht (n=2396), december 2004.
- 27 *Release ESM 03*, voorlopige dataset Zeeland (alle eilanden, n=2633) deel provincie Utrecht (n=1765), juli 2004.
- 26 *Release RAM 02*, voorlopige dataset Rotterdam 1843-1862 1^e generatie (n=521) en 2^e generatie (n=361), 12 juli 2004.
- 25 *Release RAM 01*, voorlopige dataset Rotterdam 1843-1862 alleen 1^e generatie, juni 2004.
- 24 *Release GBW 02*, definitieve dataset bevolkingsregister, persoonskaarten en huwelijksakten Akersloot, 1^e generatie (n=560) en 2^e generatie (n=1566), mei 2004.
- 23 *Release ESM 02*, voorlopige dataset Tholen, Zeeuws-Vlaanderen, Walcheren en de Bevelanden (n=2296) en deel provincie Utrecht (n=1058), febr. 2004.

- 22 *Release GBW 01*, voorlopige dataset bevolkingsregister, persoonskaarten en huwelijksakten Akersloot, 1^e generatie (n=560) en 2^e generatie (n=1566), jan. 2004.
- 21 *Release ESM 01*, Zeeuws-Vlaanderen en Tholen, voorlopige dataset met bevolkingsregisters, PK's en huwelijken, 9 april 2003.
- 20 *Release RDN 02.1*, dataset RDN-onderzoek, data levenslopen vrouwelijke onderzoekspersonen beide cohorten, Enschede, sept. 2002 (n periode 1881-1885 =1040; n periode 1911-1915 =1127).
- 19 DVI-releases 2^e cohort 04 totaal, dataset alle groepen (Italianen, Duitsers, Brabanders en Zeeuwen, beide generaties), 22-24 april 2002.
- 18 DVI-releases 1^e cohort 04 totaal, dataset alle groepen (Italianen, Duitsers, Brabanders en Zeeuwen, alle drie generaties), april - mei 2002.
- 17 DVI-releases 2^e cohort 01/02 totaal, voorlopige dataset alle groepen (Italianen, Duitsers, Brabanders en Zeeuwen, beide generaties), augustus 2001 - maart 2002.
- 16 DVI-release geboorte-akten 02 (1^e cohort, 2^e generatie Italianen), 5 juli 2002.
- 15 DVI-releases 1^e cohort 01/02/03 totaal, voorlopige dataset alle groepen (Italianen, Duitsers, Brabanders en Zeeuwen, alle drie generaties), mei 2001 - febr. 2002.
- 14 *Release UFZH UW.01/gtg*, datataset HSN certificates of marriage Utrecht-Friesland-Zeeland, inclusief getuigen, 5 febr. 2001.
- 13 *Release HSN GEB.01*, dataset HSN all certificates of birth , 22 dec. 2000.
- 12 *Release UFZH UW.01*, datataset HSN certificates of marriage Utrecht-Friesland-Zeeland, 22 dec. 2000.
- 11 *HSN Friesland Geboorteakten 01*, data basisset Friesland geboorteakten (inclusief namen), 1 dec. 2000.
- 10 *DVI releases 04k*, data kostbazen 2^e cohort alle groepen, april-mei 2000.
- 9 *Release Utrecht-Zeeland UZ.01*, datataset HSN geboorten, overlijdens en huwelijken Utrecht Zeeland, 15 febr. 2000.
- 8 *DVI releases 03/04*, context 2^e cohort alle groepen, sept. - dec. 1999.
- 7 *Release RDN 99.1*, dataset RDN-onderzoek (PK's), juni 1999.
- 6 *DVI releases 02*, context 1^e cohort alle groepen, maart - juli 1999.

- 5 *Release MFZ.02*, dataset MFZ-onderzoek.
- 4 *DUM-release 98.1*, dataset DUM-onderzoek.
- 3 *HSN-release Zeeland 98.2*, data basisset HSN provincie Zeeland (n=4443, periode geboortejaren 1812-1922).
- 2 *RDN-release 97.1*, dataset RDN-onderzoek.
- 1 *OVF-release nov. 1996*, dataset van het OVF-onderzoek.

E2 Releases LINKS-database (GENLIAS)

- 3 GENLIAS marriage certificates, release 2008.01 (all provinces)
- 2 GENLIAS marriage certificates, release 2006 (seperate releases for Gelderland en Groningen)
- 1 GENLIAS marriage certificates, release 2005 (seperate releases for Overijssel en Zeeland)

APPENDIX F. HSN-projecten

De in deze bijlage opgenomen tabel bevat een overzicht van alle projecten die door de HSN al dan niet in samenwerking met derden zijn uitgevoerd of worden uitgevoerd. Na de titel van elk project volgt tussen haken de naam van de subsidiërende instantie en eventueel die van de andere partijen die bij het project betrokken zijn. Naast directe subsidies worden er ook indirecte subsidies onderscheiden. Dit zijn de kosten die derden ten behoeve van de bouw van de HSN-database hebben gemaakt. De kolom met de totale kosten omvat ook de kosten van het onderzoek dat met de database werd uitgevoerd. De tabel is exclusief de directe en indirecte bijdragen van het IISG aan de HSN. Alle bedragen zijn omgezet in EURO's (in duizendtallen).

Project	Werktitel	Periode	Subsidies			Totale kosten inclusief onderzoek
			Direct	Indirect (tijd)	Totaal	
HSN Pilot project provincie Utrecht (Ministerie van Onderwijs & Wetenschappen)		1991-1993	100		100	100
Voortgangssubsidie (Ministerie van Onderwijs & Wetenschappen)		1993-1995	91		91	91
Beroepsmobiliteit en migratie (N.W. Posthumus Instituut)	MUT	1993-1996	23		23	47
Verminderde vruchtbaarheid (Katholieke Universiteit Nijmegen, NWO: 900-561-064)	OVF	1993-1996	97	14	111	127
Regionale verschillen in demografisch gedrag, (Katholieke Universiteit Nijmegen, NWO 240-129-046, foundation HSN)	RDN	1994-1997	35	23	58	182
HSN-Zeeland (Stichting Regionale Geschiedbeoefening Zeeland (SRGZ))		1994-2001	11		11	11
Uitbreiding HSN basissteekproef voor geheel Nederland (NWO Investerings-programma Middelgroot, dossier nr 200-01030)		1996-1999	545		545	545

Arbeidsstrategieën van huishoudens (N.W. Posthumus Institute, NWO N14-96)	ASG	1996-1998	14		14	38
Geografische en sociale mobiliteit van dienstboden in Zeeland 1860-1920 (Universiteit Utrecht, ICS)	MFZ	1997-2001		32	32	136
Textielarbeiders Twente, pilot onderzoek 'living strategies'-onderzoek (IISG)	TTA	1997-2001		5	5	5
Duitsers in Utrecht: een tijdelijke minderheid (NWO 250 290 53)	DUM	1998-2001	2		2	136
Religie en kindersterfte, 1860-1920 (NIDI, Hebrew University Jerusalem, Wellcome Trust)	RCM	1999-2001		45	45	100
Vestigingsfactoren immigranten en hun nakomelingen, 1853-1960 (NWO, University of Amsterdam, CGM)	DVI	1998-2002	182	14	196	454
Uitbreiding HSN-database met huwelijksakten en eerste inschrijvingen bevolkingsregisters (NWO Investeringsprogramma Middelgroot, dossier nr 380.050.001)		2000-2002	340		340	340
Gezinsvorming en bestaansstrategieën in West-Nederland (NWO 245-53-001, University of Nijmegen, Academia Sinica (Taiwan), Stanford University)	GBW	2000-2002	45	18	63	136
Early Childhood, Social Mobility and Longevity (National Institute of Health, Washington, NIDI, Indiana University Bloomington)	ESM	2001-2004	182	11	193	454
Drie generaties van Rotterdamse arbeiders (Winstverdeling Reaal verzekeringen, NWO 370-52-004)	RAM	2001-2005	14	14	28	160
Verhuisgedrag Bedeelden Amsterdam(IISG)	VBA	2001-2002	5	5	10	30
Europese migratie Nederlands-Indië (NWO-355-53-004)	MNI	2001-2005	55	10	65	146

Life Courses in Context (NWO-175.107.105.01; KNAW)	LCC	2002-2008	3685		3685	3685
Huwelijken van VHMO Leerlingen (ICS)	HVL	2006	15	15	30	50
Long Term Mortality Effects of Potato Crisis (VU, NETSPAR)	LMP	2007-2008	40		40	40
HSN-deel Global hubs for global history (KNAW strategiefonds)			50			50
Towards a Global Life Course (DDB Umeå, ICPSR Ann Arbor, NWO Geesteswetenschappen, Internationalisering 236-53-004)	GLC	2008-2009	52		52	52
Jewish Dutch or Dutch Jewish (NWO VENI 257-52-007)	JDJ	2008	36	10	46	46
LINKing System for historical family reconstruction (NWO CATCH programme, 640.004.804).	LINKS	2009-2012	674	145	819	819
Totaal			6293	361	6604	7980